

เราจะกู้แผ่นดินกันอย่างไร?

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต)

เราจะกู้แผ่นดินกันอย่างไร?

© พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต)

ISBN 974-8338-87-8

พิมพ์ครั้งแรก - กรกฎาคม ๒๕๔๑

๓,๐๐๐ เล่ม

พิมพ์ครั้งที่ ๕ - สิงหาคม ๒๕๕๖

๓,๐๐๐ เล่ม

- ผู้คร่ำครา พิมพ์เป็นธรรมทาน

๓,๐๐๐ เล่ม

ภาพปก:

พิมพ์ที่: โรงพิมพ์ บริษัท สหธรรมิก จำกัด

๕๔/๖๗, ๖๘, ๗๑, ๗๒ ซอยจรัญญูสนิหวงค์ ๑๒ ถนนจรัญญูสนิหวงค์

แขวงวัดท่าพระ เขตบางกอกใหญ่ กรุงเทพฯ ๑๐๖๐๐

โทร. ๘๖๔๐๔๓๔-๕, ๔๐๒-๕๘๘๗, ๔๐๒-๕๘๙๑

โทรสาร. ๔๐๒๓๐๘๗

สารบัญ

อนุโมทนา	(๑)
เราจะกู้แผ่นดินกันอย่างไร?	๑
อาราธนาธรรม	๒
๑. พระพุทธเจ้าประกาศอิสรภาพให้มวลมนุษย	๔
ความหมายของวันวิสาขบูชา โดยสัมพันธ์กับวันสำคัญอื่นๆ	๔
สภาพของมนุษย์ ก่อนที่พระพุทธเจ้าจะประกาศอิสรภาพ	๖
วันวิสาขบูชา คือวันที่พระพุทธเจ้าประกาศอิสรภาพให้แก่มวลมนุษย	๙
ความหมายที่ประสานสืบเนื่องกัน ของการประสูติ-ตรัสรู้-ปรินิพพาน	๑๔
คติจากพุทธประวัติ: จากพระโพธิสัตว์ สู่วิถีความเป็นพระพุทธเจ้า	๑๖
ระลึกถึงพระพุทธเจ้าอย่างไร จึงจะได้สรณะ	๑๘
พุทธสรณะ คือจุดเริ่มที่จะนำเราสู่อิสรภาพ	๒๒
จากพุทธสรณะ โยงธรรมะมาถึงตัวเราด้วยสังฆรัตนะ	๒๕
๒. ชาวพุทธต้องกู้อิสรภาพให้แผ่นดินไทย	๒๘
จากมนุษย์ปุถุชน มาดูจุดเริ่มต้นที่จะพัฒนาตรงไหน	๒๘
ปุถุชนสามัญก็แย้อยู่แล้ว ถ้าหลงติดยากล่อมจะแย่ยิ่งกว่านั้น	๓๑
แม้แต่สมมติที่ว่าดี เมื่อปุถุชนได้ ก็มักเอามาใช้เป็นยากล่อม	๓๔
มาตรวัดระดับการพัฒนาของคน ที่ได้ไม่ยาก	๓๖
สำรวจคนไทย ว่ามีศักยภาพที่จะเผชิญวิกฤติแค่ไหน	๓๙

เริ่มแต่ในครอบครัว ก็ต้องดูพ่อแม่ว่าช่วยให้ลูกพัฒนาหรือไม่	๔๒
วิกฤติที่แท้ของสังคมไทย ไม่ใช่วิกฤติเศรษฐกิจ	๔๔
ที่ว่าวิกฤติเป็นโอกาส คือใช้เป็นสื่อพัฒนาความสามารถในตัวคน	๔๗
อย่าเอาเลย เศรษฐกิจมันง่าย ไล่กวาง ที่ไรศักดิ์ศรี ไม่มีเกียรติ	๕๐
เอาทุกซ์เป็นฐานสู่ความก้าวหน้า เอาปัญญาเป็นเวทีพัฒนาปัญญา	๕๒
กู้ธรรมชาติได้ กู้แผ่นดินไทยสำเร็จ	๕๕
ถ้ากู้ธรรมชาติได้จริง ไทยมีแต่ยิงเจริญ ไม่รู้จักเสื่อม	
และวิกฤติก็จะกลายเป็นวิวัฒน์	๕๘

ถาม-ตอบ ท้ายบรรยาย	๖๒
จะกู้ธรรมชาติได้อย่างไร?	๖๒
กู้แผ่นดินไทยก็ยังไม่พอ ต้องกู้ทั้งโลกนี้ให้ได้	๖๖
“ถ้าต้องเสีย(คุณค่าของ)คนไป ถึงได้เงินมา ก็อย่าเอาเลย”	๗๐
ถ้าจะแข่งกับเขา ก็ต้องมีกำลัง และตั้งต้นด้วยความรู้เท่าทัน	๗๔
ไหวหรือไม่ไหว ก็จะได้พิสูจน์กันคราวนี้	๗๕

เรา

จะกู้แผ่นดิน

กันอย่างไร?

อาราธนาธรรม

แม่ชีคันสนีย์:

กราบขอบพระคุณท่านอาจารย์ที่เคารพอย่างสูง พวกเราที่มาชุมนุมกันอยู่ ณ ที่นี้ ก็ด้วยความสำนึกในพระคุณของพระผู้มีพระภาคเจ้า ขอให้ท่านอาจารย์ได้เมตตาแสดงธรรมที่จะตักเตือนให้พวกเราเป็นผู้ที่จะดำรงชีวิตอยู่ด้วยความไม่ประมาท วันนี้เป็นวันที่พวกเราชาวไทยทุกคนสำนึกที่จะทำหน้าที่ของคนในชาติ วันนี้คือวันที่พวกเราจะกู้แผ่นดิน ขอกราบอาราธนาท่านอาจารย์ได้เมตตาแสดงธรรม **“เราจะกู้แผ่นดินกันอย่างไร”**

กราบนิมนต์เจ้าค่ะ

เราจะกู้แผ่นดินกันอย่างไร?*

บัดนี้เรามานั่งประชุมกันอยู่ ณ สถานที่อัน
ร่มรื่น มีสิ่งแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติ ในบรรยากาศที่
เป็นบุญเป็นกุศล คือการที่เราทั้งหลายมีศรัทธาอยู่
ในใจ พร้อมทั้งเมตตาที่แผ่ออกไปต่อผู้มาร่วมในงาน
นี้ และได้มาประกอบกิจกรรมที่เป็นบุญเป็นกุศล มี
การสวดมนต์ เป็นต้น โดยมีบุญเจตนาบูชาพระ
รัตนตรัยในโอกาสสำคัญ คือวันวิสาขบูชา

* ปาฐกถาธรรม แสดงในวันวิสาขบูชา ๑๐ พฤษภาคม ๒๕๔๑ ณ เสถียรธรรมสถาน
ซอยวัชรพล ๕๕ กรุงเทพมหานคร

พระพุทธเจ้าประกาศอิสรภาพให้มวลมนุษย

ความหมายของวันวิสาขบูชา โดยสัมพันธ์กับวันสำคัญอื่นๆ

วันวิสาขบูชามีความหมายอย่างไร? สำหรับที่ประชุมนี้คงไม่จำเป็นจะต้องอธิบายให้ละเอียดลออ เพราะว่าเป็นผู้ที่มีศรัทธา มีความรู้ความเข้าใจอยู่พอสมควรแล้ว

เราทราบกันดีว่า วันวิสาขบูชา นั้น เป็นวันที่เรามาประกอบกรบูชา เพื่อระลึกถึงพระคุณของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้เป็นพระบรมศาสดา ในโอกาสแห่งวันประสูติ วันตรัสรู้ และวันปรินิพพานของพระองค์

สำหรับรายละเอียดเกี่ยวกับการประสูติก็ตาม ตรัสรู้ก็ตาม ปรินิพพานก็ตาม นั้น อย่างที่กล่าวเบื้องต้นแล้วว่าจะไม่จำเป็นจะต้องมาทบทวนกันในที่นี้ แต่สาระสำคัญของวันวิสาขบูชา นั้น ก็เพื่อให้เราได้ประโยชน์ คือให้ประโยชน์เกิดขึ้น ทั้งแก่ตัวเรา คือชีวิตของเรา และแก่สังคมของเรา

การที่เราบูชาพระพุทธเจ้า ความจริงเราไม่ได้ทำเพื่อพระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าก็คงไม่ทรงต้องการประโยชน์อะไรจากพวกเรา แต่การที่เราบูชา นี้ ประโยชน์ก็เกิดแก่ตัวของพวกเราเอง ถ้าเรารู้ความหมายรู้เหตุรู้ผลในการบูชา รู้ว่าประโยชน์อะไรที่เรา

ควรจะได้ และรู้ว่าเราควรจะทำอย่างไร ก็จะได้ประโยชน์มาก เพราะฉะนั้น การบูชาที่จะมีผลดีก็คือการบูชาที่เกิดจาก **ความรู้ความเข้าใจ**

วิสาขบูชาวันนี้ พุทธสันุ่ๆ ว่ามีความหมายหลายอย่าง บางทีเราบอกว่า วันวิสาขบูชาเป็นวันพระพุทธเจ้า ทั้งนี้โดยเทียบกับวันอื่น กล่าวคือ ในบรรดาวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาที่เราประกอบพิธีบูชากันในรอบปีนั้น เราถือว่า **วันวิสาขบูชา** นี้ เป็น **วันพระพุทธเจ้า** เพราะเป็นวันที่เกี่ยวข้องกับชีวิตส่วนพระองค์ของพระพุทธเจ้า คือ การประสูติ ตรัสรู้ และปรินิพพาน

วันมาฆบูชา เราบอกว่าเป็น**วันพระธรรม** เพราะเป็นวันที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงหลักธรรมที่เรียกกันว่า เป็นหัวใจของพระพุทธศาสนา คือไม่ทำชั่ว ทำดี และทำใจให้บริสุทธิ์ ซึ่งเราถือว่าเป็นหลักการสำคัญของพระพุทธศาสนา รวมอยู่ในโอวาทปาฏิโมกข์ พระพุทธเจ้าทรงแสดงหลักนี้ในวันมาฆบูชา ก็คือแสดงหัวใจของธรรม เราก็เลยเรียกวันมาฆบูชาว่าวันพระธรรม

ส่วน**วันอาสาฬหบูชา**นั้น เราบอกว่าเป็น**วันพระสงฆ์** เพราะเป็นวันที่พระพุทธเจ้าทรงเริ่มประกาศพระศาสนา โดยทรงแสดงปฐมเทศนา และในบรรดาผู้ที่ได้ฟังในวันนั้น ก็มีท่านหนึ่งที่ได้บรรลุธรรม ได้เป็นปฐมสาวก คือเป็นสาวกองค์แรก เท่ากับเกิดมีพระสงฆ์ขึ้นมา เราจึงเรียกว่าเป็นวันพระสงฆ์ ที่ว่านี้ก็เป็นความหมายอย่างหนึ่ง

ถ้าพูดให้สั้นกว่านั้น อาจจะบอกว่า วันวิสาขบูชาเป็นวันพระพุทธรูป โดยมีความหมายว่าเป็นวันปลุกใจชาวพุทธ และปลุกจิตชาวโลก เพราะคำว่า “พุทธะ” หรือ พระพุทธรูป แปลว่า ผู้ตื่น ตื่นก็โยงไปถึงรู้ แล้วก็เบิกบาน คำสำคัญก็คือตื่น ซึ่งหมายความว่าตื่นจากหลับ และตื่นจากความหลงใหล พ้นจากอวิชชา พ้นจากโมหะ

เมื่อพระพุทธรูปตื่น พวกเราชาวโลกหรือสรรพสัตว์ทั้งหลายยังไม่ตื่น ยังหลับใหลอยู่เป็นจำนวนมาก พระองค์จึงมาปลุกให้ตื่นเพื่อจะได้เป็นพุทธะด้วย เพราะฉะนั้นวันพระพุทธรูปจึงมีความหมายว่าเป็นวันที่โลกบังเกิดมีท่านผู้ที่จะมาปลุกให้คนทั้งหลายตื่นขึ้นจากความหลับใหลด้วยกิเลส มีโมหะ เป็นต้น

สภาพของมนุษย์ ก่อนที่พระพุทธรูปจะประกาศอิสรภาพ

อีกอย่างหนึ่ง เราอาจจะเรียกวันวิสาขบูชาว่าเป็นวันประกาศอิสรภาพของมนุษย์ อันนี้มีความหมายพิเศษ ซึ่งเป็นเรื่องที่จะต้องอธิบายยืดยาว ที่จริงเหตุการณ์แห่งการประสูติ ตรัสรู้ และปรินิพพานของพระพุทธรูปท่านั้น แต่ละอย่างมีความหมายทั้งสิ้น

ในการประสูตินั้นมีพุทธพจน์กำกับอยู่ ท่านกล่าวว่า พระพุทธรูปเมื่อประสูติได้ตรัสพระวาจา ที่เรียกเป็นภาษาบาลีว่า อาสภิวาจา (วาจาอาภยาญ) ว่า *อคโคทมสมิ โลกสฺส, เสฏฺโฐทมสมิ โลกสฺส, เสฏฺโฐทมสมิ โลกสฺส* แปลว่า เราเป็นผู้เลิศแห่งโลก เราเป็น

ฟ้าใหญ่แห่งโลก เราเป็นผู้ประเสริฐแห่งโลก เมื่อได้ยินคำนี้บางคน อาจจะมองว่า ทำไมพระพุทธเจ้ามาอวดอ้างพระองค์ จะต้องเข้าใจว่าพระพุทธเจ้าตรัสอย่างนี้ เป็นการตรัสในฐานะที่ทรงเป็นตัวแทนของมนุษย์ แต่ไม่ใช่มนุษย์ทั่วไป ในที่นี้หมายถึงมนุษย์ที่พัฒนาตนดีแล้ว

เมื่อมนุษย์พัฒนาตนสมบูรณ์แล้ว ด้วยศักยภาพที่มีอยู่ในตนเองนี้ มนุษย์ก็จะกลายเป็นผู้ประเสริฐ มนุษย์ที่เคยหวังพึ่งอำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์ หรืออิทธิฤทธิ์ที่ดลบันดาลภายนอก ก็กลายเป็นผู้มีอิสรภาพ

เรื่องนี้ตรัสโดยสัมพันธ์กับสภาพของสังคมอินเดียโบราณ ซึ่งเป็นสังคมที่พระพุทธเจ้าทรงอุบัติขึ้น หรือพระพุทธศาสนาเกิดขึ้น ลองหันไปดูสังคมอินเดียโบราณ และแม้แต่ไม่โบราณ คือปัจจุบันนี้เอง ซึ่งอาจจะโยงมาถึงประเทศไทยด้วย ผู้คนทั้งหลายนั้น อยากจะดำเนินชีวิตที่ดี อยากจะมีความสุข อยากจะพ้นทุกข์ พ้นภัย อยากจะได้สิ่งที่หวังที่ต้องการ เมื่อเรามีความปรารถนาอย่างนี้ เขามองไปที่ไหน เขามักจะมองออกไปข้างนอกว่าจะมีใครมาช่วยเรา โดยเฉพาะก็เชื่อว่ามีเทพเจ้าเป็นต้น ที่มีอำนาจดลบันดาล ชีวิตของเราจะเป็นอย่างไร ก็แล้วแต่การดลบันดาลของท่าน เราต้องฝากโชคชะตาไว้กับเทพเจ้าเป็นต้นเหล่านั้น ที่มีอำนาจยิ่งใหญ่เหนือธรรมชาติ

เมื่อเชื่ออย่างนี้ คนอินเดียสมัยโบราณ ก็ต้องหาวิธีที่จะให้เทพเจ้าผู้มีอำนาจศักดิ์สิทธิ์ดลบันดาลนั้นมาช่วยเหลือ จึงได้

ประดิษฐ์ประดอยวิธีที่จะเอาอกเอาใจเทพเจ้า ที่เรียกกันว่าการเซ่น
สรวงบูชา การประดิษฐ์ตกแต่งคิดหาวิธีเอาอกเอาใจเทพเจ้านี้ได้
พัฒนามาเป็นสิ่งที่เราเรียกว่า**การบูชาตัณญา** ไม่ว่าที่ไหนในสมัย
โบราณ ถ้าจะเอาใจเทพเจ้าก็มาลงที่การบูชาตัณญา

แต่การเอาอกเอาใจเทพเจ้าที่เราไม่รู้ว่าคุณต้องการอะไร
ชอบอะไร ไม่ชอบอะไรนั้น เอาใจลำบากมาก เราจึงต้องคิดเอาเอง
คิดไปคิดมาก็พยายามปรุงแต่งวิธีจนกระทั่งยิ่งใหญ่มาก คิดว่า
เทพเจ้าท่านมีอำนาจมาก บางองค์ก็ดุ คงชอบชีวิต ก็เลยเอาสัตว์
มาฆ่าบูชาตัณญา ถ้าแค่เรื่องเปิด เรื่องไก่ ก็คงง่าย แต่ต่อมาก็เอาวัว
เอาแกะ เอาแพะ มาบูชาตัณญา แล้วก็ต้องทำเป็นการใหญ่ทีละมากๆ
เช่น วัว ๕๐๐ แพะ ๕๐๐ แกะ ๕๐๐ เวลาผ่านไปคิดว่าเท่านี้เทวดา
คงยังไม่พอใจ เทพเจ้าบางองค์อาจจะพอใจชีวิตคน ก็เลยเอาคน
มาฆ่าบูชาตัณญา อย่างเจ้าแม่กาลี ก็ต้องเอาหญิงสาวพรหมจารีมา
ฆ่าบูชาตัณญา

การเอาอกเอาใจเทพเจ้าและอำนาจที่เรามองไม่เห็น ที่เรา
ไม่รู้ใจอย่างนี้ จะเป็นเรื่องที่ไม่มีที่สิ้นสุด ให้มองได้เลยว่า ไม่ว่าใคร
ถ้าอยู่ในลัทธิความเชื่ออย่างนี้ ก็จะเดินไปจนกระทั่งถึงจุดที่ว้าวนั้น
และในที่สุดก็ต้องหาอะไรมาเป็นกรอบกัน อย่างอินเดียนั้น เมื่อ
อังกฤษเข้ามาปกครอง ก็ออกกฎหมายห้ามไม่ให้เอาคนไปฆ่าบูชา
ตัณญา อย่างนี้เป็นต้น สังคมปัจจุบันนี้ก็กำหนดจำกัดขอบเขตกันด้วย
กฎหมายและให้มีการลงโทษ ซึ่งเป็นวิธีที่ทำให้เกิดความกลัว เป็น
การยับยั้งด้วยความกลัว ไม่ใช่เรื่องของสติปัญญา

รวมความก็คือว่า มนุษย์มองไปข้างนอก แสวงหาและหวังผลสำเร็จจากอำนาจดลบันดาล และรอคอยความช่วยเหลือ เป็นกันมาอย่างนี้ บุชชาญ์ญกันอยู่อย่างนี้

วันวิสาขบูชา คือวันที่พระพุทธเจ้าประกาศอิสรภาพ ให้แก่มวลมนุษย์

เมื่อพระพุทธเจ้าอุบัติขึ้น พระองค์ก็มาตรัสสอนใหม่ว่า อย่ามัวไปมองข้างนอกเลย ให้ดูความจริงที่ตัวเราเองนี่แหละ และดูโดยสัมพันธ์กับความเป็นไปของสิ่งทั้งหลายที่อยู่รอบตัวเราทั้งหมด ว่าชีวิตของเราก็คงตาม สิ่งทั้งหลายรอบตัวของเราก็คงตาม มันมีความเป็นไปตามเหตุปัจจัย มันเป็นไปตามกฎเกณฑ์ที่เรียกง่ายๆ ว่ากฎธรรมชาติ ความเป็นไปตามเหตุปัจจัยนี้ กำกับทุกสิ่งทุกอย่าง ผลเกิดจากเหตุ และเป็นไปตามเหตุปัจจัยของมัน เมื่อเราต้องการผลเราก็คงต้องทำเหตุ แต่การที่จะให้เกิดผลสำเร็จคือการที่เราจะทำให้ตรงเหตุได้ เราจะต้องมีความรู้ คือ**ต้องมีปัญญา**

สิ่งทั้งหลายเป็นไปตามเหตุปัจจัย แต่เหตุปัจจัยเป็นอย่างไร เราจะรู้และทำให้ถูกต้องตามเหตุปัจจัยนั้นได้ เราก็คงต้องมีปัญญา ทำอย่างไรเราจะมีปัญญา เราก็คง**ต้องเรียนรู้** ต้องพัฒนาตัวเองให้มีปัญญานั้น เมื่อเรา**รู้** คือมีปัญญารู้เข้าใจเหตุปัจจัย เราก็คง**ทำเหตุ**ได้ถูกต้อง ผลที่ต้องการก็เกิดขึ้น

นอกจากนั้น เมื่อผลที่เราต้องการนี้เกิดจากการ**ทำเหตุ** เรา

จะทำให้เหตุเราก็ต้องใช้เรี่ยวแรงกำลังของเราทำมัน คือ**ต้องเพียรพยายาม** เพราะฉะนั้น ผลสำเร็จที่เราต้องการ จึงเกิดจากการกระทำด้วยความเพียรพยายามของตัวเอง นี่คือหลักของเหตุผล เป็นเรื่องของ**ธรรม** คือกฎธรรมชาติแห่งเหตุปัจจัย และเรื่องของ**กรรม** คือการกระทำของมนุษย์ที่จะให้เกิดผลตามธรรม คือตามกฎแห่งเหตุปัจจัยนั้น

จากหลักการที่กล่าวมานี้ พระพุทธเจ้าจึงดึงคนจากเทพมาสู่**ธรรม** และพระองค์ก็สอนว่า**ธรรม**นี้แหละสูงสุด เทพเจ้าถึงมีอำนาจมากมายยิ่งใหญ่อย่างไร ก็ต้องอยู่ใต้อำนาจของธรรม เทพทั้งหลายไม่เห็นธรรมไปได้ คือไม่เห็นความจริง ไม่เห็นอกกฎธรรมชาติ ตัวเทพทั้งหลายเองก็ต้องเป็นไปตามกฎธรรมชาติ และต้องวัดด้วยธรรม อย่างเทพที่ว่าไม่ดี เอาแต่ใจชอบของตัวเอง ใช้อำนาจข่มเหงให้มนุษย์เกรงกลัว ต้องเช่นสรวงสังเวชนูชายัญ เอาใจไม่ถูกไม่รู้ว่าจะทำอย่างไร หรือเทพที่ดีที่ว่ามีเหตุมีผล ทำสิ่งที่ถูกต้อง ทั้งหมดนี้จะตัดสินด้วยอะไร ก็ตัดสินด้วยธรรม เป็นอันว่าเทพก็ต้องเอาธรรมเป็นมาตรฐาน เพราะฉะนั้น ธรรมจึงสูงกว่าเทพ

ธรรมต้องเหนือเทพ

ถ้าเราขึ้นสูงสุดไปนับถือธรรมเลย เราก็ไม่ต้องกังวลกับเรื่องเทพ เพราะทั้งเทพและเราก็ต้องเคารพธรรมด้วยกัน เพียงแต่ว่าเราก็อยู่กับเทพอย่างเป็นมิตร มีเมตตา เราไม่ได้ดูถูกดูหมิ่นท่าน แต่เราไม่ต้องขึ้นต่อเทพ เราไม่ต้องรอคอยความช่วยเหลือ ไม่ต้องหวังผลดลบันดาลจากท่าน เพราะว่าสิ่งทั้งหลายเป็นไปตามธรรม

การถือธรรมเป็นใหญ่ ยกธรรมเป็นสูงสุดนี้ เป็นเกณฑ์ตัดสินความ เป็นชาวพุทธอย่างสำคัญ

เป็นอันว่า พระพุทธเจ้าสอนคนให้ย้ายจากเทพมาสู่ธรรม อันนี้คือความหมายสำคัญแห่งการอุบัติขึ้นของพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นการปฏิวัติที่ยิ่งใหญ่ และเป็นการประกาศอิสรภาพให้แก่ มนุษย์ คือ **การประกาศหลักการที่ให้ถือธรรมเป็นใหญ่สูงสุด**

จุดนี้เป็นข้อที่จะต้องย้ำเน้นกัน เพราะว่าแม้แต่ปัจจุบันนี้ ผู้ที่เรียกตัวว่าเป็นชาวพุทธจำนวนมาก ก็ยังพวๆ มั่วๆ ยังไปถือเทพสูงสุด ทั้งๆ ที่เทพทั้งหลายก็อยู่ได้อำนาจธรรม

ถ้าเราเอาธรรมเป็นเกณฑ์แล้วหมดปัญหา อย่างที่บอกแล้วว่า เทพนั้นเราเอาใจไม่ถูก เราก็ได้แต่คอยตามดูว่าท่านจะชอบอะไร จะเอาอย่างไร ที่เราทำไปนั้นถูกใจท่านหรือยัง ถ้ายังไม่ได้ผลที่ต้องการ เราก็นึกว่าท่านยังไม่ชอบใจ เราก็ต้องยกย้ายเปลี่ยนแปลงวิธีที่จะเอาใจใหม่ จนกระทั่งไม่มีที่สิ้นสุด

แต่ถ้าเราถือธรรมเป็นใหญ่ เราจะเป็นตัวของตัวเอง เพราะธรรมมีกฎมีเกณฑ์ คือความเป็นไปตามเหตุตามปัจจัย แล้วก็ขึ้นต่อปัญญาของเรา ถ้าเราพัฒนาปัญญาของเราให้รู้ธรรม คือ รู้เข้าใจกฎธรรมชาติแล้ว เราก็ทำได้ถูกต้องเอง ถึงตอนนี้เราก็ไม่ต้องเคว้งคว้าง ไม่ต้องวุ่นวายห่วงกังวลอยู่ภายนอก แต่หันมาตั้งหน้าตั้งตาพัฒนาตัวเอง โดยพัฒนาปัญญาขึ้นมาให้รู้ธรรม ให้เข้าถึงธรรม เพื่อจะทำอะไรก็ได้ถูกต้อง

พูดสั้นๆ ว่า ถ้านับถือเทพเป็นใหญ่ ผลที่ต้องการจะได้

หรือไม่ก็อยู่ที่ใจของเทพว่าท่านจะชอบหรือไม่ ทางฝ่ายเราก็ต้องคอยอ่อนนวยนาดเอาใจท่าน และรอให้ท่านบันดาลให้ แต่ถ้านับถือธรรมเป็นใหญ่ ผลที่ต้องการจะได้หรือไม่ ก็อยู่ที่ปัญญาของเราเองที่จะศึกษาให้รู้เหตุปัจจัย แล้วก็ทำขึ้นมาด้วยเรี่ยวแรงความเพียรพยายามของเราเอง

ถ้านับถือเทพเป็นใหญ่ เราก็ต้องหวังผลจากการดลบันดาล และเป็นนักอ่อนนวยนาด แต่ถ้านับถือธรรมเป็นใหญ่ เราต้องหวังผลจากการกระทำ และเป็นนักสร้างสรรค์

การที่มีปัญญารู้เข้าใจธรรมแล้วปฏิบัติได้ถูกต้องนี้แหละคือการที่มนุษย์พัฒนาขึ้นเป็นผู้ประเสริฐ ผู้มีชีวิตที่ดั่งงาม และมีความสุขอย่างแท้จริง พ้นจากความทุกข์ ถึงตอนนี้อย่างไรก็ตาม ทั้งหลายก็หันมากราบไหว้บูชามนุษย์นั้น เพราะมนุษย์นั้นได้กลายเป็นพุทธะแล้ว

พูดสั้นๆ ว่า ด้วยการพัฒนาปัญญาให้เข้าถึงธรรมที่สูงสุด มนุษย์ก็กลายเป็น “พุทธะ” ผู้ประเสริฐเหนือเทพ

พระพุทธเจ้าทรงเป็นแบบอย่างของมนุษย์ที่ได้พัฒนาตนแล้วสูงสุด เป็นบุคคลที่สมบูรณ์ เทพและพรหมทั้งหลายก็หันมาน้อมนมัสการ จึงมีคำปลุกใจชาวพุทธอยู่เสมอว่า

“พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทั้งที่เป็นมนุษย์นี้แหละ
เมื่อได้ฝึกฝนพระองค์ดีแล้ว มีพระหฤทัยที่อบรม
ถึงที่แล้ว...แม้เทพทั้งหลายก็น้อมนมัสการ”

ข้อความนี้เป็นการให้กำลังใจแก่ชาวพุทธอยู่ตลอดเวลา ชาวพุทธจะต้องนึกถึงคติข้อนี้ อย่างมัวแต่มองหาที่พึ่ง หวังความช่วยเหลือ รออำนาจดลบันดาลภายนอก แต่ต้องถือธรรม คือตัวความจริง และกฎเกณฑ์ของธรรมชาติเป็นใหญ่ แล้วก็พัฒนาปัญญาให้รู้ความจริง ให้เข้าถึงธรรมชาตินั้น แล้วปฏิบัติให้ถูกต้องตามความจริงที่เรียกว่า “ธรรม” ชีวิตของเราก็จะดีงาม

หลักการที่ว่ามานี้เป็นการประกาศอิสรภาพของมนุษย์ว่า เมื่อมนุษย์พัฒนาตัวเอง เข้าถึงธรรมอย่างนี้แล้ว มนุษย์ก็จะเป็นสัตว์ผู้ประเสริฐ เป็นอยู่ด้วยปัญญา ที่ทำอะไรๆ ได้อย่างเป็นอิสระ เป็นพุทธะที่กล่าวเมื่อกี้นี้ว่า แม้แต่เทพและพรหมก็น้อมนมัสการ

การประสูติของเจ้าชายสิทธัตถะ โดยสวาระก็หมายถึงการเกิดขึ้นของพระพุทธเจ้า และการเกิดขึ้นของพระพุทธเจ้า ก็คือการที่มนุษย์ได้พัฒนาปัญญา รู้แจ้งธรรมโดยสมบูรณ์ ถึงความเป็นอิสระ เป็นบุคคลผู้เลิศประเสริฐสูงสุด เหนือกว่าเทพพรหมทั้งปวง

ดังนั้นวันวิสาขบูชานี้จึงถือว่าเป็น **วันประกาศอิสรภาพของมนุษย์** จะเรียกว่าเป็นการปฏิวัติครั้งใหญ่ในประวัติศาสตร์ของมนุษยชาติก็ได้ เพราะก่อนหน้านั้นมนุษย์ทั้งหลายมีชีวิตและสังคมที่ขึ้นต่อเทพเจ้า มัวแต่หวังพึ่ง และกลัวการดลบันดาลจากอำนาจของเทพเจ้ากันตลอดมา ศาสนาทั้งหลายก็สอนกันมาอย่างนั้น จนถึงพุทธศาสนาจึงมีการเปลี่ยนแปลงใหม่อย่างที่กล่าวข้างต้น ดังวาทะที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้อย่างที่ยกมาให้ฟังนั้น

ความหมายที่ประสานสืบเนื่องกัน ของการประสูติ-ตรัสรู้- ปรินิพพาน

คำตรัสทั้งหมดมีความหมายสัมพันธ์กัน ทั้งวันประสูติ ตรัสรู้
ปรินิพพาน

วันประสูติที่ตรัสอาสาสภิวาจา นั้น บอกว่าการเกิดขึ้นของ
พระพุทธศาสนาเป็นการประกาศอิสรภาพของมนุษย์ ให้รู้ว่ามนุษย์
สามารถพัฒนาตนให้ประเสริฐ ให้มีความดีงาม มีความสมบูรณ์
และหลุดพ้นจากทุกข์ มีอิสรภาพได้ แต่การที่จะเป็นมนุษย์ผู้
ประเสริฐได้อย่างนั้น ก็จะต้องพัฒนาตัวให้รู้ธรรม เข้าถึงธรรม
อย่างที่กล่าวมาเมื่อ

ในวาระแห่งการตรัสรู้ นั้น พุทธพจน์ที่ตรัสว่า “*ยथा ทเว
ปาตุภวานติ ธมฺมา*” เป็นต้น เป็นวาทะที่แสดงหลักการนี้ชัดเจนว่า
เมื่อพระพุทธเจ้าได้ทรงหยั่งรู้ถึงธรรม คือกฎแห่งความจริงของ
ธรรมชาติแล้ว พระองค์ก็หมดสิ้นความสงสัย มีความสว่าง บรรลุ
อิสรภาพโดยสมบูรณ์ เท่ากับบอกว่า การที่มนุษย์จะประเสริฐได้ ก็
ต้องพัฒนาตน ไม่ใช่อยู่เฉยๆ จะดีขึ้นมาเอง มนุษย์นั้นถ้าไม่ฝึกตน
ไม่พัฒนาแล้วหาประเสริฐไม่ เมื่อพัฒนาตัวเองจนเข้าถึงธรรมแล้ว
นำธรรมมาใช้ประโยชน์ได้ จึงจะเป็นผู้ประเสริฐจริง

แต่ทำอย่างไรมนุษย์จะได้ใช้ธรรมพัฒนาตนเองให้เข้าถึง
ธรรมได้ พระพุทธเจ้าก็ตรัสย้ำเตือนไว้ตอนปรินิพพาน เป็นปัจฉิม
วาจาว่า “*เธอทั้งหลาย จงยังความไม่ประมาทให้ถึงพร้อม*” เป็นการ

ตรัสเตือนว่า ชีวิตของเราไม่เที่ยงแท้แน่นอน สิ่งทั้งหลายรอบตัวก็ไม่เที่ยงแท้แน่นอน สังขารทั้งหลายเสื่อมสลายไปเป็นธรรมดา เราจะนั่งนอนใจอยู่ไม่ได้ ต้องกระตือรือร้นขวนขวาย ใช้เวลาให้เป็นประโยชน์ เราจึงจะเข้าถึงธรรมและใช้ธรรมให้เป็นประโยชน์แล้ว บรรลุความเป็นผู้ประเสริฐ มีอิสรภาพได้ ปัจฉิมวาจาตอนปรินิพพานย่ำที่จุดนี้

เป็นอันว่า ในการประสูติ ตรัสรู้ และปรินิพพานนี้ มีพุทธพจน์ที่ตรัสหลักการไว้ครบวงจร คือ

๑. ประสูติ = ประกาศอิสรภาพให้มนุษย์รู้ตัวว่า เราสามารถพัฒนาตนให้ประเสริฐ พ้นทุกข์ มีชีวิตที่ดีงามสมบูรณ์ได้

๒. ตรัสรู้ = ทรงเตือนว่า เราจะมีชีวิตที่ประเสริฐดีงามเป็นอิสระอย่างนั้นได้ เราจะต้องเข้าถึงธรรมด้วยการพัฒนาตนจนหยั่งรู้เข้าถึงธรรม

๓. ปรินิพพาน = ตรัสเตือนว่า การที่จะพัฒนาตนเข้าถึงธรรมได้สำเร็จ เราจะต้องมีความไม่ประมาท ใช้เวลาทำกิจกรณีย์ให้เต็มที่

เท่าที่พูดเลยออกไปข้างนอกนิดหน่อยนี้ เป็นการอธิบายความหมายของวิชาขุขุชา ในแง่ต่างๆ พอเป็นตัวอย่าง

คติจากพุทธประวัติ: จากพระโพธิสัตว์ สู่วุฒิวินัย พระพุทธรูปเจ้า

ที่นี้พูดในแง่ของพุทธประวัติเอง วันวิสาขบูชาที่ว่า เป็นวันประสูติ ตรัสรู้ ปรีชาญาณของพระพุทธเจ้านั้น ก็คือเป็นวันที่เกี่ยวกับพุทธประวัติ ประวัติของพระพุทธเจ้าเมื่อว่าโดยย่อ ก็มี ๒ ส่วน

ช่วงแรก เป็นประวัติแห่งการบำเพ็ญบารมี คือการพัฒนาตนด้วยการประกอบคุณงามความดีต่างๆ สร้างสรรค์สิ่งที่ดีงาม ซึ่งเป็นกุศล โดยเฉพาะการช่วยเหลือผู้อื่น โดยเสียสละได้แม้แต่ชีวิตของตน ส่วนแรกนี้เป็นตอนบำเพ็ญบารมีเมื่อยังเป็นพระโพธิสัตว์

ช่วงที่สอง เป็นประวัติหลังจากตรัสรู้แล้ว คือเมื่อพัฒนาพระองค์เองสมบูรณ์แล้ว บรรลุโพธิญาณเป็นพระพุทธเจ้าแล้ว ก็เสด็จออกบำเพ็ญพุทธกิจ โปรดสรรพสัตว์ โดยช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ เป็นช่วงที่ไม่มีอะไรต้องทำเพื่อตนเองแล้ว ทำประโยชน์แก่ผู้อื่นอย่างเดียว

ตอนที่ยังบำเพ็ญบารมีเพื่อพัฒนาตนเองนั้นก็ช่วยเหลือผู้อื่นด้วย แต่การช่วยเหลือนั้นไม่สมบูรณ์ เพราะอะไร เพราะตัวเองก็ยังไม่สมบูรณ์ เนื่องจากยังไม่รู้แจ้งถึงความจริงแท้ คือยังไม่ได้ตรัสรู้ธรรม ฉะนั้นการช่วยเหลือ จึงอยู่ในขอบเขตของการช่วยชีวิต และช่วยเหลือปลดปล่อยความทุกข์ ความยากจนแร้นแค้นเป็นต้น

แต่ยังไม่สามารถให้สิ่งที่ประเสริฐสูงสุดของชีวิต ซึ่งให้ได้ต่อเมื่อถึงตอนที่^๑เป็นพระพุทธรูป

นี่คือพุทธประวัติ ซึ่งโดยย่อมีสองตอน ถ้าพูดอย่างภาษาสมัยใหม่ก็คือ

๑. ช่วงต้น เป็นช่วงพัฒนาตนเอง

๒. ช่วงหลัง เป็นช่วงที่พัฒนาตนเองสมบูรณ์แล้ว ก็ช่วยให้ผู้อื่นพัฒนาตัวของเขาต่อไป

คติจากพุทธประวัติ จุดสำคัญอยู่ที่การมองชีวิตของพระพุทธรูป แล้วทำให้รู้ตระหนักว่า การที่มาเป็นพระพุทธรูปได้นี้ก็คือประวัติแห่งการพัฒนาตนเองของมนุษย์ท่านหนึ่ง การพัฒนาตนเองของพระพุทธรูปนี้ เราเรียกว่าการบำเพ็ญ**บารมี** คือการสร้างสรรค์คุณงามความดีอย่างยวดยิ่ง

การทำความดีนั้น มนุษย์ทุกๆ ไปก็พอรู้ๆ กันอยู่ แต่การทำความดีที่เรียกการบำเพ็ญบารมีนั้น เป็นการทำให้คนธรรมดาทำแทบจะไม่ไหว เช่น จะให้ทาน หรือเสียสละ ก็เสียสละอย่างสูง ซึ่งทำได้ยาก เช่น สละอวัยวะ ตลอดจนจนสละชีวิตของตนเอง เพื่อรักษาความดีงาม หรือเพื่อประโยชน์สุขของผู้อื่น

คนทั่วไปอาจจะให้เงินให้ทองกันบ้าง แต่ขนาดให้เงินให้ทองนั้น บางทีก็ยังให้ได้อย่างต่างจากท่านผู้บำเพ็ญบารมีที่พัฒนาตนเต็มทีอย่างพระพุทธรูป ต้องให้ได้แม้กระทั่งชีวิตของตนเอง การทำความดีอย่างอื่นก็เหมือนกัน ท่านทำได้อย่างที่เรียกว่า พิเศษสุดหรือสุดยอด จึงสามารถพัฒนาตนให้สมบูรณ์ได้

พระพุทธเจ้าต้องมีความเพียรในการสร้างสรรค์ความดีงาม ทำกิจหน้าที่ของตนเอง และช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ โดยมีความเข้มแข็งชนิดที่เจอทุกข์ภัยไม่พรั่น ไม่ย่อท้อ อุปสรรคขวางหน้าไม่กลัว กล้าสู้ อดทน ฝ่าฟันไป เอาชนะตนเองได้จนกระทั่งประสบความสำเร็จ นี่แหละคือสิ่งที่เป็นแบบอย่างแก่ชาวพุทธทั้งหลาย

ฉะนั้น เมื่อเราศึกษาพุทธประวัติ โดยเฉพาะมานี้ก็ถึงวันวิสาขบูชานี้ อย่างน้อยก็ต้องระลึกถึงประวัติของพระพุทธเจ้า ให้เห็นว่าที่พระพุทธเจ้าจะบรรลุธรรมสำเร็จมาได้นั้น ไม่ใช่เป็นของง่ายๆ แต่ก็เป็นสิ่งที่ทำได้ และเราก็ควรจะต้องทำ

ระลึกถึงพระพุทธเจ้าอย่างไร จึงจะได้ธรรมะ

การที่เราระลึกถึงพระพุทธเจ้าเป็นแบบอย่างนั้น ทำให้เราได้ประโยชน์หลายอย่าง ดังนั้น ชาวพุทธจึงระลึกถึงพระพุทธเจ้าโดยถือเป็น **ธรรมะ** คือเป็นที่พึ่ง ในความหมายว่า เป็นเครื่องเตือนใจ หรือเป็นเครื่องเตือนระลึก โดยมีคุณค่าที่เราจะได้ดังนี้

๑. การระลึกถึงพระพุทธเจ้า เป็นการสร้างพลังเริ่มต้นที่จะก้าวไปและยืนหยัดอยู่ในวิถีแห่งการพัฒนาชีวิต โดยมีความเชื่อด้วยความตระหนักรู้ว่า ตัวเรานี้ในฐานะที่เป็นมนุษย์คนหนึ่ง ย่อมมีศักยภาพอยู่ในตนที่จะฝึกฝนพัฒนาได้จนเป็นผู้ประเสริฐ ดังมีพระพุทธเจ้าที่ทรงพัฒนาพระองค์สำเร็จแล้วเป็นแบบอย่าง ความตระหนักรู้อย่างนี้ทำให้เกิดศรัทธา คือ ความเชื่อมั่นในศักยภาพ

ของมนุษย์ ที่เรียกว่า เกิดตถาคตโพธิศรัทธา คือ เชื่อในปัญญาที่จะทำให้มนุษย์ตรัสรู้เป็นพุทธะได้

ชาวพุทธต้องมีความเชื่อที่ว่าเป็นจุดเริ่มต้น หรือเป็นฐาน ถ้าไม่มีความเชื่อนี้ก็ไม่สามารถจะเดินหน้าไปได้ เพราะฉะนั้น พระพุทธเจ้าจึงทรงวางหลักการเบื้องต้นไว้ว่า ชาวพุทธมี **ตถาคตโพธิศรัทธา** เป็นคุณสมบัติข้อแรก และพระโสดาบันเป็นผู้มีศรัทธานี้อย่างมั่นคง ไม่หวั่นไหว

จะเห็นได้ชัดเจนว่า ในตถาคตโพธิศรัทธา หรือเรียกสั้นๆ ว่า โพธิศรัทธานี้ ศรัทธามาด้วยกันกับปัญญา ที่เรียกว่า “โพธิ” คือ เชื่อในปัญญา หมายความว่า ศรัทธาเชื่อมต่อกับปัญญา โดยศรัทธาเป็นจุดเริ่มที่จะนำไปสู่ปัญญา ไม่ใช่ศรัทธาติดจวมงาย

ปัญญานี้เราต้องพัฒนา เมื่อเราพัฒนาไปจนตลอด เราก็จะกลายเป็นพุทธะได้ แต่ถ้าเรามัวย่อท้อ ปล่อยตัว ให้วันเวลาผ่านไป โดยไม่พัฒนาตนเอง เราก็ต้องมีชีวิตที่ขึ้นต่อสิ่งภายนอก ต้องคอยรอความช่วยเหลือจากอำนาจดลบันดาลอยู่อย่างนั้น

การระลึกถึงพระพุทธเจ้าทำให้เกิดศรัทธา และความมั่นใจ ในวิถีชีวิตแห่งการพัฒนาตน โดยยึดถือพระพุทธเจ้าเป็นแบบอย่าง นี่คือข้อหนึ่งที่ว่า มีความเชื่อ มีความมั่นใจในศักยภาพของความ เป็นมนุษย์ที่สามารถพัฒนาได้จนเป็นพุทธะ

๒. เมื่อเชื่อว่าตัวเรานี้ฝึกได้พัฒนาได้ และจะประเสริฐจะดีเลิศด้วยการฝึกฝนพัฒนานั้นอย่างนี้แล้ว ก็เป็นการบอกอยู่ในตัวว่า เราจะต้องฝึกฝนพัฒนาตน เพราะฉะนั้นโพธิศรัทธาก็จึงโยงมาหา

ความสำนึกตระหนักในหน้าที่ของตนว่า ในเมื่อเราเป็นมนุษย์ เราจะมีชีวิตที่ดำรงประเสริฐจนกระทั่งเป็นพุทธะได้ เราจะต้องพัฒนาตนเอง คือ ต้องศึกษาหรือต้องฝึกตนเอง นี่คือการสำนึกในหน้าที่ว่า เมื่อเป็นมนุษย์แล้วก็ต้องเรียนรู้ฝึกฝนพัฒนาตน ซึ่งเป็นจิตสำนึกขั้นพื้นฐานของมนุษย์ โดยเฉพาะผู้เป็นชาวพุทธจะต้องมีจิตสำนึกในการฝึกตน หรือพัฒนาตนนี้ ถ้ามีฉะนั้น ก็ยังไม่เข้าสู่พุทธศาสนาอย่างแท้จริง

๓. เกิดกำลังใจในการบำเพ็ญความดี และในการพัฒนาตนเอง การฝึกตนเองนั้นยาก คนที่ทำความดีอยู่ในโลก แม้แต่แค่ออยู่ในครอบครัว พอเจออุปสรรคนิดหน่อย ยังทำไม่สำเร็จ ยังไม่ได้ผล หรือบางทีคนอื่นไม่เห็นความดีของเรา ก็ชักจะทำ บางทีเป็นนักเรียนอยู่ในโรงเรียน ทำความดี แต่ครูไม่ยกย่อง ไม่เห็นคุณค่าความดี ก็ทำ แต่พอนึกถึงพระพุทธรูปเจ้า ระลึกถึงประวัติของพระองค์ที่ทรงบำเพ็ญบารมีมาว่า พระองค์ผู้ไม่มีถอยเลย ขนาดชีวิตยังยอมสละได้ เพื่อทำความดีให้สำเร็จ พอระลึกขึ้นมาอย่างนี้ ก็เกิดกำลังใจขึ้นมาทันที ฮึดสู้ต่อ บอกตัวเองว่า เราเจอนิดเดียวทำไมถอยล่ะ พระพุทธรูปเจ้าเจอนักกว่าเราเยอะ พระองค์ยังเดินหน้าต่อไป

การที่ทวนเล่าชาดก และพุทธประวัติไว้ ก็เพื่อประโยชน์ข้อนี้แหละ คือเพื่อปลุกใจและให้กำลังใจชาวพุทธไว้ จะได้ไม่ท้อไม่ถอย พระโพธิสัตว์ทรงเป็นตัวอย่างของการบำเพ็ญบารมีอย่างยอดเยี่ยม ฉะนั้นเด็ก ๆ ทั้งหลาย อย่ากลัว อย่าถอย อย่ายอมแพ้ อย่า

ย่อท้อต่ออุปสรรค เอาพระพุทธเจ้าเป็นแบบอย่าง พระองค์พบอุปสรรคและความยากลำบากมากกว่าเรา พระองค์ก็สู้จนกระทั่งสำเร็จ เพราะฉะนั้น เราต้องไม่ถอย ถึงจะแพ้บ้าง ไม่สำเร็จบ้าง ก็สู้ต่อไป

บางคนพอสอบไม่ได้ ก็ท้อแท้หมดกำลังใจเสียแล้ว ไม่ต้องกลัวหรอก คนที่สอบได้ดีแล้ว โหมทนาด้วย แต่คนที่สอบไม่ได้ก็มีทางไปอย่างอื่น บางทีการที่สอบไม่ได้ อาจจะเป็นจุดหักเหี้ยวของชีวิต ที่จะทำให้ประสบความสำเร็จยิ่งใหญ่ก็ได้

ลองดูประวัติบุคคลสำคัญของโลกสิ บางทีเขาไปสอบตก หรือพลาดเข้ามหาวิทยาลัยไม่ได้ แล้วนั่นกลายเป็นจุดสำคัญ ทำให้หันไปมองไปจับเรื่องอื่นที่ไม่เคยนึกถึง เลยกลายเป็นหัวเลี้ยวหัวต่อของชีวิตที่ทำให้เขาประสบความสำเร็จยิ่งใหญ่ ถ้าเข้ามหาวิทยาลัยได้เขาอาจจะไม่ประสบความสำเร็จอย่างนั้น

มนุษย์มีโอกาสดูตลอดเวลา อย่ไปท้อไปถอย เราติดค่านี้นี้ไม่เป็นไร ไปทางโน้น เอาใหม่ ตั้งสติ ใช้ปัญญา มีความเพียรเดินหน้า แล้วสู้ต่อไป พระพุทธเจ้าผจญมahanakkhava นึกไว้ตลอดเวลาอย่างนี้ ไม่ต้องกลัว ไม่ต้องครั่นคร้าม เป็นคนเข้มแข็ง เจอทุกข์ภัยไม่พรั่น เดินหน้าต่อไป นี่ก็ทำได้กำลังใจ

๔. ได้วิธีลัดจากประสบการณ์ของพระพุทธเจ้า เราทราบกันดีว่า พระพุทธเจ้ากว่าจะค้นพบธรรม ได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้านั้น พระองค์ต้องบำเพ็ญบารมี ลองผิดลองถูกมานานเหลือเกิน เมื่อตรัสรู้สำเร็จแล้ว ก็ทรงนำเอาประสบการณ์ของพระองค์มาเล่า

ให้เราฟัง เราก็เลยได้วิธีลัด เรียกว่าแทบจะได้สูตรสำเร็จ โดยไม่ต้องเสียเวลาและเหน็ดเหนื่อยลองผิดลองถูกอย่างพระองค์ เราก็สบายไปเลย

พระพุทธเจ้า นอกจากทรงประมวลประสบการณ์มาแล้ว พระองค์ยังจัดวางลำดับประสบการณ์และสิ่งที่ทรงค้นพบไว้ เป็นระบบเป็นกระบวนการที่ทำให้เราเข้าใจและปฏิบัติได้สะดวกด้วย เพราะฉะนั้นจึงเป็นลาภอันประเสริฐของเรา

พุทธศรณะ คือจุดเริ่มที่จะนำเราสู่อิสรภาพ

สรุปว่า **การระลึกถึงพระพุทธเจ้าเป็นศรณะ** ได้ประโยชน์ ๔ ประการ คือ

๑. **ได้โพธิศรัทธา** คือ ทำให้เราเกิดความเชื่อมั่นในศักยภาพแห่งความเป็นมนุษย์ที่พัฒนาตนได้ จนเป็นสัตว์ที่ประเสริฐสูงสุด

มนุษย์นี้ถ้าไม่ฝึก แม้แต่จะสู้แมวก็ก็น่าไม่ได้ แมวยังเก่งกว่า เพราะมันสามารถอยู่ได้ด้วยสัญชาตญาณ มันเกิดมาไม่เท่าไร เดี่ยวมันก็หากินได้ แต่มนุษย์นี่ลองไม่ฝึก ไม่เรียนรู้อะไรก็หากินไม่เป็น จะอยู่ไม่รอด ต้องให้พ่อแม่เลี้ยงนานแสนนาน ฝึกกันอยู่นั่นแหละ นั่งก็ฝึก นอนก็ฝึก กินก็ฝึก ขับถ่ายก็ฝึก เดินก็ฝึก พุดก็ฝึก กว่าที่จะอยู่รอดได้เป็นสิบปี เพราะฉะนั้น มนุษย์ถ้าไม่ฝึก ไม่เรียนรู้อะไรก็ไม่ศึกษา ก็สู้แมวก็ก็น่าไม่ได้ แต่พอฝึกแล้ว มนุษย์ก็จะพัฒนาอย่างไม่

ขีดจำกัด จะเป็นมหาบุรุษ ตลอดจนเป็นพุทธะก็ได้ มนุษย์สามารถพัฒนาจากสัตว์ที่อ่อนแอแย่งที่สุด ที่สู้แต่แมงกาก็ไม่ได้ จนกลายเป็นสัตว์ผู้ประเสริฐเลิศสูงสุด เราจึงตั้งพระพุทธรูปไว้เป็นแบบ

นี่แหละข้อหนึ่ง คือระลึกถึงพระพุทธรูปแล้วได้ศรัทธา ความเชื่อมั่นในศักยภาพแห่งความเป็นมนุษย์ ที่เป็นสัตว์ซึ่งพัฒนาได้ ผีก็ฝนได้ จนเป็นพุทธะก็ได้

๒. ได้จิตสำนึกในหน้าที่ คือเกิดความสำนึกในหน้าที่ของมนุษย์ ที่เป็นสัตว์ซึ่งต้องฝึกฝนว่า มนุษย์ที่ดีจะต้องฝึกฝนพัฒนาตนอยู่เสมอ

ชาวพุทธควรสร้างจิตสำนึกนี้ให้มีอยู่เป็นประจำในจิตใจ ไม่ว่าจะไปไหนพบเห็นอะไร ก็มองให้เป็นเรื่องที่จะฝึกตัวหรือเป็นเรื่องที่จะเรียนรู้ทั้งหมด คนที่วางใจอย่างนี้ นอกจากได้ประโยชน์จากสิ่งที่พบแล้วก็ไม่มีทุกข์ด้วย

คนที่มีทุกข์ก็เพราะวางใจไม่ถูก ไปเห็นอะไรก็มองแค่ชอบใจ หรือไม่ชอบใจ ถ้าชอบใจก็อยากได้ อยากเอา ถ้าไม่ชอบใจ ก็อยากจะหนี อยากจะหลบ จึงเกิดความทุกข์เป็นปัญหา แต่คนที่มีจิตสำนึกในการฝึกตนจะได้เรียนรู้เสมอ เพราะมองอะไรก็เป็นเครื่องฝึกตนหมด เจอสิ่งที่ชอบใจก็ได้ฝึกตน เจอสิ่งที่ไม่ชอบใจก็ได้ฝึกตน จึงดีหมด สบายหมด และมีความสุขหมดทุกสถานการณ์ นี่แหละยังไม่ทันตรัสรู้เลยก็เริ่มมีความสุขทุกสถานการณ์แล้ว คนที่มีจิตสำนึกในการฝึกตน เรียกว่าเป็นมนุษย์ที่ทำหน้าที่ได้ถูกต้อง

นี่ข้อสอง คือระลึกถึงพระพุทธเจ้าแล้วได้จิตสำนึกในหน้าที่ของมนุษย์ ที่จะต้องฝึกฝนพัฒนาตนอยู่เสมอ

๓. ได้กำลังใจ คือได้พลังความเข้มแข็งแกล้นเกล้า จากตัวอย่างแห่งประวัติการบำเพ็ญบารมีของพระพุทธเจ้าว่า พระองค์ได้เพียรพยายามมาก่อนเราแล้วอย่างหนัก เราพบอุปสรรคหรือความยากลำบากแค่นี้ จะไปถอยทำไม ระลึกถึงพระพุทธเจ้าที่เราก็ได้กำลังใจผู้ต่อไป และเข้มแข็งยิ่งขึ้น

๔. ได้วิถีลัด คือได้ประสบการณ์ของพระองค์ที่ตรัสรู้แล้วก็ทรงมีมหากรุณาอยากจะช่วยเหลือพวกเรา แล้วทรงนำเอาประสบการณ์นั้นมาเล่า มาบอก มาจัดตั้งวางระบบไว้ และสอนให้เหมาะกับอุปนิสัยของเราแต่ละคน

การระลึกถึงพระพุทธเจ้าได้ประโยชน์มากมาย เมื่อระลึกถึงพระพุทธเจ้าต้องให้ได้ประโยชน์อย่างนี้ จึงจะเป็น **พุทธสรณะ** สรณะคือพระพุทธเจ้าที่แท้จริง

บางคนว่า พุทธัง สรณัง คัจฉามิ ระลึกถึงพระพุทธเจ้าเป็นที่พึ่ง นี้กว่าพระองค์จะมาคอยช่วยอย่างนั้นอย่างนี้ จะมาดลบันดาลสิ่งนั้นสิ่งนี้ให้ ถ้านึกอย่างนี้ จะไม่เป็นสรณะอันเกษม เพราะหวังพึ่งพระพุทธเจ้าเพียงแค่นี้เหมือนเทพเจ้าภายนอก เป็นคนอ่อนแออย่างลูกแหงที่ติดคอยปลอบคอยอุ้มอยู่เรื่อยไป เมื่อไรๆ ก็พึ่งตัวเองไม่ได้ ถ้าจะให้ถูกต้องได้ผลจริงต้องระลึกอย่างที่ว่าเมื่อกี้ โดยโยงมาที่ตัวเองว่า เราจะพัฒนาตนไปจนกระทั่งเป็นผู้ประเสริฐด้วยตนเอง และเป็นที่พึ่งแก่ตนได้

จากพุทธสัจจะ โยงธรรมะมาถึงตัวเราด้วยสังฆรัตนะ

แต่ทั้งนี้ก็อย่างที่ว่าแล้ว การระลึกถึงพระพุทธเจ้าจะเป็นประโยชน์แท้จริง ก็ต่อเมื่อช่วยโยงเราให้เข้าถึงความจริงของธรรม

พระพุทธเจ้าที่ได้เป็นพุทธะ ก็เพราะพระองค์ได้พัฒนาปัญญาจนตรัสรู้ธรรม จึงบรรลุนิพพาน มีจิตหลุดพ้นเป็นอิสระ ดับกิเลส ไร้ทุกข์ สามารถนำธรรมะมาใช้ประโยชน์ได้เต็มที่

เพราะฉะนั้น การระลึกถึงพระพุทธเจ้า จึงต้องโยงต่อไปให้ระลึกถึงธรรม อย่างน้อยเริ่มตั้งแต่จะมองอะไร ก็มองตามเหตุปัจจัย ไม่มองตามชอบใจหรือไม่ชอบใจ แค่นี้ก็เป็นการเริ่มต้นเอาธรรมะมาเป็นสิ่งที่ระลึกแล้ว เป็นการได้ **ธรรมสัจจะ** อย่างง่าย ๆ ที่สุด แม้จะยังไม่รู้จักธรรมมากมาย เอาแค่หลักการใหญ่ว่า มองสิ่งทั้งหลายตามเหตุปัจจัย แค่นี้ก็เป็นการเริ่มพัฒนาปัญญา ได้เริ่มเรียนรู้ทันที

ส่วนคนที่มองอะไรตามชอบใจและไม่ชอบใจ จิตใจจะขุ่นมัวเศร้าหมองวุ่นวาย วนเวียนอยู่กับทุกข์และสุขจากการได้สิ่งที่ชอบใจและเจอสิ่งที่ไม่ชอบใจ ถึงจะมากล่าวคำบาลีว่า **ธัมมัง สรณัง คัจฉามิ** ก็ว่าไปอย่างนั้นเอง ไม่รู้ความหมาย เอามาใช้ประโยชน์ไม่ได้ ไม่ได้ถึงสัจจะที่แท้จริง แต่ถ้าเอาธรรมเป็นที่ระลึกถึงธรรมสัจจะจริง เริ่มมองสิ่งทั้งหลายตามเหตุปัจจัย ก็เริ่มเรียนรู้ คือเริ่มศึกษา เริ่มได้ปัญญา และเริ่มหลุดพ้นจากทุกข์

ต่อไปสภณะที่ ๓ คือสังฆะ ได้แก่ชุมชนของมนุษย์ที่พัฒนาตนเองในระดับต่างๆ มีทั้งท่านที่ยังไม่ถึงจุดหมายก็มี ถึงจุดหมายแล้วก็มี ซึ่งรวมกันเป็นชุมชนอันประเสริฐ เป็นประจักษ์พยานของธรรม เป็นที่สืบทอดธรรม เป็นที่ดำรงรักษาธรรมไว้ให้แก่อีก เป็นที่สืบต่อถ่ายทอดธรรม เป็นชุมชนแบบอย่างในการเป็นอยู่ด้วยธรรม และเป็นพี่ชักรนำหมู่มนุษย์ให้เข้าถึงธรรม เราถึง **สังฆรัตนะ** โดยตั้งชุมชนอย่างนี้ไว้เป็นแบบอย่าง และช่วยกันสร้างสรรค์และสืบต่อสังคมอย่างนี้ ให้สังคมเป็นสังฆะ คือชุมชนแห่งมนุษย์ที่พัฒนาตนในระดับต่างๆ ซึ่งเราเองก็ควรจะได้เข้าไปร่วมด้วย

หลักการ ๓ ประการนี้แหละที่เรียกว่า **พระรัตนตรัย** ซึ่งควรที่จะระลึกขึ้นมาเตือนใจตนอยู่เสมอ

๑. **ระลึกถึงพุทธะ** คือบุคคลที่เป็นแบบอย่างให้เราได้พัฒนาตนเอง ให้เชื่อมั่นในศักยภาพของมนุษย์ และมุ่งมั่นพัฒนาตน

๒. **ระลึกถึงธรรมะ** คือความจริงของธรรมชาติซึ่งมีกฎเกณฑ์ที่เราจะต้องรู้ เพื่อจะพัฒนาตนได้สำเร็จ ให้มีชีวิตที่ดีงาม และมีชีวิตที่สมบูรณ์

๓. **ระลึกถึงสังฆะ** คือชุมชนอันประเสริฐที่สร้างขึ้นด้วยธรรม เป็นที่ดำรงรักษาสืบต่อถ่ายทอดธรรม ซึ่งเราจะต้องเข้าร่วมสร้างสรรค์

ชาวพุทธต้องระลึกถึงสภณะทั้ง ๓ ในความหมายอย่างนี้ อยู่เสมอ เพราะเป็นหลักการสำคัญของพระพุทธศาสนา เมื่อนึกถึง

แล้วก็นำมาตรวจสอบตัวเองของพวกเราชาวพุทธ โดยเฉพาะ
ปัจจุบันนี้ว่าเราได้ปฏิบัติตามหรือเปล่า อย่างน้อยในการพัฒนา
ตนเองที่จะต้องมีความเพียรสร้างสรรค์ ตั้งใจมุ่งมั่น ทำแต่สิ่งที่ดี
งาม ทำกิจหน้าที่ของตนให้สมบูรณ์ พร้อมกันนั้นก็อย่าเบียดเบียน
ผู้อื่น ไม่ก่อเวรภัยแก่สังคม พร้อมทั้งจะช่วยเหลือเกื้อกูลเพื่อนมนุษย์
โดยมีความเข้มแข็ง เจอทุกข์ภัยไม่พรั่น ไม่ระย่อ คุณความดีอย่าง
นี้เราทำหรือเปล่า

ถ้าไม่ทำอย่างนี้ ก็แสดงว่าเรายังได้ประโยชน์จากพระพุทธ-
ศาสนาน้อยเหลือเกิน เรียกว่ายังไม่ได้นับถือพระรัตนตรัยเป็น
สรณะ ดีไม่ดีถ้าจับหลักไม่ถูก เราจะถอยร่นหล่นลงมาจาก
พระพุทธศาสนาด้วยซ้ำ

- ๒ -

ชาวพุทธต้องกู้อิสรภาพให้แผ่นดินไทย

จากมนุษย์ปุถุชน มาจุดจุดเริ่มต้นว่าจะพัฒนาตรงไหน

ในการที่จะพัฒนาคนนั้น ลองหันมาดูมนุษย์ปุถุชนว่าเป็นอย่างไร เมื่อมองตามธรรมชาติของคนเราที่เป็นมนุษย์ปุถุชน ก็เห็นว่า มีลักษณะอย่างหนึ่ง ในบรรดาลักษณะหลายๆ อย่าง คือ การที่ว่าเราจะทำอะไร หรือจะมีความเพียรพยายามในการสร้างสรรค์อะไรหรือไม่ ก็ขึ้นต่อสิ่งแวดล้อมหรือปัจจัยภายนอก

พูดเป็นหลักการได้ว่า มนุษย์ปุถุชนนั้นเมื่อทุกข์บีบคั้นถูกภัยคุกคาม ก็จะลุกขึ้นดิ้นรนชวนขวาย แต่พอประสบความสำเร็จ สุขสบาย พันทุกข์ไปได้ ก็จะลงนอนเสวยสุข พฤติกรรมอย่างนี้เป็นธรรมชาติทั่วไปของมนุษย์ปุถุชน คือ คนที่ยังมีกิเลส ซึ่งจะดิ้นรนชวนขวายเพียรพยายามขึ้นมาก็เพราะทุกข์มันบีบ ภัยมันมา คุกคาม ทำให้อยู่ไม่ได้ เช่น อดอยากบ้าง สงครามจะมาบ้าง นอนอยู่ไม่ได้แล้ว จึงลุกขึ้นมาดิ้นรนชวนขวายทำอะไรกันใหญ่ แต่พอพ้นภัยสุขสบายแล้ว ประสบความสำเร็จ มีเงินมีทองใช้ดีแล้ว ... สบาย คราวนี้ก็ลงนอน เสวยสุข

เรื่องนี้น่าคิดมาก เพราะมนุษย์ที่ยังไม่พัฒนามักตกอยู่ใน

วงจรมี และนี่ก็คือวงจรแห่งความเสื่อมและความเจริญ หมายความว่า พอเจอทุกข์เจอปัญหาเดือดร้อนขึ้นมา ก็ลุกขึ้นดิ้นรนขวนขวายขยันหมั่นเพียรสร้างสรรค์ ก็เลยร่ำรวยขึ้นมา เป็นต้น เรียกว่าเจริญ แต่พอเจริญมีความสุขดีแล้ว ก็เฉื่อยชา หรือถึงกับ ลุ่มหลง ระวัง มัวเมา ตกอยู่ในความประมาท แล้วก็เสื่อมลง บุคคลก็ตาม ครอบครัวก็ตาม สังคมก็ตาม ประเทศชาติก็ตาม หรือ แม้แต่ที่เราเรียกว่าอารยธรรมทั้งหลาย ลองศึกษาดูเถิด โดยมาก เป็นอย่างนี้

พระพุทธศาสนาเกิดขึ้นมาเพื่อแก้ปัญหานี้ด้วย คือมาสั่งสอนแนะนำว่า ทำอย่างไรมนุษย์จะไม่ต้องตกอยู่ในวงจรแห่งความเสื่อมและความเจริญที่เกิดจากกิเลสของตัวเองแบบนี้ คือ ทำอย่างไรจะพัฒนาเปลี่ยนแปลงมนุษย์ให้มีคุณสมบัติอย่างใหม่ให้ กลายเป็นว่า ... **ไม่ว่าจะทุกข์ ไม่ว่าจะสุข ฉันก็สร้างสรรค์ ตลอดเวลา** คือมีความขยันหมั่นเพียรด้วยสติที่คอยเตือนให้ทำตามที่ปัญญาบอก

ที่ว่านั่นหมายความว่า เมื่อเราพัฒนาปัญญาขึ้นมา ปัญญาจะเป็นตัวบอกว่าอะไรจะทำให้เกิดความเสื่อม อะไรจะทำให้เกิดความสุข ตามหลักแห่งเหตุปัจจัย เมื่อรู้ว่าอะไรจะทำให้เกิดความสุข สติจะคอยเตือนให้เราเร่งแก้ไขป้องกัน กำจัด เมื่อรู้ว่าอะไรจะทำให้เกิดความสุข สติก็เตือนให้เราสร้างสรรค์ทำสิ่ง นั้นขึ้นมา

ถ้าเราอยู่ด้วยสติ เราก็ไม่ประมาท ไม่ผัดเพี้ยน ไม่หลงระเริง ไม่มัวเมา เราก็จะกระตือรือร้นเพียรพยายามละเว้นสิ่งที่รู้ว่าควรละเว้น และทำตามที่เราคิดว่าควรจะทำ ถ้าอย่างนี้ เมื่อเจริญแล้ว หรือถึงจะสุขสบายแล้ว ก็เจริญต่อไป ไม่ต้องเสื่อม นี่แหละเป็นจุดสำคัญ

พระพุทธเจ้าทรงให้หลักประกันว่า ถ้าเราไม่ประมาท เราไม่ต้องเสื่อม ไม่ใช่ว่าเมื่อเจริญแล้วจำเป็นจะต้องเสื่อมเสมอไป แต่ที่จะเสื่อมหรือไม่เสื่อมก็อยู่ที่เหตุปัจจัย ไม่ใช่เสื่อมไปโดยเลื่อนลอย ใครบอกว่าเสื่อมแล้วก็เจริญเอง เจริญแล้วก็ต้องเสื่อม ก็แสดงว่าไม่ได้ถือหลักเหตุปัจจัย กลายเป็นลัทธิเดิยรถีย์ที่ท่านเรียกว่า อเหตุวาท คือลัทธิแล้วแต่โชค ลัทธิแล้วแต่เวรแต่กรรม หรือลัทธิที่ถือว่าถึงคราวก็เป็นไปเอง

สิ่งทั้งหลายเป็นไปตามเหตุปัจจัย ก็ต้องเสื่อมไปตามเหตุปัจจัย และเจริญตามเหตุปัจจัย ทีนี้เหตุปัจจัยจะรู้ได้อย่างไร ก็รู้ด้วยปัญญา เราก็พัฒนาปัญญาขึ้นมาให้รู้เหตุปัจจัย แต่ที่นี้ปัญหาก็อยู่ที่ว่าเมื่อรู้แล้วจะประมาทหรือไม่ ถ้าประมาทก็อีกนั่นแหละ ทั้งที่รู้ว่าอันนี้ไม่ดี จะเป็นเหตุให้เกิดความเสื่อม แต่มันล่อใจ ก็ไปทำเสียนี้ เลยกลายเป็นทำเหตุของความเสื่อม ทีนี้ในทางตรงข้าม ทั้งที่รู้ว่าอันนี้ดี จะเป็นเหตุปัจจัยให้เจริญ ก็ผัดเพี้ยน พรงุ่นนี้ค่อยทำ เตือนหน้าค่อยทำ หรือละเลยเสียจนหมดโอกาส นี่เรียกว่าคนประมาท ก็เลยหนีไม่พ้นวงจรของความเจริญแล้วก็เสื่อม

พระพุทธศาสนาเกิดขึ้นมา ก็เพื่อแก้ปัญหานี้ด้วย คืออย่า
 หลีกไม่ประมาท ให้คนทั้งหลาย แม้สุขสบายแล้วก็ยังไม่ประมาท
คนผู้ใด ทั้งที่สุขสบายแล้วก็ยังไม่ประมาทได้ คนนั้นเรียกว่า
เป็นคนดีพัฒนาแล้ว แต่ถ้าคนไหนจะมีขมั้นทำต่อเมื่อเจอทุกข์
 ปีบคั้นหรือภัยคุกคาม พอสุขสบายก็นอน อย่างนี้ก็เป็มนมนุษย์
 ปุถุชนเต็มที ไม่มีอะไรที่แสดงถึงการพัฒนา

หลักความไม่ประมาทนี้ ควรจะเน้นเป็นพิเศษสำหรับ
 สังคมไทย เพราะสังคมไทยเป็นสังคมที่สภาพแวดล้อมทุกอย่าง
 เอื้อให้สุขสบาย ชวนให้ประมาท แต่ทั้งที่พระพุทธศาสนาย้ำนัก
 ไม่ให้ประมาท แต่คนไทยกลับมองข้ามหลักความไม่ประมาทนี้ไป
 เสีย เลยจะได้ประโยชน์จากพระพุทธศาสนา น้อยเกินไป

ปุถุชนสามัญก็เย้อยู่แล้ว ถ้าหลงติดยากล่อมจะแย่งกันนั้น

ย้อนมาดูเรื่องมนุษย์ปุถุชนสามัญที่ว่าตามปกติก็เป็นอย่าง
 นี้ คือ ต่อเมื่อถูกทุกข์ปีบคั้นภัยคุกคาม จึงลุกขึ้นดิ้นรนชวนชวาย
 แต่พอสุขสบายก็นอนเสวยสุข แล้วก็วนเวียนเราต้องมีอยู่ในวงจร
 เสื่อมแล้วเจริญ เจริญแล้วเสื่อมเรื่อยไป แต่เรื่องไม่ใช่แค่นั้น ยังมี
 คนที่แย่งกว่าปุถุชนสามัญอีก คือ แม้แต่ยามทุกข์ก็ไม่ดิ้นรน
 ชวนชวาย

ตามธรรมดาโดยธรรมชาติ คนเรานั้นเวลาทุกข์ปีบคั้นภัย
 คุกคาม อยู่หนึ่งเฉยไม่ได้หรอก จะต้องดิ้น แต่ที่ไม่ดิ้น หรือไม่ค่อยมี

กำลังดินนั้น เกิดจากเหตุ ๒ ประการ

๑. สบายมานานจนเคยตัว จนเป็นคนเห็นแก่ง่าย หรือจะเอาแต่สบาย เคยตัวติดเป็นนิสัย อยู่กันในสังคมแห่งความสนุกสนานบันเทิง อยู่กันอย่างฟังเฟ้อหรือหุหุรา ไม่เคยเหนื่อยยาก ไม่เคยลำบาก ไม่เคยอดทนก็เลยอ่อนแอ พอมาเจอทุกข์บีบคั้นภัยคุกคามเข้าก็เลยท้อแท้ พอไม่ได้ใจอย่างใจ แทนที่จะดิ้นก็เลยอ่อนใจระย่อหมดแรงหมดกำลัง ก็ซบเซา เหนงหงอย จับเจ้า หรือคร่ำครวญร้องทุกข์ไป นี่พวกหนึ่ง เรียกว่าพวกข้าเดิมตัวเอง

๒. เจอทุกข์แล้ว เตรียมจะดิ้นรนชวนชวาย หรือภัยมาเตรียมจะลุกขึ้นสู้ แต่เกิดมียากล่อมเข้ามา พอได้ยากล่อมเข้า ที่นี้ก็ล้มแล้ว ไม่นึกถึงการที่ต้องดิ้นรนชวนชวาย เลยติดอยู่กับยากล่อมนั่นเอง

เรื่องยากล่อมนี้สำคัญนะ บางสังคมมียากล่อมมากเหลือเกิน **ยากล่อมที่จะทำให้คนเจอทุกข์ไม่ลุกขึ้นดินนี้** มีหลายระดับ

ก) อย่างง่าย ๆ ก็คือ *สุรา ยาเสพติด การพนัน* พวกนี้เป็นยากล่อมชั้นหยาบ มีพิษรุนแรงมาก พอไปเจอยากล่อมพวกนี้แล้วที่จะลุกขึ้นดิ้นรนชวนชวาย ก็ไม่เอาแล้ว ได้แต่เมาซึม ติดเพลินคร่ำใจ หวังลมๆ แล้งๆ หลบทุกข์หนีปัญหาไปชั่วคราว แล้วก็นอนอีก.. ก็เลยแย่ มีแต่ทรุดลงไป นอกจากนี้มีอะไรอีก

ข) *ลัทธิคอยโชค* ก็มาปลอบกันว่า ไม่เป็นไรหรอกน่า มันเสื่อมได้มันก็เจริญได้ พอเสื่อมๆ ไป เดียวมันก็เจริญเอง เดียวนี้พูด

กันเยอะเหมือนกัน นี่เรียกว่าลัทธิแล้วแต่โชค ลัทธินี้ไม่ถูกหลัก พระพุทธศาสนา

บอกแล้วว่าพุทธศาสนาถือหลักเหตุปัจจัย สิ่งทั้งหลาย เป็นไปตามเหตุปัจจัย จะเลื่อมหรือเจริญ ย่อมเป็นไปตามเหตุ ปัจจัย ถ้ามนุษย์ต้องการผล มนุษย์ต้องเพียรพยายามทำเหตุให้ ถูกต้อง แต่พอไปเจอลัทธิคอยโชค ก็คิดว่าแล้วแต่โชค เดียวมันก็ดี เอง ก็เลยติดยากล่อม เพลินอยู่กับความหวังที่เลือนลอย ปล่อยไป เรื่อยๆ บางทีมันก็ไม่ดีขึ้นมา บางทีมันก็ดีด้วยปัจจัยอื่นที่ตัวไม่ได้ ศึกษา หรือบางทีเหตุปัจจัยร้ายมาซ้ำเติม จากวิกฤติก็เลย กลายเป็นวิบัติ

ยากล่อมมีเยอะ **ยากล่อม** ก็คือ อะไรก็ตามที่มาช่วย กล่อมใจให้เพลินๆ สบายไปได้ในเวลานั้นๆ แล้วก็เลยลืมทุกข์ลี้ม ปัญหาและนอนใจ ลืมดูความเป็นจริง

ค) ยากล่อมอีกอย่างหนึ่งก็คือ **ลัทธิรอคอยความช่วยเหลือ** หรือหวังพึ่งอำนาจดลบันดาลที่ว่ามาแล้วตั้งแต่ต้น สังคมอินเดีย เป็นอย่างนี้มานานแล้ว ตั้งแต่ก่อนพุทธกาล อ่อนวอนเอาอกเอาใจ เทพเจ้าทุกอย่าง จนกระทั่งบูชาตัณหา หวังที่จะให้อำนาจยิ่งใหญ่ ภายนอกมาดลบันดาล ช่วยเหลือ มัวแต่มองไปนอกตัว ไม่มองว่า ตัวเราจะต้องทำอะไร คิดแต่รอให้ท่านช่วย ตัวเราก็ไม่ต้องทำอะไร มันจะสำเร็จหรือไม่สำเร็จ ก็อยู่ที่ท่าน มันขึ้นต่อท่าน ไม่ได้ขึ้นต่อ เรา เราจะทำอะไรก็ไม่มีผล ก็ได้แต่นอนรอไป อย่างนี้ก็เป็นยาก ล่อมอีกอย่างหนึ่ง ยากล่อมนี้เมืองไทยมีเยอะ

ง) แม้แต่ที่เรียกว่าการปฏิบัติธรรมขั้นสูง อย่างสมาธิและวิปัสสนา ถ้าผิดหลักเมื่อไร ก็อาจจะกลายเป็นยากล่อมได้ทั้งหมด อย่าไปนึกภูมิใจว่าเราปฏิบัติธรรมแล้วจะถูก โดยเฉพาะสมาธิสมัยนี้ใช้เป็นยากล่อมกันมาก คือว่า พอทำสมาธิได้ก็ใจสบาย หายทุกข์ หายร้อน เคยกลุ่มใจมีความเครียดก็หาย ก็มีความสุขดี ที่นี้พอมีความสุขมากก็นั่งสมาธิแล้วก็สบาย

แม้แต่สมาธิที่ว่าดี เมื่อปุณฺชน ได้ ก็มักเอามาใช้เป็นยากล่อม

สำหรับเรื่องสมาธินี้ท่านก็ไม่ได้ถึงกับประณามเสียๆ หายๆ ก็ใช้ได้อยู่ เพราะเป็นประโยชน์ อย่างน้อยคนเราจิตใจว่าวุ่น กระวนกระวาย กระสับกระส่าย ทำอะไรไม่ได้ ก็มานั่งสมาธิ ใจจะไ้รวบรวม สงบลง จะได้พัก จะได้ตั้งมั่น ประโยชน์ที่ต้องการอยู่ที่ตรงนี้ แต่พร้อมกันนั้นเราจะได้กำลังด้วยนะ ไม่ใช่พักเฉยๆ

การพักด้วยสมาธินี้ทำให้เราได้กำลัง และทำให้เราพร้อมที่จะเดินหน้าต่อไป สิ่งที่ต้องการก็คือเอาไปใช้ประโยชน์ ไม่ใช่ว่าสมาธิเพียงเพื่อได้พัก ได้นอนหลับ มาเพลิน มาชม มาเสวยความสุข หรือหาความสุขอยู่กับสมาธิ จนติดจมอยู่ที่นั่น อันนี้เป็นเรื่องที่ต้องระวัง เพราะทำผิดพลาดกันเยอะ

อย่างในเมืองฝรั่งก็มีทางเขวได้มาก เพราะฝรั่งไม่เคยเจอสุขสงบอย่างนี้ เขาเจอแต่ความเครียด ความทุกข์ทางจิตใจ จนเป็นโรคจิตโรคประสาทกันมาก เมื่อไม่รู้หลักการที่เป็นพื้นฐานไว้

พอได้สมาธิ ก็เลยสบาย ได้ทางออก ก็เลยมาติดyak ล้อมเสียอีก ดี
 ไม่ดีสมาธิที่ใช้ผิดทางอย่างนี้จะพาให้สังคมฝรั่งเสื่อมไปด้วย

การปฏิบัติสมาธินี้เป็นเรื่องละเอียดอ่อน ชาวพุทธเองก็ต้อง
 ระวัง สมาธินั้นไม่ใช่เพื่อหยุด แต่เพื่อเดินหน้าต่อ อย่าลืมนิยามสมาธิ
 เป็นเพียงองค์ธรรมหนึ่งในกระบวนการปฏิบัติของไตรสิกขา ซึ่งเป็น
 เรื่องของการพัฒนามนุษย์ พระพุทธเจ้าตรัสไว้แล้วว่า การปฏิบัติ
 ต้องดำเนินไปให้ครบไตรสิกขา ศีลเพื่อสมาธิ สมาธิเพื่อปัญญา
 ปัญญาเพื่อวิมุตติ ถ้ายังไม่บรรลุจุดหมายอย่าเพิ่งหยุด

องค์ธรรมทุกอย่างในพระพุทธศาสนา อยู่ในกระบวนการ
 พัฒนามนุษย์ทั้งสิ้น ถ้าองค์ธรรมไหนมาทำให้มนุษย์หยุด คือไม่
 ส่งผลเป็นปัจจัยเอื้อในการเดินหน้าต่อไป ก็ต้องสงสัยว่ามีหวังผิด
 แล้ว อันนี้ขออย่าว่า การปฏิบัติธรรมข้อใดก็ตาม แม้จะดีจะสุข ถ้า
 ทำให้เราหยุด ก็ควรสงสัยว่าคงจะปฏิบัติผิด เพราะองค์ธรรมทุก
 อย่างนั้นมีไว้เพื่อเป็นองค์ประกอบในกระบวนการพัฒนามนุษย์ จึง
 จะต้องเป็นปัจจัยที่ส่งต่อไปก้าวต่อไปจนกว่าจะบรรลุจุดหมาย

สมาธิมีเป้าหมายเพื่อให้เรามีจิตตั้งมั่นแน่วแน่ ซึ่งจะเป็น
 จิตที่เป็น กัมมณีย์ แปลว่า ควรแก่การงาน หรือเหมาะแก่การใช้งาน
 ประโยชน์แท้ที่อยู่ที่นี่ คือเอาไปใช้ และการใช้ที่สำคัญก็คือใช้งาน
 ทางปัญญา โดยนำไปคิดพิจารณาแก้ปัญหา ค้นหาความจริง
 ตลอดจนมองดูสภาวะธรรมให้เห็นชัด เพราะจิตที่เป็นสมาธินี้เป็นจิต
 ที่ใส สงบ มั่นคง แน่วลงไป จะมองอะไรก็เห็นชัดแจ่มแจ้ง จะ

คิดอะไรก็เป็นลำดับ ไม่มีอะไรมาวุ่น มารบกวน มาบัง มาขวาง มาแทรกแซง

รวมความว่า สมานธิก็เป็นองค์ธรรมในการปฏิบัติอย่างหนึ่ง ที่ต้องระวัง ถ้าไม่วางท่าทีให้ดีอาจจะทำให้เขว อาจจะทำให้หลง อาจจะทำให้ตกหลุมได้ง่าย ฉะนั้นจึงต้องย้ำกันไว้มิให้ลืมว่า สมานธิ เป็นเพียงองค์ธรรมหนึ่งที่จะส่งผลต่อไปในกระบวนการของ ไตรสิกขาเท่านั้น ถ้าเมื่อไรไปหลงติดในความสุขที่เกิดจากสมานธิ นั้น ก็จะกลายเป็นยากล่อม ซึ่งแปลว่าผิดทางแล้ว

ต่อเมื่อใดเราบรรลุผลสำเร็จ บรรลุความสมบูรณ์ของการ พัฒนาการ เป็นพระพุทธรเจ้า หรือเป็นพระอรหันต์แล้วนั้นแหละ จึง ไม่ต้องใช้สมานธิในแง่สิกขา แต่เพราะจบสิกขาแล้ว ท่านจึงใช้เวลา ให้ผ่านไปด้วยการเผยแพร่ธรรม บำเพ็ญประโยชน์สุขแก่ผู้อื่น เวลา เหนื่อยขึ้นมาท่านก็นั่งสมานธิพักผ่อน เรียกว่า “*ทิวฐุธรรมสุขวิหาร*” พวกเราก็เหมือนกัน ใช้สมานธิพักผ่อนได้ แต่พักแล้วอย่าไปติดเอา สมานธิเป็นยากล่อมก็แล้วกัน ย้ำว่าเอาสมานธิเป็นที่พักได้ แต่อย่า ให้ติดเป็นยากล่อม

มาตรวัตระดับการพัฒนาของคน ที่คู่ได้ไม่ยาก

เมื่อคนเจอทุกข์กำลังลุกขึ้นดิน พอติดยากล่อมก็หยุด เพลิน ลืมทุกข์ไป เลยหมดแรงดิน นี้แหละจึงกลายเป็นแย่งยิ่งกว่า ปุถุชนสามัญ เพราะว่าปุถุชนสามัญนั้นเมื่อถูกทุกข์บีบคั้น หรือถูก

ภัยคุกคาม ก็ลุกขึ้นดิ้นรนขวนขวาย ต่อเมื่อสุขสบายจึงลงนอน
 เสวยสุข แต่คนที่ติดยากล่อมนี้ต่ำกว่าระดับปุถุชนสามัญไปอีก
 เพราะเจอทุกข์ก็ไม่ดิ้น ได้ยากล่อมแล้วก็สบาย เพลิน ชื่นชื่น ชบ
 เสา ก็เพลินอยู่กับยากล่อมนั้นแหละ ไม่ไปไหน ไม่อยากทำอะไร
 ไม่แก้ปัญหา ตกอยู่ในความประมาท กลายเป็นคนที่นอนเสวยสุข
 ตั้งแต่ยังเป็นทุกข์อยู่ด้วยซ้ำ

พุทธศาสนาย้ำเรื่องนี้ คือ หลักความไม่ประมาท ท่านเตือน
 ว่า แม้แต่เป็นอริยบุคคลชั้นพระโสดาบัน หรือพระสกิทาคามี จนถึง
 พระอนาคามี トラบิโดยังไม่ได้เป็นพระอรหันต์แล้ว อย่างอนใจ
 อาจจะไม่ประมาทได้ตลอดเวลา มีแต่พระอรหันต์เท่านั้นที่จะไม่
 ประมาทได้อย่างแท้จริง เพราะคนเราเนี่ย เวลามีความสุข อย่างหนึ่ง
 ยามประสบความสำเร็จ อย่างหนึ่ง หรือคราวที่เกิดความรู้สึกภูมิใจ
 ว่าเรานี้ดีแล้ว อย่างหนึ่ง สามตัวนี้มักล่อให้หย่อน หรือไม่ก็หยุด
 เลย พูดสั้นๆ ว่า **ตกหลุมความประมาท**

เมื่อประสบความสำเร็จหรือมีความสุขแล้วประมาทนั้น
 เห็นได้ชัด แต่คนที่มีสติ ถ้าเกิดความภูมิใจก็ต้องระวัง อย่าง
 พระโสดาบัน ภูมิใจว่าเราได้บำเพ็ญความสำเร็จมาถึงแค่นี้ พอ
 เกิดความพอใจอย่างนี้ ก็ชักจะเฉื่อย ไม่เร่งรัด ไม่กระตือรือร้น
 พระพุทธเจ้าตรัสเตือนพระอริยบุคคลที่เป็นอย่างนี้ว่า เธอเป็น
ปมาทวิหารี แปลว่า ผู้อยู่ด้วยความประมาท ฉะนั้นอย่าได้นอนใจ
 ชาวพุทธต้องเดินหน้าเสมอ

ตามที่พูดมาในที่นี่ เราสามารถแบ่งมนุษย์ได้เป็น ๔ ระดับ โดยวัดจากมาตรฐานปุถุชน คือ

๑. มนุษย์ที่ต่ำกว่ามาตรฐานปุถุชนสามัญ คือพวกที่เจอทุกข์ ก็ไม่เดิน ถูกภัยคุกคามก็ไม่ตื่นตัว ได้แต่ท้อแท้ ระวังระหาย จับแจ่ว หรือไม่กินนอนเฉื่อย เพราะติดยากล่อม เพลินไปเรื่อยๆ ส่วนในเวลาทีสุขสบายไม่ต้องพูดถึง ก็ยิ่งเพลิดเพลินหมกมุ่นมัวเมา เรียกว่าทุกข์ก็ไม่เดิน สุขก็นอนซม หรือทุกข์ก็ซม สุขก็ซม

๒. มนุษย์ปุถุชนสามัญ คือพวกที่ว่าถูกทุกข์บีบคั้น หรือถูกภัยคุกคาม ก็ลุกขึ้นตื่นนอนชวนขวย พอสบายก็ลงนอนแสวยสุขเฉื่อยลงไป

๓. มนุษย์ที่พัฒนาแล้ว คือพวกที่ว่าเมื่อถูกทุกข์บีบคั้น หรือถูกภัยคุกคาม ก็ลุกขึ้นตื่นนอนชวนขวย แต่แม้จะสุขสบายแล้ว ก็ยังเพียรสร้างสรรค์ต่อไป ไม่หยุด พวกนี้นับว่าเข้าสู่ทางของอารยชนแล้ว

๔. มนุษย์ที่ประเสริฐที่สุด คือยามทุกข์บีบคั้น หรือภัยคุกคาม ก็ไม่พลอยทุกข์ จิตใจยังปลอดโปร่งผ่องใสอยู่ได้ แล้วก็ชวนขวยทำสิ่งที่ควรทำต่อไป หมายความว่า ในด้านกรกระทำ ก็มีความเพียรพยายามสร้างสรรค์ และในด้านจิตใจ ก็มีความสุข ไม่ถูกทุกข์ครอบงำด้วย และแม้จะสุขแล้วก็ยังชวนขวยสร้างสรรค์ต่อไป

คนเราที่พัฒนาแล้วโดยมากก็ยังได้แค่ขั้นที่ ๓ คือถูกทุกข์บีบคั้น หรือภัยคุกคามก็ชวนขวยจริง แต่จิตใจไม่สบาย กระวน

กระวายเป็นทูลทูลาย แม้ว่าจะไม่ประมาทก็จริง แต่ยังมี ความเดือดร้อนใจ มีความเครียดในใจ ดังจะเห็นกันมากในปัจจุบันนี้ว่า ผู้ที่ขยันหมั่นเพียรจำนวนมากมีความทุกข์ในใจด้วย เป็นคนขยันจริง แต่เราร้อน เครียด ซึ่งแสดงว่า ยังพัฒนาไม่ถึงที่สุด

ฉะนั้น คนในสมัยปัจจุบันนี้ ที่ว่าเป็นคนขยันหมั่นเพียร แต่จิตใจมีความเครียดมีความทุกข์นั้น จะต้องได้รับการแก้ไขให้พัฒนาต่อไปอีก ให้เป็นคนชนิดที่ว่า ทั้งๆ ที่ทุกข์ภัยบีบคั้นคุกคามจิตใจก็ยังตั้งงามสุขสบายปลอดโปร่ง พร้อมกันนั้นก็เพียรพยายามสร้างสรรค์ต่อไป แม้ถึงยามสุขสบายก็ไม่หยุดหรือผัดเพี้ยน

จะต้องระลึกไว้ว่า คนที่พัฒนาแล้วนั้น เขาจะเป็นอยู่หรือทำการอะไร ก็ไม่ได้ขึ้นต่อความสุขความทุกข์ แต่เขาขึ้นต่อปัญญา ปัญญาเป็นตัวรู้ว่าอะไรควรทำ หรือไม่ควรทำ และสติก็คอยบอกหรือคอยเตือน ให้เว้นสิ่งที่ควรเว้น และให้ทำสิ่งที่ควรทำตาม ที่รู้ด้วยปัญญานั้น นี่แหละเป็นหลักสำหรับวินิจฉัยระดับการพัฒนาของคน

สำรวจคนไทย ว่ามีศักยภาพที่จะเผชิญวิกฤติแค่ไหน

หันมาดูสังคมของเรา สังคมไทยเวลานี้ได้ประสบภาวะที่เรียกว่าเป็นความทุกข์ ถึงขั้นเป็นวิกฤติการณ์ ซึ่งเป็นเวลาที่ควรจะนำหลักการของพระพุทธศาสนามาใช้ได้เต็มที่ แต่เวลานี้เราเป็นอย่างไร ลองสำรวจตัวเราแต่ละคน และสำรวจสังคมไทยว่าได้

ปฏิบัติตามหลักการของพระพุทธศาสนาที่ว่ามานี้แค่นั้นเพียงพอ

เวลานี้เราถูกทุบตีบีบคั้น ถูกภัยคุกคามแล้ว เราลุกขึ้นดิ้นรนชวนชวายเป็นความขยันหมั่นเพียรที่จะสร้างสวรรค์หรือเปล่า หรือว่าเราไปติดยาากล่อม ติดสุรา ยาเสพติด การพนัน นี่พวกที่หนึ่งเห็นง่าย หรือเลยจากนั้นอีกพวกหนึ่งก็ไปติดลัทธิอ่อนหวาน ลัทธิอนาคอยโชค ลัทธิหวังผลดลบันดาล จนกระทั่งติดสมาธิเป็นยาากล่อม ถ้าติดก็ต้องรีบลุกขึ้นมาแก้ไขกัน

ที่จริง เรื่องติดยาากล่อมนี้เป็นปัญหาของสังคมไทยมานานแล้ว ไม่ใช่มีเฉพาะเวลานี้ แต่เวลานี้เป็นตอนสำคัญที่เราจะต้องรีบแก้ไข ถ้าไม่แก้ตอนนี้สังคมจะเลวร้ายหนักลงไปอีก เพราะวิกฤติจะกลายเป็นวิบัติ แต่ถ้าแก้เสียตอนนี้ วิกฤติก็มีทางที่จะกลายเป็นวิวัฒน์ คนที่ฉลาดต้องเอาวิกฤติเป็นวิวัฒน์ให้ได้ เพราะวิกฤติเป็นช่วงต่อระหว่างวิบัติกับวิวัฒน์ หมายความว่า **ถ้าทำดี ทำถูก วิกฤติก็จะกลายเป็นวิวัฒน์ แต่ถ้าทำไม่ดี ทำไม่ถูก ก็จะถูกกลายเป็นวิบัติไปเลย**

ตอนนี้สังคมไทยมาถึงช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อที่สำคัญ ยามมีทุกข์นี้ ถ้าเรากู้ขึ้นดิ้นรนชวนชวาย ก็จะเป็นโอกาสแห่งการพัฒนาคน ยิ่งถ้ามองสังคมในวงกว้าง ก็เป็นโอกาสดีเลิศที่จะพัฒนามนุษย์ เพราะ **คนเราเรียนรู้ได้มากจากปัญหา ได้ศึกษาจากความทุกข์**

ขอให้สำรวจดูเถิด คนที่จะพัฒนาจากการมีความสุขหาได้ยาก ในประวัติบุคคลสำคัญ และประวัติศาสตร์ของชาติที่เจริญ

ทั้งหลาย จะเห็นแต่มนุษย์ที่พัฒนาจากการแก้ปัญหา และเข้มแข็ง
ขึ้นมาจากการเผชิญทุกข์ทั้งนั้น ส่วนคนหรือชาติประเทศที่สบายมี
ความสุขแล้ว ไม่มีอะไรจะให้สู้ หรือคิดแก้ไข ก็เลยไม่มีอะไรจะให้
ใช้ความคิด ทำให้โน้มไปในทางที่จะหลงเพลิดเพลिन เพราะฉะนั้น
คนที่มีความสุขแล้วนี้ ถ้าไม่มีคนสอนที่ดี หรือไม่มีกัลยาณมิตร
และตัวเองก็ไม่รู้จักคิด ไม่หาแบบฝึกหัดมาทำ จึงเจริญยากที่สุด

คนที่มีความสุขทั้งนั้นแหละ ทุกข์มันจะสอน คือมันทำให้เรา
ต้องดิ้นรนหาทางออก คิดแก้ไข ใช้กำลัง ใช้ฝีมือ เรียกว่าได้ใช้ทั้ง
สมองและมือเต็มที่ รวมทั้งเท้าก็ต้องเคลื่อนไหวไม่ได้หยุด จึงได้ฝึก
ตัวเองตลอดเวลา เป็นอันว่า คนเราเรียนรู้และพัฒนาตนเองจาก
การพยายามแก้ปัญหา ที่สำคัญอย่างยิ่งก็คือ เมื่อเราพยายาม
แก้ไขปัญหา เราก็ได้พัฒนาปัญญา เพราะเราต้องคิด พอเราคิด
หาทางแก้ไขปัญหา ปัญญาก็ค่อยๆ เกิดขึ้นมา ยิ่งถ้าเป็นคนรู้จัก
คิด หรือคิดเป็น ก็ยิ่งก้าวไปไกล

**ถ้าไม่มีปัญหาให้คิด แล้วปัญญาจะพัฒนาได้อย่างไร
ถ้าไม่มีโจทย์เลขแล้วเราจะคิดเลขเก่งได้อย่างไร ถ้าไม่ทำ
แบบฝึกหัด จะเกิดความชำนาญได้อย่างไร**

ฉะนั้นคนที่เกิดมากับความสุข ถ้าไม่ระวังตัวให้ดี มัว
ประมาทอยู่ก็เสียเปรียบมาก ส่วนคนที่เกิดมาเจอความทุกข์ เมื่อ
วางใจถูกก็ได้เปรียบในแง่ที่จะพัฒนาตนเอง อันนี้เป็นคติสำคัญที่
จะต้องเอาไว้สอนลูกหลาน

ขอให้จำไว้ว่า ชีวิตก็ตาม สังคมก็ตาม ที่ไม่มีแบบฝึกหัด

ย่อมยากที่จะพัฒนา เพราะฉะนั้น คนใดสังคมใด ได้เจอทุกข์ภัย และความยากลำบากมามาก เป็นผู้ที่ทำแบบฝึกหัดมาแล้ว ก็จะไม่เก่งกล้าสามารถและประสบความสำเร็จ **ชีวิตใดสังคมใดอยู่สุขสบายก็ต้องไม่ประมาท ให้รีบหาแบบฝึกหัดมาทำ**

เริ่มแต่ในครอบครัว ก็ต้องดูพ่อแม่ว่าช่วยให้ลูกพัฒนาหรือไม่

อย่างคนที่ประสบความสำเร็จมาเป็นพ่อเป็นแม่ เป็นหัวหน้าครอบครัวในปัจจุบันนี้ หลายคน ในอดีตยากจนข้นแค้น ตอนเป็นเด็กลำบากมาก บางวันมีรับประทาน บางวันไม่มี ต้องช่วยพ่อแม่หาเงิน ขยันอดทนดิ้นรนขวนขวาย จนกระทั่งประสบความสำเร็จ ครอบครัวเป็นปึกแผ่น ร่ำรวย

พอร่ำรวยแล้วก็คิดว่า เราลำบากมานานเกินไปแล้ว ถึงลูกเราก็ขอให้เขาสบายให้เต็มที่ คิดอย่างนี้แล้ว ก็เลยบำรุงบำเรอลูกใหญ่ บางทีก็เลยกลายเป็นเสียไป เพราะอย่างที่บอกแล้วว่า สุขไม่ช่วยให้คนได้เรียนรู้ แต่คนเราเรียนรู้จากการแก้ปัญหา ฝึกหัดพัฒนาตน จากการเผชิญความทุกข์ยากลำบาก

คนที่เกิดมาท่ามกลางความพรั่งพร้อมสุขสบาย จึงเสียเปรียบหลายอย่าง เริ่มแต่ไม่มีเครื่องทดสอบ ไม่มีแบบฝึกหัด ไม่ได้ทั้งความเข้มแข็งในการดิ้นรนต่อสู้ ไม่ได้ทั้งทักษะจากการฝึกพฤติกรรม และไม่ได้ทั้งปัญญาในการคิดแก้ปัญหา ขออย่าว่าสองอย่างนี้สำคัญยิ่งนัก คือ

๑. ความเข้มแข็ง ความหนักแน่นมั่นคง ที่จะทำการทั้งหลายให้สำเร็จด้วยความพากเพียรขยันอดทน

๒. ความรู้คิดรู้พิจารณาใช้ปัญญาแก้ปัญหา ทำการสร้างสรรค์ พัฒนาตนให้เจริญงอกงามมีความสามารถยิ่งขึ้นไป

คนที่เกิดมากับความสุขนั้น สองอย่างนี้ได้ยากเหลือเกิน คือที่จะได้ความเข้มแข็งทนทาน และได้ปัญญาแก้ปัญหานี้ยาก ฉะนั้น **พ่อแม่ต้องเป็นกัลยาณมิตรที่ดี คือเป็นคนที่จะหวังไม่ให้ลูกตกอยู่ในความประมาท รู้จักหาแบบฝึกหัดให้ลูกทำ**

ถามว่า ถ้าเป็นอย่างที่ว่านั้น พ่อแม่หลายรายที่เคยทุกข์มาแล้ว พอประสบความสำเร็จสุขสบายก็คงต้องประมาท แต่บางคนก็ยังไม่เห็นประมาท ก็ยังขยันขันแข็งต่อไป ทำไมเป็นอย่างนั้น

คำถามนี้ตอบไม่ยาก เพราะว่าพ่อแม่เหล่านั้นดินร่น ขวนขวายมานานจนเป็นนิสัย เคยชินอย่างนั้นแล้ว แม้จะมีความสุขสบายขึ้นมา ความเคยชินเก่าก็ทำให้ขยันต่อไป เกออยู่นิ่งไม่ได้

แต่ก็จะเห็นได้ว่าหลายคนหนีไม่พ้น บางคนเคยทุกข์มาก แต่ต่อมาพอประสบความสำเร็จ มีความสุข ก็หันไปมัวเมาประมาท มิให้เห็นถมไป แต่หลายคนก็อย่างที่ว่าแล้ว ยังเคยชินกับนิสัยเก่า เรียกว่ามีบุญเก่าที่สะสมไว้ จึงอยู่ได้ แต่ลูกไม่มีบุญเก่าสะสมไว้อย่างนั้น เพราะฉะนั้นพ่อแม่จึงต้องถ่ายถอดบุญนี้ให้

อย่าถ่ายถอดให้ลูกแต่ทรัพย์ภายนอก ควรสนใจถ่ายถอดทรัพย์ภายในของตนเองนี้แหละให้ลูก ทรัพย์ที่ประเสริฐของเราก็คือ

นิสัยแห่งความขยันหมั่นเพียร ความรับผิดชอบ ความเพียรพยายามขยันอดทน ประสิทธิภาพในการแก้ปัญหา การสู้ทุกข์สู้อุปสรรค ที่เราสร้างขึ้นมาในตัวนี้แหละ นี่คือทรัพย์สินอันประเสริฐ เรียกว่าอริยทรัพย์จากภายในตัวเราแท้ๆ ที่ควรให้แก่ลูก

ลูกได้เงินทองภายนอกเท่าไร ก็ไม่เท่าได้อริยทรัพย์ภายในนี้ พ่อแม่ควรจะถ่ายทอดทรัพย์นี้ให้ได้

อย่าไปมัวแต่นึกให้ลูกมีความสุข ไม่ทุกข์อย่างเรา ไม่จำเป็นต้องให้เขาทุกข์อย่างเราหรอก แต่ขอให้ถ่ายทอดอริยทรัพย์ให้เขาด้วย คือคุณสมบัติของตัวเอง ที่ได้มาระหว่างที่เพียรพยายามสร้างเนื้อสร้างตัวนั้นแหละ

วิกฤติที่แท้ของสังคมไทย ไม่ใช่วิกฤติเศรษฐกิจ

ที่ว่ามานี้เป็นเรื่องในระดับชีวิตส่วนตัวและครอบครัว เรื่องของสังคมก็เหมือนกัน ในสังคมที่มีความสุขสบาย คนทั้งหลายย่อมมีความโน้มเอียงที่จะเห็นแก่ง่าย เห็นแก่ความสะดวกสบาย ลุ่มหลงเพลิดเพลินมัวเมาฟุ้งเฟ้อสำเร็จสำรวย และพร้อมกันนั้นก็อ่อนแอใจเสาะเปราะบาง เมื่อเป็นอย่างนั้นแล้ว เวลาเจอทุกข์ก็มักสู้ไม่ไหว เพราะเคยชินกับความเห็นแก่ง่ายสะดวกสบาย พอเจอทุกข์ก็ท้อ ฉะนั้นจึงต้องปลุกใจกันขึ้นมา

ยามวิกฤตินี้เป็นตอนที่สำคัญ และความสำคัญนั้นก็อยู่ที่ว่า เราจะทำอย่างไรให้ทุกข์นี้สอนคน **วิกฤติที่พูดกันว่าเป็น**

โอกาส นั้น

๑. ต้องใช้โอกาสนั้น ไม่ใช่เป็นโอกาสแต่ก็ทิ้งโอกาสเสียเปล่า
๒. โอกาสที่สำคัญที่สุดก็คือ ใช้เป็นโอกาสในการพัฒนาตัว

คน

วิกฤติการณ์ของสังคมไทย ที่เจอกันมานี้ ที่ว่าเป็นวิกฤติเศรษฐกิจ ไม่สำคัญเท่าไรหรอก ยังไม่ใช้วิกฤติที่แท้ วิกฤติที่แท้ของสังคมไทยซ่อนตัวอยู่ลึกกว่านั้น และเรากำลังประสบวิกฤตินี้ ประเทศชาติไทยจะไปดีหรือไปร้ายก็ตอนี่

การสูญเสียเงินทอง หรือสูญเสียทางเศรษฐกิจนั้นไม่เท่าไรหรอก แต่ถ้าสูญเสียความเป็นมนุษย์นี่สิ ร้ายที่สุด คือการสูญเสียคุณภาพของคน ถ้าใช้ศัพท์สมัยใหม่ในความหมายแคบๆ ของลัทธิเศรษฐกิจแห่งยุคนี้ ก็ว่าสูญเสียทรัพยากรมนุษย์

**เราสูญเสียไปอย่างหนึ่งแล้ว คือสูญเสียทางเศรษฐกิจ
อย่าให้สูญเสียซ้ำสอง คือสูญเสียคุณภาพมนุษย์ด้วย**

เวลานี้ เราอยู่ในภาวะที่เสี่ยงมาก ถ้าบริหารบ้านเมืองไม่ได้ เราจะสูญเสียอย่างที่สอง คือ จะสูญเสียคุณภาพของมนุษย์ด้วย ถ้าสูญเสียคุณภาพของมนุษย์ก็คือสูญเสียคน ซึ่งเป็น การสูญเสียที่ยิ่งใหญ่กว่าการสูญเสียเงินทองทรัพย์สินทางเศรษฐกิจ เพราะฉะนั้น วิกฤติที่แท้จริงของสังคมที่ไทยอยู่ตรงนี้ คือ **วิกฤติคุณภาพคน** ที่เป็นตัวตัดสินว่าเราจะไปรอดหรือไม่

แม้แต่จะแก้วิกฤติทางเศรษฐกิจได้สำเร็จหรือไม่ ก็อยู่ที่ตรงนี้ คืออยู่ที่ว่าจะแก้วิกฤติในเรื่องคุณภาพคน ด้วยการพัฒนามนุษย์

ได้สำเร็จหรือไม่ ถ้าเราใช้โอกาสนี้ไม่เป็น ก็จะมีสูญเสียซ้ำสอง เสียเศรษฐกิจ เสียเงินเสียทองแล้วไม่พอ จะเสียคนไปด้วย

ตอนนี้ถ้าไม่ระวังตั้งตัวให้ดี คนไทยจะไม่ได้อะไรขึ้นมาเลย ดีไม่ดีก็จะไปจมกันอยู่อย่างที่ว่าแล้ว คือ *ติดยาากล่อม*

มั่วลุ่มหลงสุรา ยาบ้า การพนันบ้าง

ติดลัทธิหรือโชคช่วย ลัทธิหรือความช่วยเหลือจากภายนอก รอคำนาคดลบันดาลบ้าง

อันนี้แหละคือการสูญเสียคุณภาพคน ซึ่งก็คือเสียคน ถ้าเราเสียคนอย่างนี้แล้วเราจะไม่ฟื้นเลย เพราะจะไม่มีกำลังที่จะมาพัฒนาเศรษฐกิจ ถ้าเศรษฐกิจจะดีขึ้นมา ก็จะเป็นเศรษฐกิจแบบที่ไม่มั่นคง ไม่ยั่งยืน เป็นของบังเอิญตามกระแส เป็นเศรษฐกิจหลอๆ บวมโป่งข้างนอก แต่กลวงข้างใน

อย่าลืมว่าตอนที่ผ่านมานี้ เราบอกว่าที่เกิดวิกฤติเศรษฐกิจก็เพราะเรามีเศรษฐกิจแบบฟองสบู่ แล้วตอนนี้ฟองสบู่มันแตก เศรษฐกิจฟองสบู่ก็คือเศรษฐกิจที่ไม่มีเนื้อหาสาระ ไม่มีแก่นสารมองเห็นแต่เปลือกนอกโป่งใหญ่ขึ้นมา เป็นเศรษฐกิจแบบลูกโป่ง การที่มันแตกตอนนี้ก็ดีแล้ว เพราะลูกโป่งยังเล็กอยู่ ถ้าลูกโป่งใหญ่ขึ้นไปแล้วแตกจะเป็นอันตรายมากกว่านี้ เพราะฉะนั้นแตกเสียดีแล้ว ภัยอันตรายยังน้อยหน่อย

ขออย่าว่า ตอนนี้อย่าให้เสียซ้ำอย่างที่สองคือ *คุณภาพมนุษย์* ถ้าเราฟื้นมนุษย์ไม่ขึ้น ดีไม่ดีเราจะไปเพลนกับเศรษฐกิจอีกแบบหนึ่ง คือ เศรษฐกิจแบบยาากล่อม และเศรษฐกิจแบบรวยทาง

ลัด ซึ่งจะได้ทำอะไรขึ้นมา เพราะเป็นเพียงอีกรูปแบบหนึ่งของ เศรษฐกิจฟองสบู่ การที่เศรษฐกิจฟองสบู่แตกไปนี้ น่าจะเป็นคติสอนใจเราให้มาสร้างสรรคเศรษฐกิจที่มั่นคงยั่งยืนกันเสียที อย่าไปหลงกับเศรษฐกิจแบบวูบวาบ ซึ่งไม่มีแก่นสาร

เศรษฐกิจแบบที่ว่า คือ เศรษฐกิจทางลัด เศรษฐกิจรวยไว เศรษฐกิจมั่งง่าย เศรษฐกิจยากล่อม เศรษฐกิจมอมเมา เศรษฐกิจแบบนี้ไม่ยั่งยืน เพราะไม่มีแก่นสารอยู่ในตัวคน คือความสามารถในการผลิต และความเข้มแข็งพากเพียรในการสร้างสรรค พุดง่ายๆ ว่าไม่เป็นเศรษฐกิจที่เกิดจากความเพียรสร้างสรรค และความสามารถในการผลิต เพราะคนขาดคุณภาพ **ไม่เป็นนักผลิต ไม่เป็นนักสร้างสรรค**

ที่ว่าวิกฤติเป็น โอกาส คือใช้เป็นสื่อพัฒนาความสามารถในตัวคน

ประเทศที่จะเจริญทางเศรษฐกิจอย่างแท้จริง พลเมืองจะต้องมีความสามารถในการผลิตหรือในการสร้างสรรค จึงจะสร้างเศรษฐกิจที่มั่นคงยั่งยืนได้

เศรษฐกิจที่มั่นคงมีแก่นนั้น ต้องมีฐานนี้อยู่ในตัวคน คือความสามารถในการผลิต และในการคิดสร้างสรรค

อย่างสังคมอเมริกันที่พุดกันนักหนาถึงความสามารถในการแข่งขัน ไม่ว่าจะใช้ค่าไหนก็ตาม ก็คือ ต้องมีความสามารถอยู่

ในตัวคน ถ้ามีฉะนั้นนั้นก็จะเป็นเศรษฐกิจจวบจวนแบบยืมเขามา หรือเป็นเศรษฐกิจหลอกตา ที่ไม่ยั่งยืนไม่มั่นคง แล้วก็จะปล่อยให้ผลิตผลิตสลาย และตายใจ แล้วก็ตกอยู่ในความประมาท ยิ่งซ้ำเติมตัวเองหนักลงไป

เพราะฉะนั้น จึงกล่าวว่า เวลานี้ประเทศไทยมีวิกฤติที่สำคัญยิ่งกว่าวิกฤติเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นวิกฤติที่แท้คือ **วิกฤติคุณภาพคน** หรือวิกฤติในการพัฒนามนุษย์ อย่่าให้การสูญเสียทางเศรษฐกิจนั้น มาช้อนด้วยการสูญเสียทรัพยากรมนุษย์ไปอีก เดี่ยวจะไม่มีทุนที่จะไปฟื้นเศรษฐกิจนั้นขึ้นมา แต่ถ้าเราตั้งหลักให้ดี เราเอาโอกาสนี้มาใช้ในการพัฒนาคน เราก็จะได้และจะเป็นการได้ที่เป็นแก่นสาร ที่ยั่งยืนดีกว่า

เพราะฉะนั้น จึงต้องมาย้ำเรื่องนี้ คือการที่จะกู้คุณภาพคนขึ้นมา ขอให้มองย้อนดูว่า การที่เราสูญเสียทางเศรษฐกิจถึงขั้นวิกฤติครั้งนี้ อาจจะเป็นได้ว่า เราได้เสียคุณภาพคนไปก่อนแล้ว ด้วยซ้ำ ใช่มั้ย?

เพราะเราสูญเสียคุณภาพคนนี้ไปแล้วเราจึงมาเจอกับวิกฤติเศรษฐกิจ **ตอนนี้เราจึงจะต้องกู้คนขึ้นมา แล้วคนนี้แหละ จะมากู้เศรษฐกิจได้** แล้วจะเป็นเศรษฐกิจที่มั่นคงยั่งยืนอย่างแท้จริง คนที่มีคุณภาพ หรือจะใช้ศัพท์ทางเศรษฐกิจสมัยนี้ว่า ทรัพยากรมนุษย์ที่ดีมีคุณภาพนี้แหละ ที่เราจะต้องสร้างขึ้นมา

มนุษย์ที่มีคุณภาพนั้น ถ้าใช้คำสั้นๆ ก็คือมนุษย์ที่มีธรรมนั่นเอง เช่นมีความเพียรสร้างสรรค์ มีความเข้มแข็งไม่พรั่นต่อทุกข์

ภัย มีความไม่ประมาท เป็นคนใช้ปัญญาพัฒนาสร้างสรรค์ ตลอดเวลา ไม่ว่าจะมืทุกข์บีบคั้นหรือภัยคุกคามหรือไม่ ถึงแม้จะเป็นยามสุขสบาย ก็ยังใช้สติปัญญาสร้างสรรค์ต่อไป ถ้าได้อย่างนี้ ละครี่ เราไม่กลัววิกฤติใดๆ เลย

เป็นอันว่า สิ่งสำคัญตอนนี้ก็คือ ต้องใช้โอกาสให้เป็นประโยชน์ เริ่มด้วยเสียหนึ่งแล้ว อย่าเสียซ้ำสอง ถึงจะเสียด้าน วิกฤติเศรษฐกิจแล้ว แต่ถ้าเราพัฒนาคนได้ ไม่ต้องเสียใจ เพราะ เราได้คุ้ม เราได้สิ่งที่ประเสริฐกว่า เหมือนคนที่ตกทุกข์ได้ยากแล้ว กลับสร้างเนื้อสร้างตัวขึ้นมาได้ จะเป็นคนที่เข้มแข็ง มีสติปัญญา ความสามารถที่เป็นฐานอันมั่นคงของเศรษฐกิจนั้นสืบไปอย่างยืน ยาว

ประเทศไทยจะเจริญก้าวหน้าก็อยู่ที่การใช้โอกาสตอนนี้ ปัญหาคืออยู่ที่ว่าเราจะพัฒนามนุษย์ได้สำเร็จหรือไม่ มาพัฒนาคนให้ เข้มแข็ง ไม่หวั่นต่อทุกข์ภัย เป็นคนที่รู้จักใช้ปัญญา และมีความ เพียรสร้างสรรค์กันเถิด ถ้าทำได้อย่างนี้ นี่แหละคือวิกฤติเป็น โอกาสอย่างแท้จริง

วิกฤติเป็นโอกาสที่แท้ อยู่ที่นี้ คือทำอย่างไรเราจะใช้ สถานการณ์แห่งทุกข์ภัยนี้สร้างคุณภาพคนขึ้นมาได้

เราจะต้องสร้างทุนมนุษย์ คือพัฒนาคุณภาพของคนไทย ขึ้นมาให้ได้ อย่าไปหลงไหลกับเศรษฐกิจวูบวาบที่ล่อตาล่อใจ ให้ อยากรได้อยากเอา ถ้ามันไม่มีเนื้อหาแก่นสาร ไม่ช่วยให้มนุษย์ พัฒนา แต่กลับทำให้มนุษย์มัวเมาอ่อนแอ เราอย่าไปเอาเลย

อย่าเอาเลย เศรษฐกิจมันง่าย ไล่กลาง ที่ไร้ศักดิ์ศรี ไม่มีเกียรติ

เราต้องเข้มแข็งที่จะปฏิเสธเศรษฐกิจประเภทที่ไร้แก่นสาร
ไม่เห็นแก่การได้เงินได้ทอง ที่มีลักษณะต่อไปนี้ คือ

๑. เศรษฐกิจที่ทำลายโอกาสในการพัฒนามนุษย์ ทำให้
เสียคุณภาพคนลงไป

๒. เศรษฐกิจที่ซ้ำเติมลักษณะนิสัยไม่ดีที่มีอยู่ในพวกเรา
จำนวนไม่น้อย คือ การที่เคยสุขสบายแล้วเห็นแก่ง่าย เห็นแก่
สะดวก เป็นคนอ่อนแอ ไม่สู้งานยาก อย่าซ้ำเติมคนไทยด้วย
เศรษฐกิจชนิดที่ได้เงินทองมาง่าย ๆ ซึ่งยิ่งจะทำให้คนไทยไม่พัฒนา
ตัวเอง แล้วยิ่งเห็นแก่ง่าย เอาแต่สะดวกสบาย กลายเป็นทาสของ
สังคมอื่นเขาในระยะยาวหนักลงไปอีก

๓. เศรษฐกิจที่ลดคุณค่าของความเป็นมนุษย์ เศรษฐกิจใด
เราสร้างสรรค์ขึ้นมาด้วยความเพียรพยายามบากบั่น ใ้
กำลังสติปัญญาของตนเอง ด้วยความสามารถในการผลิต อันนั้น
คือเศรษฐกิจมีคุณค่าของความเป็นมนุษย์ที่เราควรจะมีใจ แต่
เศรษฐกิจใดที่ได้มาอย่างคนที่หมดหนทาง ต้องไปขายเนื้อขายตัว
หรือไปหลอกล่อมอมเมาเพื่อนมนุษย์ อันนั้นเป็นเศรษฐกิจที่ลด
คุณค่าของความเป็นมนุษย์ สังคมไทยเราจะเอาหรือเศรษฐกิจ
แบบนี้? ถ้ามองเชิงเปรียบเทียบระหว่างประเทศ ก็เหมือนกับเสีย
ศักดิ์ศรี คุณไม่มีทางอื่นแล้วหรือ จึงต้องทำแบบนี้

จริงอยู่ เศรษฐกิจหาเงินหาทองแบบนี้ บางประเทศเขา

อาจจะทำบ้าง แต่เขาทำเป็นเครื่องเล่น อย่างสังคมอเมริกันนี้ โดยส่วนใหญ่ก็คือเขามีความภูมิใจในความเพียรสร้างสรรค์ เช่น ที่เขาคูยอยู่ตลอดเวลาว่าเขามีความภูมิใจในสังคมของเขา ที่สร้างสรรค์อุตสาหกรรมขึ้นมาด้วย **จริยธรรมแห่งการทำงาน** (work ethic)

ความเพียรสร้างสรรค์อันนี้ดี ที่อเมริกันเขาภูมิใจ ผลสำเร็จที่แท้จริงเศรษฐกิจส่วนใหญ่ของประเทศของเขาอยู่ที่นี้ ไม่ได้อยู่กับสิ่งเล็กๆ น้อยๆ ที่เป็นเครื่องเล่น ไร้ล่อเด็กลง อย่างเช่น ลาสเวกัส หรือแอตแลนติกซิตี เป็นต้น

อันนั้นเขาไม่ได้มีไว้สำหรับสร้างสรรค์ประเทศของเขา แต่มีไว้กันคนอื่นไม่ให้พัฒนาความสามารถที่จะเจริญอย่างเขา เพราะฉะนั้น คนไทยเราจะต้องมีความระมัดระวังไม่ประมาทตลอดเวลา อย่าไปเอาเลย เศรษฐกิจมันง่ายได้ก็หลง อย่างเช่น เศรษฐกิจรวบหางัด เรามาพัฒนาคนให้พื้นฐานของเศรษฐกิจที่ยั่งยืนมันคงกันดีกว่า

เพราะฉะนั้น จึงขออย่าว่า เวลาที่สังคมไทยอยู่ในภาวะวิกฤติที่สำคัญที่สุด ซึ่งสำคัญกว่าวิกฤติทางเศรษฐกิจ คือ **วิกฤติคุณภาพคน** ที่เป็นเรื่องของการพัฒนามนุษย์ ตัววิกฤติก็อยู่ตรงที่ว่าเราจะตื่นขึ้นมาและเร่งใช้โอกาสนี้ในการสร้างสรรคมนุษย์ที่มีคุณภาพ ไว้เป็นทุนในการพัฒนาประเทศชาติระยะยาวหรือไม่

ตอนนี้จะต้องมาช่วยกันกระตุ้นเตือนและปลุกใจ เพราะคนไทยนี้จะให้ได้อย่างที่พูดไปแล้วแสนยาก เนื่องจากคนไทยจำนวนมากก็อย่างที่ว่าไปแล้ว เคยแต่สุขสบาย พอเจอทุกข์เข้า ก็ได้แต่

ท้อแท้ จับใจ คร่ำครวญ ระทมทุกข์มาก หรือไม่ก็ไปติดยากล่อม
มัวแต่เพลิน ครีมีใจกันอยู่

คนที่ทุกข์นั้น ในด้านหนึ่ง เราอย่าปล่อยให้เขาโดดเดี่ยว ใน
สังคมอย่างนี้ใครมีหน้าที่รับผิดชอบก็มาช่วยกันหน่อย มาช่วยกัน
ปลุกใจ ปลอบใจ และให้กำลังใจ บางครั้งเขาจะหาเครื่องปลอบใจ
บ้าง เราก็อู้ทัน ฝอนๆ สายป่านให้บ้าง แต่คอยระวังนะ อย่าให้เขา
ไปติดยากล่อมเป็นอันขาด สิ่งที่เขามาปลอบใจหรือแม้แต่กล่อมใจ
นั้นเอาพอให้พักใจ หายเดือตร้อนดับสนว่าวุ่นกระวนกระวายไปได้
บ้าง โดยที่ตัวเราเองรู้อยู่ คอยคุมไว้อย่าให้เขาไปติดยากล่อม

ข้อนี้**ต้องย้ำเตือนขาดว่าไม่ให้ติดยากล่อม** เสร็จแล้วก็
ปลุกใจขึ้นมา ให้เขาขยันหมั่นเพียร ให้รวมกำลังรวมแรงมาสู้ ร่วม
ใจกันเผชิญทุกข์เผชิญปัญหา พวกกันเดินหน้าต่อไป สังคมจะ
พัฒนาได้อย่างแน่นอน

เอาทุกข์เป็นฐานสู่ความก้าวหน้า เอาปัญหาเป็นเวที

พัฒนาปัญญา

ขอย้ำเรื่องการสร้างสรรค์คุณสมบัติในตัวคนไทยนี้ เวลา
นี้ถือว่าเป็นโอกาสก็อยู่ที่นี้เอง เพราะเป็นยามดีที่สุด ถ้าใจเราตั้งรับมัน

ชีวิต ครอบครั้ว วงศ์ตระกูล สังคม ตลอดจนอารยธรรมที่
เจริญมา มักเริ่มต้นจากการมีทุกข์ มีปัญหา ถูกทุกข์บีบคั้นภัย
คุกคาม ลองดูประเทศปัจจุบันที่เข้มแข็งนั้นเป็นอย่างไร ถ้าเป็น

ประเทศที่ไม่ติดต่อกล่อม ก็จะเป็นอย่างนี้ทั้งนั้น คือมีพลเมืองที่ขยันหมั่นเพียร เข้มแข็ง สู้ เติบโต โดยมิถุนหลังจากการต่อสู้ ดิ้นรน ขวนขวาย ถูกบีบคั้น มีภัยคุกคาม เจอทุกข์มาก่อนทั้งนั้น

บางประเทศแม้กระทั่งปัจจุบันก็ยังทุกข์เต็มที่ แม้ว่าแสนจะแห้งแล้ง เขาก็พยายามแก้ไข เช่นทำอย่างไรจะให้ทะเลทรายกลายเป็นป่า มีบางคนพูดว่า คนอิสราเอลกับคนไทยนี้มีความสามารถคนละอย่าง เป็นการพูดให้เข้าใจ เขาบอกว่า คนอิสราเอลมีความสามารถที่จะทำทะเลทรายให้เป็นป่า แต่คนไทยมีความสามารถที่จะทำป่าให้เป็นทะเลทราย ก็เป็นความสามารถคนละอย่าง แต่อย่างไหนจะสร้างสรรค์กว่ากัน

ประเทศอิสราเอลนั้นทุกข์ภัยบีบคั้นคุกคามเหลือเกิน ไหนจะธรรมชาติแห้งแล้ง แผ่นดินเป็นทะเลทราย ไม่มีน้ำ ไม่มีต้นไม้ และพืชพันธุ์ ไร่นาถูกประเทศอาหรับเพื่อนบ้านคอยจ้องจะตีอยู่ทุกวัน เราก็เห็นอยู่ชัดๆ ส่วนคนไทยเราแสนจะสุขสบาย ซึ่งก็เป็นข้อดีแล้ว แต่ทำอย่างไรคนไทยเราจะได้ประโยชน์จากข้อดีหรือข้อได้เปรียบนั้น และรู้จักใช้หลักพระพุทธศาสนา คือคติที่ว่า คนที่พัฒนาแล้วแม้สุขสบายก็ยังไม่ประมาท ยังขวนขวายเพียรสร้างสรรค์ต่อไป ถ้าคนไทยทำได้แบบนี้ เราจะได้สองเท่าทวีคูณ

จะต้องตระหนักว่า **ความไม่ประมาทนี้แหละคือมาตรฐานวัดการพัฒนาของมนุษยชาติ** ไทยเรามีโอกาสดีแล้วที่น่าจะได้ประโยชน์ เราไม่ได้อยู่ในภาวะที่ถูกทุกข์บีบคั้นภัยคุกคามต้องดิ้นรนขวนขวาย เพราะสังคมของเราโดยพื้นเดิม อยู่กันสุข

สบาย ในน้ำมีปลา ในนามีข้าว แต่ทำอย่างไรเราจะไม่ประมาท
ด้วย ขอให้ได้อันนี้

ถึงตอนนี้เราเจอแล้วนะ ทุกข์ที่บีบคั้น ภัยที่คุกคาม ก็ขอให้
ได้ประโยชน์จากทุกข์ภัยนั้น คือ เอาทุกข์มาเป็นแบบฝึกหัดพัฒนา
ตน และเอาปัญหาเป็นเวทีพัฒนาปัญญา อย่างที่เคยพูดบ่อยๆ
ว่า คนฉลาดเปลี่ยนปัญหาให้เป็นปัญญา คนที่ปัญญาออกมา
ขึ้นมาได้ ก็พัฒนามาจากการคิดแก้ปัญหาทั้งนั้น เพราะฉะนั้น
**ปัญหานี้แหละเป็นทางมาของปัญญา และทุกข์ก็สามารถผัน
ให้เป็นฐานของความเจริญก้าวหน้า** ปัญหานั้นเปลี่ยน
พญฺชนะตัวเดียวก็กลายเป็นปัญญา

คนไทยจะต้องมีความสามารถอันนี้ เด็กไทยจะต้องมี
ความสามารถอันนี้ คือเป็นเด็กที่สู้ปัญหา เป็นเด็กผู้มีความ
สามารถที่จะเปลี่ยนปัญหาให้เป็นปัญญา และเปลี่ยนทุกข์
ให้เป็นความเจริญออกมาได้ แล้วชาติไทยจะเจริญแน่แท้ จะพ้น
วิกฤติอย่างแน่นอน

ฉะนั้น ในการที่จะกู้แผ่นดินไทย จะต้องตั้งหลักให้ได้ เรา
อาจจะไม่ยอมรับว่านี่เราเสียแผ่นดิน แต่หลายคนก็พูดว่า เป็นการ
เสียอิสรภาพทางเศรษฐกิจไปแล้ว บางคนถึงกับว่าการสูญเสียครั้ง
นี้ใหญ่ยิ่งกว่ากรุงแตก ว่าเข้าไปอย่างนั้นเลย

เอาละ มันจะใหญ่แค่ไหนก็ตาม ถ้าเรายอมรับจะใช้คำว่า
“ต้องกู้แผ่นดินไทย” ก็ขอลถามว่า เราต้องกู้อะไรก่อน เมื่อกี้นี้บอก
แล้วว่า ต้องกู้ตัวคน คือกู้คุณภาพในตัวคน ซึ่งเรียกสั้นๆ ว่า ธรรมะ

ก็คือต้องกู้ธรรมะ ถ้าเรากู้ธรรมะได้ ก็กู้แผ่นดินไทยสำเร็จ

กู้ธรรมะได้ กู้แผ่นดินไทยสำเร็จ

เวลานี้ภารกิจของคนไทยไม่ใช่แค่กู้แผ่นดินเท่านั้น แต่ต้องกู้ธรรมะด้วย

ไม่รู้ว่าจะรรมะหายไปไหนเสียมากมายแล้ว ที่ไหลออกมาเป็นลัทธิอะไรก็ไม่ว่า ทั้งๆ ที่พระพุทธเจ้าประกาศอิสรภาพให้แก่มวลมนุษย์แล้ว ตอนนี้นักคนไทยกลับยอมสูญเสียอิสรภาพไปเป็นเมืองขึ้นของใคร ไปหลงทางอยู่ที่ไหน นี่คือการออกนอกพระพุทธศาสนา หรือออกนอกธรรมะไป ยกตัวอย่างที่ว่าเมื่อกี้ แม้แต่เอาสมาธิมาใช้เป็นยากล่อม กลายเป็นมิจฉาสมาธิ หรือเอามาหลนุนาการหาผลประโยชน์ ก็คือออกนอกพระพุทธศาสนา

สมาธิไม่ได้เกิดมาพร้อมกับพระพุทธศาสนา สมาธินี้ฤาษีชีไพรในสมัยก่อนพุทธกาลเขาทำเขาใช้กันมา โยคี ฤาษี ดาบสมากหลายท่านบำเพ็ญสมาธิจนได้สมาบัติขั้นสูง พระพุทธเจ้าก่อนตรัสรู้ยังเคยไปเรียนกับเขาเลย แต่ฤาษีโยคีเหล่านั้นมันไปติดยา กล่อม หรือไม่อย่างนั้นก็เอาสมาธิไปใช้ทางฤทธิ์เดชปาฏิหาริย์ แสดงความยิ่งใหญ่แข่งกัน ทำให้คนเพลิดเพลิมมันว้าวยิ่งขึ้น

ตัวฤาษีโยคีเองก็ติดยา กล่อม พอได้สมาธิแล้วก็เล่นฌานเพลิด มีศัพท์พระท่านเรียกว่า “ฌานกิฬา” พวกฤาษีชีไพร ได้ฌานแล้วก็ไม่ยุ่งกับใคร ตัดขาดจากสังคม นั่งเล่นฌานกิฬาไปวันๆ

สบาย มีความสุข เป็นกันมานานแล้ว เขามีสมาธิกันอยู่แล้ว อย่างที่ว่าพระพุทธเจ้าก็ยังคงเคยไปเรียนจากเขา แต่มั่นไปต้นอยู่กับความสุขทางจิตใจ และความเก่งกาจ ไม่ก่อให้เกิดสติปัญญา ไม่ได้แก้ปัญหาให้จบสิ้น พระองค์จึงสอนให้เอาสมาธินั้นมาใช้ประโยชน์อีกชั้นหนึ่ง นี่ถือเป็นจุดก้าวต่อของพระพุทธศาสนา คือ **พระพุทธศาสนานั้นไม่หยุดแค่สมาธิ ไม่จบแค่เอาสมาบัติเป็นฌานกีฬา**

ถ้าเรา ไปติดยากล่อมสมาธิ เราก็เหมือนกับฤาษีโยคีในสมัยก่อนพุทธกาล ที่พระพุทธเจ้าเสด็จละออกมาแล้ว เราต้องเอาสมาธิมาใช้ประโยชน์ในการดำเนินชีวิต และในการก้าวไปกับธรรมที่เป็นกระบวนการปฏิบัติแห่งไตรสิกขาต่อไป ให้เกิดผลในการพัฒนาชีวิต เอามาพัฒนาตนเองให้ได้ อันนี้แหละที่เป็นสิ่งสำคัญ

เวลานี้เราออกนอกธรรมะไปแล้ว หรือธรรมะหล่นหายจากเราไป จึงต้องกู้ธรรมะกลับขึ้นมา คือกู้ธรรมะขึ้นมาในตัวคน ถ้ากู้ธรรมะที่ว่านขึ้นมาได้ ก็กู้แผ่นดินไทยสำเร็จ ขออย่าว่า **กู้ธรรมะได้ กู้แผ่นดินไทยสำเร็จ**

ในแง่เศรษฐกิจก็เหมือนกัน พูดสั้นๆ ว่า เราจะกู้เศรษฐกิจได้ ต้องกู้คุณภาพในตัวคนขึ้นมา ถ้าพูดอย่างแคบๆ ก็ว่า ต้องกู้ทรัพยากรมนุษย์ขึ้นมา **ถ้ากู้คนขึ้นมาให้มีคุณภาพได้ กู้เศรษฐกิจไทยไม่ยากเลย** เชื่อไหม เพราะฉะนั้น ต้องทำอันนี้ให้ได้

ถึงเวลาต้องปลุกใจคนไทย ที่จริงถึงเวลานานแล้ว แต่ถ้ายังไม่ทำก็ถึงเวลาอีกทีหนึ่ง ลุกขึ้น กู้ธรรมะขึ้นมาในใจคน พัฒนาตัว

คนนี่ให้สำเร็จให้ได้ ให้มีคุณภาพทั้งด้านพฤติกรรม ด้านจิตใจ และด้านปัญญา นี่แหละจึงว่ามากู้แผ่นดินไทยด้วยการกู้ธรรมะ เพราะการกู้ธรรมะนั้นจะเป็นการกู้แผ่นดินไทยไปในตัว เมื่อเรากู้ธรรมะได้ ก็กู้แผ่นดินไทยไปในตัวเอง เสร็จสิ้นไปเลย ไม่ต้องไปทำ ๒ ครั้ง

แคบเข้ามาอีกชั้นหนึ่ง ถ้ากู้คุณสมบัติในตัวคน หรือพูดสั้นๆ ว่า กู้คุณภาพคน คือ กู้ธรรมะขึ้นมาในตัวคนได้ การกู้เศรษฐกิจไทยก็ไม่ยาก

ขอเพียงพัฒนาคนไทยให้เป็นผู้มีความสามารถในการผลิต และในการคิดสร้างสรรค์ เราก็จะมีเศรษฐกิจที่มั่นคงยั่งยืน ไม่ใช่เศรษฐกิจฟองสบู่ ไม่ใช่เศรษฐกิจทางลัด หรือเศรษฐกิจกลวงในอะไรทั้งสิ้น

เดี๋ยวนี้นิยมใช้คำว่ายั่งยืน การพัฒนาก็ให้ยั่งยืน ตอนนี่เราก็ต้องมีเศรษฐกิจที่ยั่งยืน ซึ่งจะเกิดขึ้นได้ด้วยการกู้แผ่นดินไทยโดยกู้ธรรมะขึ้นมาอย่างทีกล่าวแล้ว

วันนี้วันดี เป็นวันวิสาขบูชา เฉพาะอย่างยิ่งเป็นวิสาขบูชาแรกหลังจากเกิดวิกฤติเศรษฐกิจในผืนแผ่นดินไทย จึงขอให้เราชาวพุทธลุกขึ้นมากู้ธรรมะให้แก่แผ่นดินไทย โดยเริ่มต้นที่ในหัวใจของเรา แล้วก็มาชวนกัน และปลุกใจกันให้

๑. มีความเข้มแข็ง เจอทุกข์ภัยไม่พรั่น
๒. มีความเพียรสร้างสรรค์ โดยใช้สติปัญญา
๓. ร่วมแรงร่วมใจกันฟันฝ่า เดินหน้าต่อไป

ถ้าทำได้เพียง ๓ อย่างเท่านั้น ก็กู้ธรรมะได้ และกู้แผ่นดินไทยสำเร็จ และที่ทำอย่างนี้ไม่ใช่อะไร ก็คือการปฏิบัติตามพุทธ-จริยวัตรที่พระพุทธเจ้าได้ทรงพัฒนาพระองค์เองมา เมื่อถึงวันวิสาขบูชาอย่างนี้ อย่างน้อยเราต้องให้ได้ประโยชน์จากพุทธประวัติ คือจากการประสูติ ตรัสรู้ และปรินิพพานของพระองค์สักอย่างหนึ่ง

**ถ้ากู้ธรรมได้จริง ไทยมีแต่ยิ่งเจริญ ไม่รู้จักเสื่อม และ
วิฤทธิก็จะกลายเป็นวิวัฒน์**

พระพุทธเจ้าเป็นต้นแบบการพัฒนาชีวิตของบุคคล ทรงบำเพ็ญความดีที่เรียกว่าบารมีอย่างไม่หยุดยั้ง ไม่ย่อท้อ เข้มแข็งบากบั่น สู้ความยาก ผจญอุปสรรคทุกอย่างจนกว่าจะประสบความสำเร็จ ถ้าคนไทยเอาพระจริยวัตรนี้มาใช้ ทุกข์ภัยเราก็กังยังไม่กลัว แล้วสุขเราจะไปกลัวอะไร สุขเราก็ก็นั่งใช้ให้เป็นประโยชน์

ความสุขไม่ใช่จุดหมายของชีวิต สุขก็เช่นเดียวกับธรรมข้ออื่นๆ คือเป็นองค์ประกอบอย่างหนึ่งในกระบวนการพัฒนามนุษย์ **สุข** คือภาวะสะดวก เอื้อ คล่อง หมายความว่า **ความสุขเป็นปัจจัยเอื้อต่อการกระทำ** หรือการที่จะเดินหน้าต่อไปได้ง่าย

เวลาสุขนั้นไม่มีอะไรบีบคั้น ไม่มีอะไรติดขัด จะทำอะไรก็ทำได้ง่าย คล่อง สะดวก ตรงข้ามกับตอนที่ทุกข์ ซึ่งบีบให้เราต้องดิ้น เพราะจำเป็น แต่จะทำอะไรก็ติดขัดคับข้องลำบาก เช่น เงิน

ทองก็ไม่มี สภาวะแวดล้อมทั้งหลายไม่เอื้อ ยากลำบากเหลือเกิน แต่พอสุขก็คือปัจจัยทุกอย่างมันเอื้อ มันหนุน มันช่วย แต่พอปัจจัยเอื้อให้ทำได้คล่อง ได้ง่าย ได้สะดวก เรากลับนอนเสีย ไม่ทำ นี่คือไม่รู้จักรู้ใช้ธรรมะ

คนที่รู้จักใช้ธรรมะนั้น ถึงทุกข์ก็ไม่กลัว กลับเข้มแข็ง สู้ ทั้งๆ ที่ยาก เราก็ทำและพัฒนาตัวได้มาก ครั้นถึงตอนสุขมา ทำได้คล่อง ได้สะดวก เราก็ยังทำต่อไปเพราะปัจจัยเอื้อให้ทำได้มาก ถ้าคนไทยเป็นอย่างนี้ก็เรียกว่าไม่ประมาท จัดเป็นมนุษย์ที่พัฒนาแล้ว จะประสบความสำเร็จ และมีแต่จะเจริญ รับรองว่าไม่มีเสื่อม

พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า *วุฑฺฒิเยว ปาฎิกังขา โน ปริหานิ* หมายความว่า ถ้าปฏิบัติตามหลักที่ตรัสสอนไว้โดยไม่ประมาท ก็หวังได้แต่ความเจริญอย่างเดียว จะไม่มีความเสื่อม

พุทธพจน์ที่ตรัสนี้ไม่ได้ขัดกับหลักอนิจจังแต่ประการใด เพราะหลัก**อนิจจัง** ที่ว่า *ไม่เที่ยง* หมายความว่า เปลี่ยนแปลงไปไม่คงอยู่อย่างเดิม แต่ที่ว่าไม่เที่ยงนั้น ก็เปลี่ยนแปลงไปตามเหตุตามปัจจัย ไม่ใช่ไม่เที่ยงอย่างเลื่อนลอย

คำว่า “เจริญ” ก็คือ เปลี่ยนแปลง เป็นอนิจจังอยู่ในตัว คำว่า “เสื่อม” ก็เปลี่ยนแปลง เป็นอนิจจังอยู่ในตัว เพราะว่าคำว่าเจริญ และคำว่าเสื่อมเป็นคำที่แสดงความเคลื่อนไหว ไม่อยู่นิ่งๆ ที่ว่าเสื่อมก็คือไม่เที่ยง ที่เคลื่อนไหวไปด้านหนึ่ง ที่ว่าเจริญก็เหมือนกัน ก็คือไม่เที่ยง ที่เคลื่อนไหว ไปอีกด้านหนึ่ง

เจริญแล้วเจริญต่อไป เจริญแล้วเสื่อม เสื่อมแล้วเจริญ
เสื่อมแล้วเสื่อมต่อไป ทุกอย่างนี้ไม่เที่ยงทั้งนั้น คือเป็นอาการของ
ความไม่อยู่นิ่ง

เพราะฉะนั้น ถ้าเราทำเหตุปัจจัยถูกต้อง มันเจริญแล้ว
เจริญต่อไป มันก็ไม่เที่ยง ไม่ได้ขัดกันแต่ประการใด พระพุทธเจ้า
ตรัสธรรมะก็คือแสดงความจริง จึงไม่ขัดกันเลย

เดี๋ยวจะว่า เอ๊ะ! พระพุทธเจ้าตรัสว่า สิ่งทั้งหลายไม่เที่ยง
แท้แน่นอน อ้าว แล้วทำไมมาตรัสตรงนี้ว่า ถ้าท่านปฏิบัติอย่างนี้
จะไม่มีเสื่อม มีแต่เจริญอย่างเดียว ถ้าเข้าใจดีแล้ว จะเห็นว่าไม่
ขัดกัน แต่กลับสอดคล้องกันและหนุนกัน คือ เป็นหลักธรรมใน
ภาคปฏิบัติที่เอาความรู้ในสังขารมาใช้ประโยชน์

ย้ำอีกทีว่า ถึงเวลาแล้วที่เราจะต้องลุกขึ้นมา จะใช้คำว่า
“กู้แผ่นดินไทย” หรือจะใช้คำอะไรก็ตาม ก็ให้เข้าใจความหมาย
อย่างที่กล่าวมาแล้วว่า **บัดนี้เป็นเวลาที่สำคัญที่สุด ที่จะต้องทำให้
วิกฤติของเมืองไทยนี้ เป็นจุดตั้งต้นของวิวัฒน์** ขอบอกให้เป็นจุด
นำไปสู่วิบัตติ ถ้าเราปฏิบัติถูกต้อง ก็แน่นอนว่าวิกฤติจะนำไปสู่
วิวัฒน์ คือความเจริญองกงาม ด้วยการที่เรากู้ธรรมขึ้นมาได้ในผืน
แผ่นดินไทย ให้ธรรมนี้แพร่กระจายไปในหัวใจคน และใน
สังคมไทยทั้งหมด

ถ้าทำได้แบบนี้ เราก็จะได้ประโยชน์จากวันวิสาขบูชา จึง
ขอให้เหมือนกับการนัดหมายว่า **ในวันวิสาขบูชานี้เป็น
จุดเริ่มต้นของการที่จะเปลี่ยนวิกฤติให้เป็นวิวัฒน์กันต่อไป**

ขออนุโมทนาโยมญาติมิตรสาธุชนทุกท่าน ที่ได้มาประชุม ฟังธรรมกันในวันนี้ ด้วยจิตใจที่เป็นกุศล ประกอบด้วยศรัทธาต่อ ธรรมของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เมื่อศรัทธาแล้วก็จะต้องนำไปสู่ การปฏิบัติ

นอกจากนี้ เราต้องมีเมตตา มีจิตใจหวังดี ปรารถนาดี เป็น มิตรต่อกัน แล้วมาร่วมมือกัน ช่วยเหลือกัน เพียรพยายาม สร้างสรรค์ด้วยความเข้มแข็ง เราก็จะนำสังคมไทยไปสู่ความเจริญ อกงามและสันติสุข และไม่เฉพาะสังคมไทยเท่านั้น เราจะช่วย มวลมนุษยชาติทั้งโลกให้เจริญอกงาม มีอารยธรรมที่แท้จริง เพื่อให้เกิดสันติสุขที่ยั่งยืนด้วย

ขอความหวังนี้ ซึ่งเป็นความหวังที่ประกอบด้วยเหตุปัจจัย มีเหตุมีผลตามธรรม จงสัมฤทธิ์ผลด้วยกำลังเรี่ยวแรงการกระทำ ของเราทั้งหลายสืบไป

ขอทุกท่านจงเจริญด้วยธรรม อันจะเป็นปัจจัยให้ประสบซึ่ง จตุรพิธพรชัย มีความก้าวหน้าเจริญอกงามในการดำเนินชีวิต และในการประกอบกิจการงาน ให้ประสบความสำเร็จ สมหมาย มีความสุขร่มเย็น ทั้งในชีวิตของตน ในครอบครัว ใน สังคมไทย และในโลกทั้งมวลนี้สืบไป ทุกเมื่อเทอญ (สาธุ)

ถาม-ตอบ ท้ายบรรยาย

จะกู้ธรรมได้อย่างไร?

แม่ชีคันสนีย์: สงสัยที่ว่า กู้แผ่นดินคือกู้ธรรมะนั้น มีคำถามว่า กู้ธรรมะ กู้อย่างไร?

พระธรรมปิฎก: อย่างที่ว่าไปแล้ว ธรรมะอยู่ตามปกติของมันตามธรรมชาติ แต่เราทำให้มันมีขึ้นมาในหัวใจของคน นี่คือกู้ธรรมะ คือให้ธรรมะคืนกลับเข้ามาอยู่ในตัวคน เวลานี้ตัวคนอาจจะปล่อยธรรมะหลุดมือไปแล้ว *ปล่อยทางปัญญา* คือ ไม่รู้ ไม่ศึกษา *ปล่อยทางจิต* คือ ไม่ตั้งใจ ไม่รักษาไว้ให้มีในใจ *ปล่อยทางพฤติกรรม* คือ ละเลย ไม่นำมาใช้ ไม่ประพฤติปฏิบัติ หรือประพฤติชั่วร้ายเสียหายในทางตรงข้ามกับธรรม นี่ก็คือ ศิล สมาธิ ปัญญา หายไป ไข้ไหม ถ้าเราทำให้ธรรมะที่อยู่ในธรรมชาตินั้น มามีอยู่ในตัวคนเราด้วย ก็เรียกว่ากู้ธรรมะ พอกู้ธรรมะสำเร็จ การกู้แผ่นดินไทยก็ตามมาเอง เป็นไปเองอยู่ในตัว

แม่ชีคันสนีย์: เจ้าคะ หมายถึงว่า ให้มีธรรมะอยู่ในวิถีชีวิตที่เราดำเนินอยู่ไข้ไหมคะ

พระธรรมปิฎก: เจริญพร กู้ธรรมะก็คือ เอาธรรมะมาใช้ เริ่มตั้งแต่ระดับตรัสปังศึกษาให้เข้าใจ เอามาใส่ในหัวใจ และปฏิบัติตาม นี่เป็นความหมายทั่วไป

ที่นี้ความหมายชั้นที่สอง ก็รวมไปถึงเรื่องในสังคมวงกว้าง ที่คนมีความเข้าใจผิด หลงผิด ประพฤติผิดนอกนอกรทางของ พระพุทธศาสนาออกไปต่างๆ ก็มาชำระสะสางแก้ไขกันเสียที

ในระดับสังคมวงกว้างนี้ก็สำคัญ อย่างที่ย้ำไปเมื่อกี้ว่า เวลานี้คนไทยเราได้ปฏิบัติตามพระพุทธเจ้าหรือเปล่า เราปล่อยให้ ลัทธิหรือโซคช่วยมาครอบงำไหม เราปล่อยให้ลัทธิอ่อนนวนอนน คอยความช่วยเหลือ ลัทธิหวังผลดลบันดาล การติดยาปลอม สุรายาบ้า สิ่งเสพติด การพนัน อะไรเหล่านี้ ระบาดไปทั่วบ้านทั่วเมือง ตลอดจนใช้ธรรมะแม้แต่สมาธิในทางที่ผิด ความผิดเพี้ยน คลาดเคลื่อนอย่างนี้เกิดขึ้นในสังคมไทยหรือเปล่า ถ้ามันเป็นอย่าง นั้น ก็แสดงว่าเราสูญเสียธรรมไปแล้ว จึงต้องกู้ขึ้นมา คือต้องมาทำ ความเข้าใจให้ถูกต้อง โดยนำหลักการที่แท้ของพระพุทธศาสนา ขึ้นมาแสดง มาบอก มาแจ้งกัน และให้ประพฤติปฏิบัติให้ถูกต้อง และให้จริงจัง ถ้าทำได้อย่างนี้ แน่แน่นอนว่าจะนำไปสู่การแก้ไข ปัญหาที่มีอยู่ วิกฤติเศรษฐกิจนั้นแก้ไขยากถ้าคุณภาพคนไทยดี

**ขอให้มั่นใจเถิดว่า ถ้าคุณภาพคนไทยดี เราไม่กลัว
เลยวิกฤติเศรษฐกิจอย่างนี้**

แต่อย่างน้อย เราต้องใช้เป็น ให้วิกฤตินี้เป็นประโยชน์ ได้ บอกแล้วว่า ที่พูดกันบ่อยว่า วิกฤติเป็นโอกาสนั้น โอกาสที่สำคัญ คือ โอกาสในการพัฒนามนุษย์นี้แหละ โอกาสอื่นไม่สำคัญเท่าข้อ นี้หรอก

เพราะฉะนั้น เวลาใครเขาช่วยเหลือเรา เช่น ประเทศอื่นให้เงินมา ให้กู้ให้ยืม เท่านั้นเท่านั้น เราต้องวางท่าทีให้ถูกต้อง ต้องวางท่าทีด้วยความไม่หลงระเหิงมัวเมา อย่างน้อยต้องตั้งความรู้สึกรู้สึกไว้ว่า นี่จำใจนะ แล้วเตรียมใจว่าเราจะต้องแก้ไขปัญหาให้ได้ ไม่ใช่ไปหลงระเหิงดีใจว่า เขาช่วยเราแล้ว เราได้เงินมาแล้ว ใส้โฮ เราสบายแล้ว ถ้าคิดอย่างนี้ก็เป็นจิตใจที่โน้มไปสู่ความประมาท ความกระตือรือร้นที่จะแก้ไขปัญหและพัฒนาตนก็จะหายไป ถ้าอย่างนี้จะพินิจจิตใจคนไม่ขึ้น พินคุณภาพคนไม่ขึ้น และพินเศรษฐกิจก็ไม่ขึ้นด้วย

เพราะฉะนั้น ท่าทีของจิตใจโดยรวมต่อสถานการณ์นี้ ต่อวิกฤติ หรือสภาพทั้งหมดนี้ ต้องวางให้ถูกต้อง ตั้งหลักว่าให้วิกฤตินี้เป็นเวลาของการสร้างคน สร้างความเข้มแข็ง พัฒนาตัว พัฒนาเด็กและเยาวชนรุ่นใหม่ ให้เป็นคนที่มีเข้มแข็ง อย่างที่ว่า มีทุกข์ไม่พรั่น เจอภัยไม่หวั่น แล้วก็มีความเพียรสร้างสรรค์ **เริ่มด้วยเป็นนักผลิต ไม่จมอยู่กับความเป็นนักเสพ นักบริโภค**

สังคมไทยในช่วงเวลาที่ผ่านมามี **ปัจจัย ๒** อย่างนี้เป็นตัวทำลายล้างที่ยิ่งใหญ่ คือ

๑. ความไม่เสพบริโภค ที่ทำให้เกิดความฟุ้งเฟ้อ ส่ำรวย อ่อนแอและประมาท ค่านิยมบริโภคนี้ เมืองไทยยังหนักมาก ต้องแก้ไขได้

๒. ลัทธิหรือผลดลบันดาล ซึ่งก็ทำให้อ่อนแอ และประมาท เช่นเดียวกัน เวลานี้ระบอบไปทั่วแล้ว

สองอย่างนี้ถ้าแก้ได้ เมืองไทยเดินหน้าไปแน่ๆ ย้ำอีกทีหนึ่ง
ว่า

๑. ค่านิยมสหพริโภค หรือ ความไม่เสพพริโภค จะต้องแก้ไขได้ อย่างน้อยยให้มีความเป็นนักผลิตมาเข้าด้วยกัน ถ้าเป็นนักเรียนก็ต้องฝึกหัดพัฒนาความไม่ศึกษาและไม่สร้างสรรค์ ต้องทำให้ได้ มิฉะนั้นจะเป็นนักเรียนนักศึกษาแต่เพียงชื่อ หรือโดยรูปแบบ หาสาระไม่ได้ ต้องแก้ปัญหาค่านิยมสหพริโภคให้ได้ แล้วเอาเวลา แรงงาน และความคิดนั้นมาใช้ในการศึกษาและสร้างสรรค์ โดยมีความไม่ศึกษา ไม่สร้างสรรค์ ไม่รู้-ไม่รู้สิ่งยาก

๒. ไม่ยอมสยบแก่ลัทธิอ่อนนวนอนนคอยโชค หรือลัทธิรอผลดลบันดาล ต้องเข้มแข็ง มุ่งที่จะทำการให้สำเร็จผลด้วยเรี่ยวแรงความพากเพียรของตน ข้อนี้เป็นหลักพระพุทธศาสนาเชิงปฏิบัติที่ท่านย้ำด้วยตัวอย่างมากมาย เริ่มตั้งแต่การบำเพ็ญบารมีของพระพุทธเจ้า ทำไม่เราไม่เอามาใช้

คติพระโพธิสัตว์นั้น เป็นแบบอย่างของการเพียรพยายามของการสู้ไม่ถอย ถ้าชาวพุทธหวังผลสำเร็จง่าย ๆ ทางลัด อยากรได้อะไรก็อ่อนนวนอนไปขอ พระพุทธศาสนาตัวจริงก็จะค่อยๆ เลื่อนลงหายไป เหลือแต่เปลือก หรือรูปแบบ

ลัทธิขอความช่วยเหลือ ลัทธิรอโชคช่วย ลัทธิหวังผลดลบันดาล เวลานี้กลาดเกลื่อนแพร่ไปทั่วสังคมไทย เป็นลัทธิตรงข้ามกับพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าเกิดขึ้นมาเพื่อแก้ลัทธิเหล่านี้ พระองค์อุตส่าห์มาประกาศอิสรภาพให้มนุษย์แล้ว มนุษย์โดยเฉพาะมนุษย์

ไทยเรากลับถอยลงไป ไปอยู่ในสมัยก่อนพุทธกาลเสียนี้ เพราะฉะนั้น ตอนนี่ต้องเข้มแข็งกันเสียที อย่าเป็นคนอ่อนแอ ปวกเปียก ป้อแป้ พอเจอทุกซึกก็ท้อแท้ หมดกำลัง หรือเจอทุกซึกก็ไป ติดยากล่อม สองอย่างนี้กำลังครอบงำคนไทย ถ้าไม่แก้อันนี้ พัฒนาไม่สำเร็จ

กู้แผ่นดิน ไทยก็ยังไม่พอ ต้องกู้ทั้งโลกนี้ให้ได้

ที่ว่าให้เป็น**นักผลิต**นั้น ยังเป็นจุดหมายขั้นต่ำ แต่ให้ได้แค่ เป็นนักผลิตอย่างประเทศที่เขาเป็นนักผลิตกันนะ ให้ได้แค่นี้ก่อน เถอะ ต่อจากเป็นนักผลิตก็ให้ก้าวไปเป็น**นักสร้างสรรค์** ซึ่งดีกว่า นักผลิต เพราะนักผลิตนี้เป็นนักสร้างสรรค์ขั้นต่ำเท่านั้น ต้องไป เป็นนักสร้างสรรค์จึงจะดีแท้ๆ นักผลิตนี้ไม่แน่

การผลิต คือการสร้างหรือทำขึ้นใหม่ทางเศรษฐกิจ แต่การสร้างทางเศรษฐกิจนี้จะมาพร้อมกับการทำลายแทบทุกครั้งไป และมองแคบๆ ต่างจากนักสร้างสรรค์ซึ่งเป็นผู้ที่ใช้ปัญญา มุ่งแต่ จะทำให้เกิดสิ่งที่ดีงามเพื่อประโยชน์สุขแก่มวลมนุษย์ เพราะฉะนั้น นักสร้างสรรค์นั้น เมื่อจะผลิตก็ต้องให้เป็นการผลิตที่เป็นการ สร้างสรรค์ด้วย เวลานี้ที่เรากลัวนักก็คือการผลิตแบบทำลาย ซึ่งมี มากเหลือเกิน เราต้องพัฒนาเด็กไปสู่ความเป็นนักสร้างสรรค์ให้ได้ เพื่อช่วยประเทศไทย และช่วยทั้งโลก

เวลานี้ทั่วทั้งโลกติดตัน ไม่ใช่ติดตันเฉพาะประเทศไทย

เท่านั้น อย่างนี้กว่าประเทศเจริญที่เรียกว่าประเทศพัฒนาแล้วนั้น เขาเจริญงอกงามดีแท้แล้ว ไม่เป็นเช่นนั้นหรอก เขาเองก็ประสบปัญหาจะตายอยู่แล้วเหมือนกัน ประเทศที่เราว่าเจริญมากนะ ไปดูไปศึกษาให้ดีเถอะ เขาเองก็คร่ำครวญปริเทวนาการ เขียนหนังสือมาเป็นสิบๆ เล่ม ว่าสังคมของฉันนี้จะแย่อแล้ว

มีอะไรต่ออะไรมากมายที่กำลังบั่นทอนบ่อนทำลายมนุษยชาติ อารยธรรมมนุษย์ปัจจุบันนี้ถ้าประคับประคองไว้ไม่ได้ จะสลายทั้งโลกเลย **ปัญหาคำคมมนุษย์ ๒** อย่างที่แก้ไม่ตกเวลานี้คือ

๑. ปัญหาธรรมชาติหรือสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรม แก้กั นมานานแล้ว มีการประชุมสุดยอดของโลกไป ๒ ครั้งแล้ว ใน ค.ศ. ๑๙๗๒ และ ๑๙๙๒ แต่ยังไม่ไปไหน ๒๐ ปีผ่านไป เพียรพยายามเคลื่อนไหวจะแก้ปัญหากันมากมาย แต่สิ่งแวดล้อมก็เลวลง คนทำท่าเหมือนเดินไปข้างหน้าในการแก้ปัญหา แต่ตัวปัญหากลับแย่ง

๒. ปัญหาความขัดแย้ง การเบียดเบียน และการทำลายกัน ในหมู่มนุษย์ ด้วยสงคราม และการก่อการร้าย เป็นต้น เรื่องนี้ มนุษย์ที่ว่าเจริญนักหนาก็ยังแก้ไม่ได้ การแบ่งแยกทางเพศ ผิวพรรณ เผ่าพันธุ์ ยังรุนแรงหรือยิ่งรุนแรงมากขึ้น แม้แต่ศาสนา ที่ว่าเป็นสิ่งดีงาม มนุษย์ก็นำมาเป็นเหตุเบียดเบียนทำร้ายซึ่งกัน และกัน

เมื่อมนุษย์ยังแก้ปัญหาเหล่านี้ไม่ได้ แล้วจะบอกว่ามนุษย พัฒนาได้อย่างไร

ปัญหาที่แก้ไม่ได้ ซึ่งหมักหมมอยู่ในปัจจุบัน เป็นหลักฐานฟ้องอยู่ตลอดเวลาว่า มนุษย์ยังไม่พัฒนา หรือยังพัฒนาไม่พอ เพราะฉะนั้นจึงต้องมาพัฒนาคนกันอย่างที่ว่าไปแล้ว

เวลานี้ทั้งโลกมีปัญหา อารยธรรมกำลังมาเกือบถึงสุดทางตัน คนไทยในฐานะที่เป็นพลโลกด้วย มีภาระไม่ใช่เฉพาะจะกู้เมืองไทยเท่านั้น จะต้องกู้โลกนี้ขึ้นมาด้วย อย่างน้อยช่วยดึงช่วยรั้งเพื่อนมนุษย์ให้มาเข้าสู่ทางที่ถูกต้อง แต่ถ้าเราไม่มีคุณภาพอย่างนี้ แม้แต่จะกู้เมืองไทยก็ไม่ไหว แล้วจะไปกู้โลกได้อย่างไร

ตอนนี้ เอาแค่อย่างที่ยกเมื่อกี้ก็ทำให้ได้ก่อนเถอะ คือ

๑. เมื่อทุกข์บีบคั้นภัยคุกคาม ก็ลุกขึ้นดิ้นรนขวนขวาย
๒. ถึงแม้สุขสบาย ก็ยังสร้างสรรค์ต่อไป

ถ้าอย่างนี้ก็เรียกว่าเป็นคนไม่ประมาท จัดว่าเป็นคนที่พัฒนาดีขึ้น

คนไทยเราตอนนี้กำลังประสบวิกฤตก็แก้ปัญหากันไป แต่พอแก้สำเร็จแล้ว ต่อไปเราจะต้องเผชิญกับขั้นที่สองอีก คือตอนที่สุขสบายแล้ว จะมัวนอนเสวยสุขเกิดความประมาทอีกหรือเปล่า ถ้าประมาทก็เวียนกลับมาเสียอีกแน่ เพราะฉะนั้น ต้องพัฒนาคนให้ถึงขั้นที่ว่าแล้วให้ได้

การพัฒนาคนนี่คือทุนสำคัญที่สุด ตั้งแต่ ๓๐ ปีมานี้ก็ถึงกับใช้คำว่า **ทรัพยากรมนุษย์** ทั่วๆ ที่มนุษย์นั้นไม่ใช่เป็นแค่ทรัพยากรมนุษย์สูงกว่าทรัพยากร แต่เอาละ แม้แต่ในแง่ที่เป็นทรัพยากรนี้ ก็ยอมรับกันว่า ทรัพยากรมนุษย์สำคัญที่สุดในบรรดา

ทรัพย์สินทั้งหลาย

บางประเทศมีทรัพย์สินมนุษย์ดี ถึงแม้ทรัพย์สินธรรมชาติจะไม่ค่อยมี ประเทศของเขา ก็ยังพัฒนาได้ดีกว่าประเทศที่มีทรัพย์สินธรรมชาติเยอะ แต่ทรัพย์สินมนุษย์แย่มากหลายประเทศที่เดี๋ยวนี้ว่ามีทรัพย์สินธรรมชาติอุดมสมบูรณ์ แต่ทรัพย์สินมนุษย์ขาดคุณภาพ ก็ปรากฏว่าเขาทรัพย์สินธรรมชาติไปให้ประเทศอื่นใช้หมด คนอื่นเป็นฝ่ายมาเอาไปใช้ ตัวเองก็เป็นแค่คนรับใช้

เพราะฉะนั้น เขาจึงบอกว่าความได้เปรียบเสียเปรียบนั้น อยู่ที่ทรัพย์สินมนุษย์ ด้วยเหตุนี้ประเทศที่เขาพัฒนาเดินหน้า เขาจึงเน้นการพัฒนาทรัพย์สินมนุษย์ เมื่อพัฒนาทรัพย์สินมนุษย์ดีแล้ว ถึงแม้ไม่มีทรัพย์สินธรรมชาติก็ไม่เป็นไร ก็ไปเอาจากประเทศอื่นที่ด้อยพัฒนามากกว่าได้ ตอนนี้ก็ใช้วิธีเอาเปรียบกันบ้าง ครอบงำกันบ้าง ใช้อำนาจทางตรงบ้าง ทางอ้อมบ้าง แต่รวมแล้วก็คือว่า โลกมนุษย์ปัจจุบัน แม้จะยังไม่พัฒนาเท่าไร ก็ยังเห็นคุณค่า ความสำคัญของทรัพย์สินมนุษย์ เพราะฉะนั้น ตอนนี้อย่าจึงจำเป็นต้องพัฒนาทรัพย์สินมนุษย์ให้ดีให้ได้

ถ้าพัฒนาคน แม้แต่ในแง่ที่เป็นทรัพย์สินมนุษย์นี้ไม่สำเร็จ ทรัพย์สินธรรมชาติก็จะไม่ได้ใช้ให้เป็นประโยชน์ แต่จะล้างผลาญทำให้สูญสิ้นหมดไปเปล่าๆ ด้วย แล้วจะแก้วิกฤติเศรษฐกิจก็ไม่สำเร็จ หรือทำให้ดูเหมือนว่าสำเร็จ แต่เป็นภาพลวงตา ไม่ยั่งยืน ไม่มีแก่นสารอย่างที่ว่าแล้ว

เวลานี้เจอเศรษฐกิจฟองสบู่แล้ว ต่อไปถ้ายังพัฒนาคุณภาพคนไม่ได้ จะเจอเศรษฐกิจแบบอะไร ช่วยกันตั้งชื่อหน่อย อาจจะเป็นเศรษฐกิจน้ำเน่า เศรษฐกิจมอมเมา เศรษฐกิจทางลัด เศรษฐกิจรวบไถ อะไรเหล่านี้ อย่าไปเอาเลย ให้เป็นเศรษฐกิจที่เกิดจากความเพียรสร้างสรรค์ อย่างน้อยเกิดจากความสามารภในการผลิตให้ได้ และอันนี้ทำที่ไหน ก็ต้องทำที่ตัวคนไซ้ใหม่ นี่แหละกู้ธรรมชาติ กู้ธรรมชาติให้กลับมาอยู่ในตัวคน แล้วก็กู้ธรรมชาติทำให้แก่สังคม ให้รู้จักเข้าใจกันให้ถูกต้อง

“ถ้าต้องเสีย(คุณค่าของ)คนไป ถึงได้เงินมา ก็อย่าเอาเลย”

แม่ชีคันสนีย์: การที่ผู้ใหญ่จะคิดหาเงินได้อย่างมั่งง่าย แต่เสียนิสัยของคนในชาติ เช่น บ่อนคาสีโน อย่างนี้เรียกว่ากล่อมใหม่เจ้าคะ

พระธรรมปิฎก: ก็ยากกล่อมนั่นแหละ ถือเป็นเศรษฐกิจยากกล่อม แต่ขออภัยนะ มันเป็นเศรษฐกิจที่ลดค่าของความเป็นมนุษย์ คือเสียศักดิ์ศรีด้วย นี่ไม่ได้ว่าอะไรนะ ท่านที่เสนอแนวความคิดเรื่องนี้ก็ปรารถนาดีต่อประเทศชาติ คือทุกคนปรารถนาดีอยากจะแก้ไขปัญหาของประเทศชาติ แต่บางที่เราก็ต้องติติงให้สติกันบ้าง เพราะเศรษฐกิจอย่างนี้มันไม่ยั่งยืน พอได้มาง่าย ๆ คนไทยก็ยิ่งล้มตัวเลย คราวนี้ก็ไม่พัฒนากันแล้ว

๑. นิสัยเดิมที่เคยเห็นแก่ง่าย เอาแต่สะเดาะวงสบาย มองหาแต่จะเสพบริโภค จะเอาทางลัดง่าย ๆ ก็จะทำให้คนหันเข้าไปอีก

๒. สูญเสียศักดิ์ศรี ลดคุณค่าของความเป็นมนุษย์

ที่อาตมาพูดเมื่อก็ได้แต่พูดอ้อมๆ ไป ตอนนี่แม่ชีมาพูดตรงๆ อาตมาก็เลยพูดให้ชัดไปเสียเลย อย่างประเทศอเมริกา เขามีปอนคาสิโนก็เป็นทางได้เงิน เศรษฐีเมืองด้อยพัฒนาาก็ไปเล่นกันเยอะ แต่มองดูภาพรวมของประเทศ เศรษฐกิจของเขาที่รุ่งเรืองไม่ได้มาจากเรื่องนี้ และที่เขาภูมิใจก็ไม่ใช่อันนี้ เศรษฐกิจที่เขาภูมิใจเป็นเศรษฐกิจที่เกิดจากความเพียรสร้างสรรคที่ว่าเมื่อก็ เขามีความสามารถในการผลิต แล้วก็พัฒนาอุตสาหกรรมขึ้นมา อันนี้ซิที่เขาภูมิใจ

คนอเมริกันจะพูดเสมอว่า ประเทศของเขาเจริญขึ้นมาด้วย work ethic คือ **จริยธรรมแห่งการทำงาน** อันนี้ดีที่เขาภูมิใจอย่างยิ่ง ส่วนที่ Las Vegas นั้นเป็นเครื่องเล่นกระจอกกระจิบ ที่เมืองนั้นหรือแถบนั้นเป็นทะเลทรายแห้งแล้ง ทำมาหากินอย่างอื่นแทบไม่ได้ ก็เลยหาทางเจริญ ทำของมั่งง่ายเอาไว้ล่อเด็ก พวกเด็กข้างนอกก็ไปเล่นสนุกๆ เอาสตางค์ไปให้เขา เป็นเรื่องประกอบ

ส่วนประเทศไทยของเรา เป็นทะเลทรายแห้งแล้งอย่างนั้นหรือเปล่า จะได้เอาเป็นเหตุผลไปอ้างแก่เขาว่าเราไม่มีทางทำมาหากินอย่างอื่น

ทีนี้ ถ้าเราเอาวิธีนี้มาใช้ ก็กลายเป็นว่าเราให้ความสำคัญถึงขั้นเอามาแก้ปัญหาของชาติไทย อย่างนี้ไม่ดีแน่ คนอื่นเมืองอื่นเขาจะดูถูกว่า คนไทยทำได้แค่นี้หรือ คนไทยไม่มีความเพียรสร้างสรรคที่จะทำอะไรด้วยความสามารถของตนเองหรือ จึงต้องเอาวิธีมั่งง่าย ถ้าใช้คำในทางธรรมท่านเรียกว่า **เงินทองที่ได้มา**

ด้วยการยอมลดคุณค่าความเป็นมนุษย์ แต่เดี๋ยวจะเป็นคำแรงไป แต่ก็เป็นอย่างนั้นจริงๆ เพราะฉะนั้น เราต้องช่วยกัน คือ ต้องสู้ใจ ต้องเข้มแข็ง อย่ายอมแพ้เห็นแก่สิ่งที่จะได้มาง่าย อย่าเห็นแก่การ รวยทางลัด

คนไทยนี้ชอบนัก ชอบมานานแล้ว เรื่องลาภลอย และรวย ทางลัด เช่น การพนัน หวย ฯลฯ ได้มาง่ายๆ เสี่ยงโชคเอาแล้วก็ คอยรอ ไม่ต้องทำอะไร ไม่ต้องเหนื่อย ไม่ต้องเพียรพยายาม ไม่ต้องใช้ปัญญา เปลี่ยนเสียทีเถอะ เปลี่ยนมาเป็นการทำให้สำเร็จ ด้วยความพากเพียรและเข้มแข็ง สู้ยากบากบั่นในการผลิตและ สร้างสรรค์ ต้องทำให้ได้ ถ้าไม่ได้อันนี้ก็อย่าไปภูมิใจกับมัน

เรื่องนี้ ถ้าสร้างให้เป็นทัศนคติ เป็นนิสัยจิตใจ เป็นสภาพ จิตของคนไทยขึ้นมาได้ ก็จะเป็นชาวพุทธที่แท้จริงด้วย ความเป็น ชาวพุทธตั้งต้นที่นี่ ถ้าเราเป็นคนชอบง่าย ๆ ชอบรวยทางลัด เราจะ เป็นคนผิวเผิน ฉาบฉวย ไม่เอาอะไรจริงจัง จะติดอยู่กับเรื่อง ตื้นตื้น มีข่าวอะไร ก็ไปฟังเขามาสนุกดี แล้วก็เอามาพูดกันสนุก ปากไป ได้แก่ตื้นตื้นแล้วก็ผ่านไป จะดูหรือฟังอะไรก็เพียงเพื่อ ตื้นตื้น ไม่ใช่เพื่อศึกษาค้นคว้าหาความจริง วิจารณ์อะไรก็เพียง เพื่อสนุกแล้วก็ทิ้งไป ไม่ใช่เพื่อจะคิดทำหรือเพื่อจะแก้ปัญหา คุณใน สังคมไทยของเราเป็นอย่างนี้หรือเปล่า

ทางพระท่านก็บอกแล้วว่า คุณสมบัติของอุบาสกอย่าง หนึ่งคือ ไม่ถือมงคตต้นข่าว ต้องเป็นคนหนักแน่น **ไม่หวังผลจาก มงคล แต่หวังผลจากการกระทำ** ด้วยการเพียรพยายามตาม

เหตุตามผล เราชอบเรื่องสนุกปาก เอามาเล่ากัน ตื่นตื่น ผ่านๆ ไป
แล้วก็ไม่เอาจริงเอาจังอะไร จะศึกษาหาความรู้ให้จริงจังก็ไม่เอา
จะทำอะไรก็ไม่ให้มันลงไป อย่างนี้ก็อยู่กับสิ่งที่เลื่อนลอย สิ่ง
ตื่นตื่นวูบวาบ สิ่งที่ผิวเผินฉาบฉวย

ที่ว่าเป็นเรื่องใหญ่ของสังคมไทยเวลานี้ เราควรเอามาพูด
กัน เตือนสติกันเสียที มันเป็นมานานแล้ว จึงได้บอกว่ **เราคงจะ
เสียคุณภาพคนไปก่อนแล้ว ก่อนที่เราจะมาเสียเศรษฐกิจ**
วิกฤติเศรษฐกิจตามมาทีหลัง คนมันแยะมานานแล้ว เหตุปัจจัยที่
อยู่ในตัวคนมันโถมเปลี่ยนแล้ว ถึงตอนนี้แหละจึงเป็นโอกาสที่เรา
จะมาพินกันเสียที เพราะถ้าไม่มีวิกฤติเศรษฐกิจ คนไทยเราก็จะ
หลงระเหิงกันต่อไป แล้วก็เพลิดเพลีนมัวเมาไม่เอาใจใส่ ตอนนี้อยู่
ให้ชะงักจึงอาจจะเริ่มฟังกันบ้าง แต่ฟังแล้วอย่าฟังเปล่าๆ นะ ต้อง
เอาไปทำด้วย

ต้องตั้งใจเอากันจริงๆ เสียที อย่าขอให้เพียงผ่านๆ ไปอีก
เพราะคนไทยชอบอย่างนั้น เวลาฟังเรื่องก็ตื่นตื่นสนุกสนานกัน
แต่พูดเสร็จแล้วก็ผ่านไป คราวนี้อะไรผ่านนะ เอาจริงๆ เสียที มา
เริ่มต้นกันให้แข็งขันเลย

ถ้าจะแข่งกับเขา ก็ต้องมีกำลัง และตั้งต้นด้วยปัญญาที่รู้เท่าทัน

ขอแถมอีกหน่อย ได้พูดไว้ว่า จะแก้วิกฤติเศรษฐกิจให้
ได้ผลจริง ต้องแก้วิกฤติคุณภาพคน และการสร้างคุณภาพคนที่

เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจโดยตรง ก็คือ จะต้องพัฒนาความสามารถในการผลิตขึ้นมาในตัวตนไทย

ได้พูดไว้ด้วยว่า ที่จริง**ความสามารถในการผลิต**ก็ยังไม่พอ ยิ่งต่ำ ยิ่งแคบ ยิ่งน้อยไป แต่คนไทยเวลานี้แค่นี้ก็ให้ได้ก่อนเถอะ เหนือกว่านี้ ยังจะต้องมี**ความสามารถในการสร้างสรรค์**ด้วย เพราะความสามารถในการผลิต ยังอยู่แค่เรื่องเศรษฐกิจ เราจะพัฒนาให้ชีวิตและสังคมมีสันติสุขจริง จะต้องสามารถสร้างสรรค์สิ่งที่ดีงาม ที่สูงเลิศประเสริฐกว่านั้น ในทางคุณภาพชีวิต ในเรื่องจิตใจ และในทางปัญญาด้วย

พูดกันให้ชัด แม้แต่ในด้านเศรษฐกิจอย่างเดียว ความสามารถในการผลิตก็ยังไม่พอ จะให้เศรษฐกิจเจริญมั่นคงดีจริง จะต้องเน้นที่**ความสามารถเชิงสร้างสรรค์**

ในโลกยุคที่อุตสาหกรรมก้าวมาไกลแล้วนี้ ประเทศที่ถือว่าเจริญทางเศรษฐกิจมากๆ ถึงกับบอกว่าตนผ่านพ้นยุคอุตสาหกรรมไปแล้ว อย่างที่เรียกว่าเป็น postindustrial ในประเทศที่พัฒนามาแล้วพวกนี้ **อุตสาหกรรมภาคผลิตสินค้า**มีความสำคัญน้อยลง แต่ด้านที่ขึ้นมามีบทบาทเด่น คือ **อุตสาหกรรมภาคบริการ** ที่เรียกว่า service industry

อย่างประเทศอเมริกาเวลานี้กำลังคนภาคบริการมีจำนวนเกือบ ๓ ใน ๔ ของแรงงานทั้งหมด ส่วนอุตสาหกรรมภาคผลิตสินค้า ใช้กำลังคนเพียงประมาณ ๒๖ เปอร์เซ็นต์ โดยเฉพาะด้านการเกษตรใช้กำลังคนเพียงประมาณ ๓ เปอร์เซ็นต์เท่านั้น

ได้ยินได้ฟังหรือได้อ่านอย่างนี้แล้ว ก็อย่าเพิ่งตื่นไปว่า ด้านผลิตสินค้าไม่สำคัญแล้ว เราจะต้องหันไปเน้นด้านบริการ ฟังแล้วอ่านแล้วก็ต้องพิจารณาแยกแยะวิเคราะห์ให้ดี ถ้ายังไม่ชัดทางปัญญา ก็ต้องค้นคว้าให้แจ่มแจ้ง

เมืองอเมริกาเป็นต้น ที่ว่าใช้แรงงานภาคผลิตสินค้าน้อย นั้น ไม่ใช่ว่าการผลิตสินค้าไม่สำคัญ ต้องพูดว่าสำคัญ แต่ไม่พอประเทศพวกที่พัฒนาแล้วนั้น ที่เขาใช้กำลังคนในภาคผลิตสินค้าน้อย ก็เพราะเขามีความสามารถในการผลิตมามากจนเกินพอ คือคนน้อยแต่ผลิตได้มาก เช่นใช้เครื่องจักรมาทุ่นแรง หรือทำแทนไปเลยบ้าง ผลักหรือโยนอุตสาหกรรมหนักที่ใช้ความสามารถน้อยไปให้ประเทศด้อยพัฒนาทำเสีย(มาก)บ้าง แล้วเอากำลังคนที่พัฒนาดีให้มีฝีมือมีประสิทธิภาพของตนไปผลิตสินค้าพวกไฮเทค และงานด้านบริการต่างๆ

ประเทศอเมริกา ที่ว่าแรงงานด้านเกษตรเขาลดลงๆ จนเหลือแค่ ๓ เปอร์เซ็นต์นั้น เขาพูดได้ว่า ในช่วง ๕๐ ปี ผลผลิตรวมของชาติของเขาเพิ่มขึ้นๆ จนเกือบจะเป็น ๕ เท่า

ประเทศไทย ก่อนจะมองด้านบริการ ต้องจับด้านการผลิตให้ชัดเจนและมั่นคง โดยเฉพาะยุคที่แล้งมาควรจะยอมรับว่าพลาด การผลิตด้านการเกษตรที่ตัวก็ชำนาญและพื้นฐานก็ดี เช่นธรรมชาติเอื้ออำนวย มีโอกาสที่จะทำได้ดีที่สุด กลับไปทิ้งเสีย คนที่จะเป็นกำลังการผลิตด้านเกษตรได้ดี ถูกปล่อยให้ทิ้งไถ่ไปเป็นกำลังผลิตที่ไร้ฝีมือ หรือไม่ค่อยมีฝีมือ หรือเป็นแรงงานราคาถูก ใน

การผลิตภาคโรงงานและการก่อสร้าง เข้าทำนองที่ว่า **ดีที่ตัวมีก็
ทิ้งให้หลุดมือไป ดีใหม่ที่เจ้าเขาก็ทำไม่ได้**

เวลานี้เจอวิกฤติต้องถอยกลับไปเน้นภาคเกษตร แต่
ธรรมชาติก็ถูกทำให้เสื่อมโทรมไป ทุนที่ดินทำกินก็ขายหลุดมือไป
เสียมาก ฝีมือความชำนาญชำนาญและจิตใจของเกษตรกรก็ซบเซาลง
กว่าเดิม แต่ก็ยังไม่สายเกินไปที่จะแก้ตัวใหม่ จำไว้ให้ดี ถึงคิดที่ว่า
**ดีเก่าที่ตัวมีต้องรักษาไว้ ดีใหม่ที่ยังไม่มาก็ต้องก้าวไปทำให้
สำเร็จ**

ความสามารถในการผลิตของไทยนั้น นอกจากจะต้อง
ชัดเจนและมั่นคง ด้วยปัญญาที่รู้ว่าอะไรเป็นสิ่งจำเป็น เรามีทุน
พื้นฐานดีด้านไหนที่จะต้องรักษาและเสริมเป็นพิเศษแล้ว ก็ต้องไป
โยงกับ**แนวคิดที่เป็นสัมมาทิฐิ**ด้วยว่า เราผลิตของกินของใช้
เพื่อเป็นปัจจัยหนุนชีวิตและสังคมให้สามารถก้าวต่อไปในการ
สร้างสรรค์สิ่งดีงามที่สูงขึ้นไป อย่างที่พูดข้างต้น ซึ่งจะก่อให้เกิด
ความพอดี

นอกจากพัฒนาความสามารถในการผลิตให้ได้ผลดีมี
ประสิทธิภาพแล้ว ก็ต้องพัฒนาความสามารถเชิงสร้างสรรค์ เช่น
ในการที่จะหาวิธีการใหม่ๆ ที่จะทำให้ผลผลิตมีคุณภาพดียิ่งขึ้น
เป็นต้น ตลอดจนสร้างสรรค์สิ่งใหม่ๆ หรืออย่างประเทศพัฒนาแล้ว
ที่ต้องแข่งกันในการพัฒนาความคิดและกระบวนการผลิตในด้าน
ไฮเทค

แต่คำว่า “สร้างสรรค์” เวลานี้ ก็เป็นคำที่กำกวม ความหมายไม่ชัดเจน คนฉลาด เก่ง คิดทำอะไรใหม่ๆ หรือก้าวหน้าไปได้ ก็เรียกว่าสร้างสรรค์ บางทีสิ่งที่ทำนั้น ในวงกว้างหรือในระยะยาว อาจเป็นการทำลายก็ได้ พุดง่าย ๆ ไม่ต้องบรรยายกันยาว ว่าเป็นเพียงการสนองโลภะ โทสะ และโมหะ ควรจะจำกัดความหมายของการสร้างสรรค์ให้เป็นเรื่องของความดีงามและประโยชน์สุขของชีวิต ของสังคม และของโลกทั้งหมดเท่านั้น

คำว่า “อุตสาหกรรมบริการ” นั้น น่าจะต้องระวังเป็นพิเศษ เดี่ยวจะคิดว่า อ้อ ฝรั่งเศสเจริญอย่างนี้ ถ้าเรามีกิจการด้านบริการมากมาย แล้วแสดงว่าประเทศเจริญ ต้องแยกแยะให้ดี บางทีมีงานด้านบริการเยอะๆ ก็อาจจะกลายเป็นเสื่อมเติมที่

อุตสาหกรรมบริการมีมากมายหลายชนิด บริการประเภทรับใช้อำนวยความสะดวก อย่างโรงแรม การนำเที่ยว ฯลฯ ก็มี ประเภทให้ความสนุกสนานบันเทิง บำรุงบำเรอก็มี ช่วยบำบัดทุกข์ แก้ไขปัญหา อย่างการแพทย์ การว่าความ เป็นต้น ก็มี ประเภทนำเสนอข่าวสาร ให้ความรู้ อบรมสั่งสอน อย่างสื่อมวลชน การเป็นครูอาจารย์ งานค้นคว้าวิจัย เป็นต้น ก็มี เป็นเรื่องการเงิน การธนาคาร ก็มี ฯลฯ

ประเทศไทยมีอุตสาหกรรมบริการมากมาย แต่ดูจะหนักไปทางด้านรับใช้ อำนวยความสะดวก และสนุกสนานบันเทิง บางอย่างมีชื่อเสียงเด่นไปทั่วโลก โดยเฉพาะอุตสาหกรรมบริการทางเพศ และแม้แต่อุตสาหกรรมผลิตยาเสพติด จนหนังสือฝรั่งชั้น

ตำรับตำรา เอาไปตีเป็นตราหรือเป็นภาพลักษณ์ของเมืองไทย ต้องแยกแยะให้ชัดว่าอุตสาหกรรมบริการอย่างไร จึงจะทำให้ประเทศเจริญงอกงามได้ดี

บริการทั้งหลายจะเจริญงอกงามได้ผลดี ก็ต้องมีความคิดสร้างสรรค์ แต่งานบริการสำคัญยิ่งยวด ที่ต้องการความสามารถในการคิดสร้างสรรค์อย่างสูง และเป็นพลังขับเคลื่อนอยู่เบื้องหลังความก้าวหน้าด้านอื่นๆ พร้อมทั้งอำนาจและอิทธิพลในระบบเศรษฐกิจและการเมืองของโลก ก็คือ **อุตสาหกรรมบริการทางปัญญา**

อเมริกาปัจจุบันมีสินค้าและบริการเด่นมากทางด้านการบินเท็ง เป็นเจ้าอิทธิพลที่สร้างแพชั่น กระแสค่านิยมและวัฒนธรรมไปทั่วโลก จนบังตาคนในประเทศล้าหลังให้ติดเพลลินชั่นชมและมองภาพความเจริญอย่างผิวเผินและฉาบฉวยอยู่แค่นั้น แต่เบื้องหลังการบินเท็งเหล่านั้น สิ่งที่เป็นฐานรองรับ เป็นสื่อ และเป็นพาหะ ก็คือความเป็นเจ้าทางด้านบริการข่าวสารข้อมูล รวมทั้งวิชาการต่างๆ และแม้แต่โปรแกรมคอมพิวเตอร์ทั้งหลาย ซึ่งประสานกับความก้าวหน้าในความสามารถเชิงสร้างสรรค์ด้านไฮเทค โดยเฉพาะเครื่องคอมพิวเตอร์ ทั้งหมดนี้เป็นเรื่องของการใช้ปัญญา

รายงานเศรษฐกิจประจำปี ๑๙๙๗ ของสารานุกรมบริแทนนิกาบอกว่า ในอเมริกาปี ๒๕๓๙ เศรษฐกิจภาคที่มีพลังก้าวหน้ามากที่สุด ก็คือ ไฮเทค โดยเฉพาะที่เกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ ซึ่งทำให้

กิจการด้านนี้ เพิ่มค่าทางเศรษฐกิจสูงขึ้น ๒๐๐-๓๐๐ เท่า และสร้างเศรษฐกิจใหม่ขึ้นมาเป็นแถวๆ

ถ้าจะแก้วิกฤติเศรษฐกิจกันจริงๆ หรือจะสู้เขาให้ได้ในระบบแข่งขันของโลก (ไม่ต้องพูดถึงว่าจะก้าวขึ้นไปแก้ปัญหาของโลก) อย่างมัวอยู่กับยากล่อมทั้งหลาย จะต้องใช้ปัญญากันให้มาก จับให้ได้ว่าอะไรเป็นปัจจัยตัวแท้ตัวจริง ในการศึกษาที่จะแก้ปัญหา และสร้างสรรค์ความเจริญ แม้แต่ในความหมายแคบๆ ด้านเศรษฐกิจ

ไหวหรือไม่ไหว ก็จะได้พิสูจน์กันคราวนี้

ที่ผ่านมาและเวลานี้ ธุรกิจมีบทบาทสำคัญที่สุด เรียกได้ว่าเป็นหัวใจของระบบเศรษฐกิจปัจจุบัน ซึ่งเป็นแบบทุนนิยม ธุรกิจเป็นตัวนำ ดำเนิน ประสาน ชักพา หันเห พลิกผัน หมุน บั่น และ บั่นแต่ง รวมทั้งเป็นตัวการสำคัญที่พาเมืองไทยมาสู่วิกฤติเศรษฐกิจครั้งนี้

ถ้าธุรกิจพ่วงไปกับอุตสาหกรรมผลิตสินค้าและบริการ ที่ประกอบด้วยความสามารถในการผลิต และในการคิดสร้างสรรค์ เศรษฐกิจก็จะเป็นแก่นสารและมีฐานที่มั่นคง แต่ในยุคที่ผ่านมา **ธุรกิจของไทย เป็นแบบฉลาดอย่างขาดการสร้างสรรค์เสียมาก** เป็นนักปั่น นักหมุน กันเยอะ ไม่มีเนื้อใน ได้แต่ปั่น เช่น บั่นเงิน บั่นหุ้น เป็นต้น เป็นฟองสบู่ ไปๆ มาๆ เลยกลายเป็นเหยื่อของนักปั่นแท้ ที่มีฐานแข็งกว่า ที่ปั่นซ้อนปั่น ทั้งหมุนทั้งปั่น คือฝรั่ง เลย

แทบจะพาประเทศชาติไปสู่ความวิบัติ จนต้องมาคิดกู้แผ่นดินกัน
 อยู่ที่นี่

ถ้าจะให้ประเทศไทยก้าวไปในระบบเศรษฐกิจแบบตลาด
 เสรี คนไทยจะต้องมองธุรกิจไทยให้ชัด ว่าเรามีความสามารถที่จะ
 แข่งขันกับเขาได้จริงหรือไม่ และพยายามพัฒนาธุรกิจไทยให้
 แข็งแกร่งด้วยปัญญาเชิงสร้างสรรค์ อย่าไปชื่นชมกับธุรกิจแบบ
 ศรัทธาบุญชัย จะต้องให้ธุรกิจนั้นดำเนินไปกับอุตสาหกรรม ทั้งด้าน
 สินค้าและบริการ ที่ตั้งอยู่บนฐานของความสามารถในการผลิต
 และความเพียรสร้างสรรค์

พวกที่เราเรียกเขาว่าอารยประเทศนั้น เขาพูดกันถึง
 “ระบอบโลกใหม่” (new world order) และเขาก็จะจัดสรรระบอบ
 โลกใหม่นั้น เราภูมิใจเพียงแค่ว่าจะได้ไปอยู่ในระบอบโลกใหม่ที่เขา
 จัดให้เท่านั้นหรือ

ระบอบโลกอย่างใหม่ที่เขาจัดสร้างขึ้นนั้น เขาว่าจะให้มี
 สันติสุขมากขึ้น แต่ก็ไม่ไปไหน ก็มีแต่ส่งเสริมและเติมไปด้วยการ
 แข่งขันทางเศรษฐกิจ (economic competition) ซึ่งโยงเอาการ
 เป็นคู่แข่งทางการเมือง (political rivalry) ติดมาด้วย การแข่งแบบนี้
 นี่ย่อมแฝงความเป็นปฏิปักษ์กันอยู่ในตัว แล้วโลกจะมีสันติสุขแท้
 ได้อย่างไร เราไม่มีความสามารถหรือคิดจะพัฒนาความสามารถที่
 จะมีส่วนร่วมสร้างระบอบโลกใหม่ที่ดีงามขึ้นบ้างหรือ จะภูมิใจอยู่
 แค่อัดขึ้นไปเดินบนเวทีที่เขาสร้างและกำกับการแสดงเท่านั้นหรือ

ได้ยินคนไทยเรามักจะพูดว่า “รอให้เศรษฐกิจฟื้นตัว” ทำไมเราไม่พูดเน้นถึงการ “ทำให้เศรษฐกิจฟื้นตัว” เหมือนกับว่า ลึกลงไปในใจ เราเคยชินอยู่กับแนวคิดตามลัทธิคอชเชค หรือลัทธิ รอดผลดลบันดาล และการหวังความช่วยเหลือ ควรจะตื่นขึ้นมาเอง และมุ่งที่จะ “ทำให้เศรษฐกิจฟื้นตัว” ด้วยเรี่ยวแรงความเพียรและ สติปัญญาของเรา

วิกฤตคราวนี้ ที่ไทยเป็นหนี้ **ไอเอ็มเอฟ** ๑๗,๐๐๐ ล้านดอลลาร์นั้น มากมายยิ่งนัก หลายคนท้อใจว่าคงจะไม่มีทางหลุด ออกไปได้ ถ้าคิดตามอัตรา เมื่อ ๑ ดอลลาร์มีค่า ๔๒ บาท หนี้ก็เป็นเงินไทยเกินกว่า ๗ แสนล้านบาท แต่ถ้าไม่มัวละห้อยละเหย้อยอยู่ มาสร้างเศรษฐกิจใหม่กันบนฐานที่แข็งแรง คือความสามารถในการผลิตและคิดสร้างสรรค์นั้น การที่จะฟื้นตัวขึ้นมาก็ไม่เหลือวิสัย แต่อย่างไร

เพียงเงินไทยแข็งขึ้นมาหน่อย ถ้าเป็น ๓๐ บาทต่อดอลลาร์ หนี้ก็ลดหายไปทันทีถึง ๒ แสนกว่าล้านบาท ถ้าเกิดเงินไทยแข็ง ขึ้นมากลายเป็น ๑ บาท ต่อ ๒ ดอลลาร์ หนี้ก็เหลือเพียง ๘ พันห้า ร้อยล้านบาท จริงอยู่ เรื่องเศรษฐกิจซับซ้อนกว่าที่จะพูดง่ายๆ อย่างนี้ แต่ก็พูดไว้ให้เห็นตัวอย่างถึงความเป็นไปได้ ซึ่งอยู่ที่ความ เข้มแข็งและมุ่งมั่นตั้งใจจริงอย่างมีปัญญา

อย่าลืมนึกว่าเมืองไทยเราเป็นหนี้ต่างประเทศ ไม่ใช่เฉพาะหนี้ IMF คราวนี้เท่านั้น เราเป็นหนี้มาก่อนนี้นานแล้ว สะสมมาเรื่อยๆ และไม่ใช่ว่าจะรัฐบาลเป็นหนี้ เอกชนก็เป็นหนี้อย่างหนัก เวลานี้

เมืองไทยเป็นหนี้ต่างประเทศรวมแล้วเกือบ ๙ หมื่นล้านเหรียญอเมริกัน ถ้าคิดอัตราดอกเบี้ย ๓๖ บาท ก็คิดหนี้เป็นเงินไทยราว ๓ ล้านล้านบาท ทั้งหมดนี้ ถ้าเราเดินถูกทาง ตั้งตัวให้ดีก็ต้องแก้ได้

ข้อสำคัญ ต้องไม่เป็นเพียงนักเสพนักบริโภค แต่ต้องเป็นนักผลิต นักสร้างสรรค์ ต้องเป็นคนที่หวังผลจากการกระทำ ไม่ใช่หวังผลจากการดลบันดาล

การขอและรอผลดลบันดาลนั้น ง่ายดี และสบายด้วย เพราะไม่ต้องทำอะไร เพียงแต่รอ นั่งนอนกริมๆ กระหม่อมใจ คอยชื่นชมอำนาจความยิ่งใหญ่ของท่านที่จะมาทำให้ แต่นี่คือลัทธิกล่อมใจ และก็คือความประมาท ที่จะทำให้อ่อนแอลงเฉพาะหน้า และพาสู่หายนะระยะยาว

ถ้าแม้แต่เป็นนักขอผลดลบันดาลกันอยู่ ต่อไปชีวิตจะเป็นอย่างไร ก็แล้วแต่ท่านจะบันดาลให้ สังคมของตนจะเป็นอย่างไร ก็แล้วแต่ใครที่มีอำนาจยิ่งใหญ่จะมาดลบันดาล ที่เจอวิฤติ เศรษฐกิจก็เพราะฝรั่งดลบันดาล แล้วก็รอดต่อไปว่า ฝรั่งคงจะมาช่วยดลบันดาลให้สังคมของเราพ้นวิฤติ นี่แหละคือชะตากรรมของนักขอและนักรอผลดลบันดาล

ควรจะพัฒนาตัวขึ้นมาให้มีความสามารถที่จะดลบันดาลกับเขาบ้าง อย่างน้อยก็ให้สามารถมีส่วนร่วมกำหนดอนาคตของโลก ไม่ใช่มีแต่รอให้เขากำหนดให้

ต้องเข้มแข็ง มีความเพียรที่จะสร้างผลสำเร็จขึ้นด้วยเงื้อมมือการกระทำความสามารถและสติปัญญาของตน อย่าเป็น

นักหวังลาภลอย หรือรวยทางลัด อย่างที่ฝรั่งเอาไปเขียนใส่สารานุกรม เป็นหนังสือบ้าง เป็น CD-ROM บ้าง เผยแพร่เหมือนประจักษ์เมืองไทยไปทั่วโลก

ตัวอย่างเช่น *Encarta Encyclopedia 1998* และ *1999* ที่บรรยายสภาพเมืองไทย(Thailand)ว่า “ผู้ชายชาวต่างประเทศมาเพื่อดูหญิงงามของประเทศไทย และหาความสุขจากอุตสาหกรรมกามารมณ์ ที่รุ่งเรืองเฟื่องฟู” อีกตอนหนึ่งว่า “เวลานี้ (ในเมืองไทย) ทุกคนรีบไปๆ ใจก็นึกถึงแต่เงินๆ . . . โสเภณี ยาเสพติด การทำลายป่า มลภาวะ การอยู่กันแออัดยัดเยียด—ปัญหาทุกอย่างทั้งหมดนี้ สืบสาวหาเหตุแล้ว ก็มาจากความอยากรวยลัดรวยเร็ว (quick baht) อย่างเดียวแท้ๆ”

ผลเกิดจากเหตุ เหตุปัจจัยก่อให้เกิดผล ขณะนี้ ไทยเราก็ประสบผลแล้วคือวิกฤติเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นผลร้าย แต่เหตุปัจจัยของมันคืออะไร คิดที่จะค้นหาและแก้ไขกันให้จริงจังหรือยัง

เมื่อเกิดเหตุการณ์ร้ายที่ไม่คาดฝัน ก็ย่อมตกใจ เสียใจ ระทมทุกข์ ฯลฯ กันได้เป็นธรรมดา แต่ถึงขณะนี้ หมดเวลาแล้วที่จะมัวระทระทวย ละห้อยละเหี่ย กล่อมใจปลอบใจกัน ควรจะลุกขึ้นมาใช้ความเพียรและปัญญาเดินหน้าให้จริงจังเสียที สร้างเศรษฐกิจที่มีแก่นสาร บนฐานที่มั่นคง คือความสามารถในการผลิต และการคิดสร้างสรรค์

ถ้าทำได้แค่นี้ ไนแ่งเศรษฐกิจ ก็แก้ปัญหาของไทยได้ แต่เรายังจะต้องก้าวต่อไปอีก เพื่อแก้ปัญหของโลกให้ได้ด้วย โดยนำ

มนุษย์เข้าสู่แนวคิดที่ถูกต้อง ว่าการพัฒนามิใช่เพื่อเศรษฐกิจ รุ่งเรืองเป็นจุดหมาย แต่เพื่อจะได้เอาเศรษฐกิจที่เพียงพอและมั่นคงเป็นฐาน ในการที่จะสร้างสรรค์ชีวิต สังคม และโลกที่ดั่งงาม มีสันติสุขสืบไป

สำหรับเฉพาะหน้าตอนนี้ ที่จะเริ่มต้นกันได้ ก็อย่างที่พูดไปแล้ว ซึ่งขอย้ำอีกที

๑. มีความเข้มแข็ง เจอทุกข์ภัยไม่พรั่น
๒. มีความเพียรสร้างสรรค์ โดยใช้สติปัญญา
๓. ร่วมกันเผชิญทุกข์เผชิญปัญหา พวกกันเดินหน้าต่อไป

ที่ว่านี้ขยายความว่า ในแต่ละคนให้มีคุณสมบัติแห่งความเข้มแข็ง และสร้างสรรค์อยู่เป็นพื้นฐาน แล้วก็มารวมกำลังกันอีกทีหนึ่งทั้งหมดทั้งสังคม ตอนนี้จะต้องปลุกใจกันใน ๓ ประการนี้

เหตุการณ์อะไรเกิดขึ้น อย่าไปมัวกล่อมกันอยู่ ให้ตั้งท่าที่ต่อสถานการณ์และต่อข่าวให้ถูกต้อง เช่น ข่าวความช่วยเหลือของต่างประเทศนี้แหละดีนัก ตั้งท่าที่กันให้ถูก อย่าไปตั้งท่าที่แบบเพลิน แหม ได้แล้ว ฉันดีใจ หายทุกข์แล้ว เราจะพ้นวิกฤติละ แล้วก็เฉื่อยลง อย่างนั้นใช้ไม่ได้

ต้องตั้งใจตมองด้วยท่าที่ว่า นี่คือการจำใจนะ ที่เราต้องรับความช่วยเหลือ แล้วจะต้องตั้งใจว่า เราจะต้องพ้นไปจากภาวะนี้ให้ได้ เราจะไม่มัวมัวชื่นชมและหลงระเหิงภูมิไฉนกับการได้สิ่งเหล่านี้มาง่ายๆ ถ้ามัวคิดว่าฉันมีคนมาช่วยเหลือแล้ว ไม่เป็นไรแล้ว ก็ชวนให้น้อมไปในความประมาทตามเคย

อะไรก็ตามที่จะทำให้ประมาท ต้องถือว่าผิดทั้งสิ้น

พระพุทธเจ้าตรัสย้ำแล้วย้ำอีกว่า ความไม่ประมาทเป็นธรรมเอก เปรียบเหมือนรอยเท้าช้าง รอยเท้าสัตว์บกทุกชนิดลงได้ในรอยเท้าช้างฉันใด ธรรมทั้งปวงที่พระพุทธเจ้าตรัสสอนก็ลงได้ในความไม่ประมาทฉันนั้น ลงได้มีความไม่ประมาทอย่างเดียว ธรรมอย่างอื่นก็เกิดผลหมด ทำหมด รู้แค่นั้น แม้แต่รู้ธรรมข้อเดียวก็ทำข้อนั้น รู้ ๑๐ ข้อก็ทำ ๑๐ ข้อ รู้ทั้งหมดก็ทำทั้งหมด แต่ถ้าประมาทอย่างเดียว รู้เท่าไรก็ไม่ทำสักอย่าง เพราะฉะนั้น ความไม่ประมาทจึงครอบคลุมธรรมะไว้หมด พระพุทธเจ้าจึงทรงเน้นเหลือเกิน

ขอจบลงด้วยคำเน้นที่ว่า ถ้าไม่ประมาท จะไม่ต้องพบความเสื่อม จะหวังได้แต่ความเจริญอย่างเดียว ขอให้เราพากันไม่ประมาท สร้างความเข้มแข็งขึ้นมา เพียรใช้สติปัญญาสร้างสรรค์ และร่วมแรงร่วมใจกันฟันฝ่าเดินทางต่อไป

การขอและรอผลดลบันดาลนั้น ง่ายดี และสบายด้วย เพราะไม่ต้องทำอะไร เพียงแต่รอ นั่งนอนกริมๆ กระทบใจ คอยชื่นชมอำนาจความยิ่งใหญ่ของท่านที่จะมาทำให้ แต่นี่คือ ลัทธิกล่อมใจ และก็คือความประมาท ที่จะทำให้อ่อนแอลง เฉพาะหน้า และพาลู่หายในระยะยาว”

“... ขอให้เราชาวพุทธลุกขึ้นมากู้ธรรมะให้แก่แผ่นดิน ไทย โดยเริ่มต้นที่ในหัวใจของเรา แล้วก็มาชวนกัน และปลุกใจ กันให้

๑. มีความเข้มแข็ง เจอทุกซกัยไม่พรั่น

๒. มีความเพียรสร้างสรรค์ โดยใช้สติปัญญา

๓. ร่วมแรงร่วมใจกันฟันฝ่า เดินหน้าต่อไป

ถ้าทำได้เพียง ๓ อย่างเท่านั้น ก็กู้ธรรมะได้ และกู้แผ่นดิน ไทยสำเร็จ”

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต)